DEPARTMENT
OF INFORMATION
& PUBLIC RELATIONS,
LEH PUBLICATION

सत्यमेव जयते

HISTORY | ART
CULTURE | EDUCATION

VOLUME - 1 | ISSUE - 2

༄། ལ་དྭགས་ཕོ་ཉ་གླེ།

LADAGS **PHONYA,** LEH

JAL JEEVAN MISSION
The Promise to Provide Water to Every Home

HIMALAYAN FILM FESTIVAL
A Carnival of Himalayan Cinema

INTERVIEW
CEC LAHDC LEH

CARBON NEUTRAL LADAKH!

How can we achieve the goal of making Ladakh more environment friendly?

Have you seen this image/logo somewhere? Does it look familiar?
This logo is almost a century-old and holds a special place in the Ladakhi history. This century-old image is an integral part of *Ladags Phonya*, a journal that was started by the Moravian Missionaries in 1904.
Though *Ladags Phonya* has been revived several times over the last century, this image remained an indispensable part of the journal.

Ladags Phonya, Leh Team

Overall Guidance
Padma Angmo, Secretary Information

Editor-in-chief:
Ghulam Nabi Tak

Coordinator:
Stanzin Wangmo

Editor:
Tashi Lundup

Editorial team:
Rinchen Dolma
Rinchen Angmo Chumikchan
Mabel Diskit
Nawang Phuntsog
Yangchan Dolker
Thinles Choskit
Tonyouth Dorjey

Photographers:
Dorjay Angdus Kaya,
Jigmet Dorjey Upshi,
Jigmet Namgyal Phyang,
Phuntsog Angchuk Pachuk

Contributors:
Geshe Konchok Namdak

Bhoti Translator:
Stanzin Dosnga

Overall Design and Layout:
Padma Chosdon
Tsering Wangmo
Tashi Lundup

Proofreader (English)
Sunetro Ghosal, Stawa

Proofreader (Bhoti)
Dr Thupstan Norboo, Editor Ladakh Academy of Art, Culture & Languages

Editorial

Ghulam Nabi Tak

Assistant Director,
DIPR Leh

The Hon'ble Prime Minister of India, Narendra Modi in his Independence Day speech in 2020 outlined Government of India's plan to develop Leh and Kargil districts in a sustainable manner and make Ladakh a carbon neutral region. He said, "Just as Sikkim has positioned itself as an organic state, the Ladakh region is moving in the direction of becoming carbon neutral. This will be achieved with participation from local people."

This has put Ladakh on the path to become India's first carbon neutral region. However, this will require active participation from local communities, especially in a region like Ladakh that has close-knit society.

There is a degree of urgency to make Ladakh carbon neutral. According to researchers, climate change is accelerating and its impacts are already evident in many high altitude regions around the world. The impacts include increased unpredictability and significant reduction of water resources.

There is clear evidence that the impacts of climate change are occurring more rapidly in high altitude mountain regions. This is a matter of great concern for a high altitude region like Ladakh, which is witnessing an exponential increase in tourist footfall over the last few years.

In this context, Prime Minister Narendra Modi's Independence Day 2020 speech articulated a timely intervention and a pragmatic vision.

It is heartening to see the sense of urgency with which the UT Administration and the two Hill Councils have taken up this issue and initiated efforts to make Ladakh carbon neutral. The ongoing COVID-19 pandemic has underlined the fact that we need to live in harmony with the environment.

Ladakh is blessed with a wealth of natural resources. It experiences more than 300 clear sunny days in a year with the highest intensity of solar radiation in India. In addition, Ladakh also has a vast resource of wind energy due to its mountainous terrain.

Thus, solar and wind are the most appropriate choices to generate sustainable energy for the people of Ladakh. In this regard, we must appreciate Government of India and the UT Administration's efforts to harness solar and wind energy to fuel development while also reducing Ladakh's carbon emissions. It is also commendable that the UT administration has proactively introduced new-age technologies such as e-buses in Ladakh.

We must learn from the pioneering efforts of the mountain state of Sikkim, which is fast emerging as India's first fully organic state. Ladakh, too, can create a unique identity for itself by reducing and offsetting its carbon emissions to become the first carbon neutral state/UT in the country.

༄༅། །ལ་དྭགས་ཕོ་ཉ་གླེ།

Content

October 2021 • Volume 1, Issue 2

Cover Story

Pg 5 Environment Sustainability in Ladakh

Pg 7 Green Energy: Ladakh's journey to carbon neutrality

Pg 10 Managing mountains of trash

Pg 11 Sustainable heating solutions for Ladakh

Pg 13 Making Leh a more walkable city

Interview

Pg 14 CEC LAHDC Leh speaks on renewable and sustainble projects in Leh district

Features

Pg 17 History of traditional agriculture and changing face of Ladakh

Pg 20 Jal Jeevan Mission:The Promise to Provide Water to Every Home

Pg 23 Rignas Chu: Science of linguistics (rDa-Rigpa)

The Himalayan Film Festival

Pg 26 A Carnival of Himalayan Cinema

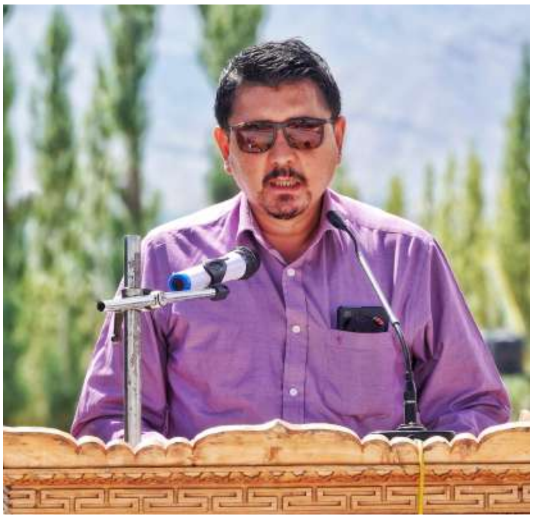

༄༅། ལ་དྭགས་ཕོ་ཉ་གླེ།

Content

October 2021 • Volume 1, Issue 2

Event Diary

Pg 30 Snippets from the main events

Bhoti Section:

སླེང་བརྗོད།

Pg 32 ལ་དྭགས་ནང་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཁོར་ཡུག

Pg 33 ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་གྱི་ཕྱོགས་སུ།

Pg 36 རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཉི་ཤུགས་ཅན་གྱི་ཁང་པ།

Pg 38 གོམ་འགྲུལ་བྱེད་རྟང་གི་གླེ།

Pg 39 གད་སྐྱིགས་ཀྱི་རི་བོ་བསྐྱིལ་བ།

དྲི་བ་དྲིས་ལན།

Pg 40 ལ་དྭགས་གླེའི་རི་ལྫོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་སྤྱི་དཔོན་ཁྲིམས་རྗོད་པ་སྐྱུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་རྒྱལ་མཚན་ལགས་སུ་དྲི་བ་ཞུས་པ།

དམིགས་བསལ་བརྗོད་གཞི།

Pg 43 ལ་དྭགས་པའི་གཅེས་ནོར་གོམས་གཤིས་བཟང་པོ།

Pg 45 རིག་གནས་བརྩུ། སྒྲ་རིག་པ།

Pg 48 ངའི་བསམ་གཞིག་གི་ལ་དྭགས།

Pg 50 ཛལ་ཧིཕན་མི་ཤུན། འབྱུང་ཆུའི་ལས་འགུལ།

CLEAN TRANSPORT UT LADAKH
ROUTE 1
e-bus
ZERO
EMISSION

COVER STORY

Environmental sustainability in Ladakh

How can we achieve PM Modi's dream of making Ladakh a carbon neutral region?

RINCHEN DOLMA

The cold desert region of Ladakh is peppered by numerous oasis of green where glacier-fed streams support vegetation and agriculture. Human settlements in Ladakh have a deep connection with various natural features. This ensured that local communities developed systems to prevent any form of disturbance of the delicate ecosystem of Ladakh and instead encouraged harnessing and enriching it.

Over several centuries, people in Ladakh have evolved many innovative methods to protect their environment. It is not surprising that this has been expressed in the form of reverence towards nature. Thus, every mountain, valley and water body was infused with sacred value. As a result, most of the Ladakh's landscape has been protected and remained undisturbed.

Similarly, every inch of land in Ladakh that has been irrigated through an intricate network of water channels and reservoirs is an integral part of the region's heritage. This highly evolved irrigation system, knowledge system and intricate management practice is a unique and exemplary example of local innovation and the depth of traditional ecological knowledge in Ladakh.

However, the trajectory of modernity in Ladakh has been detrimental to its fragile eco-system. Excessive construction is exerting unsustainable stress on natural resources and increased greenhouse gas emissions are having an impact on local climatic systems. Recurring flashfloods over the last few decades have caused havoc in the region leaving behind a trait of destructions in the form of damaged property including agricultural land and irrigation channels; while also straining Ladakh's social fabric and fuelled migration to urban areas. All this has forced us to evaluate the future course of development in Ladakh.

At this critical juncture, Prime Minister of India, Narendra Modi announced an environmentally-sensitive framework for Ladakh's development in the speech he delivered to mark India's 74th Inde-

MESSAGE FROM SECRETARY POWER & NRE

RAVINDER KUMAR

Ladakh is very sensitive to geo-climatic changes. The impacts of climate change are already evident in Ladakh in the form of reducing water resources. We must maintain and sustain the present level of natural resources by adopting a carbon neutral approach in every sector. The decision to make Ladakh a carbon neutral region seems to have come at the right time.

The power sector is an important sector with regard to carbon emissions due to its heavy dependence on fossil fuels. Thus, our initial focus is to reduce the carbon footprint of this sector by replacing existing sources of energy with clean and green energy sources. The main challenge we face is to develop solutions that use clean energy while also meeting the growing energy demand in Ladakh. This can only be achieved by adopting approaches to generate clean energy using sources such as the Sun, wind, small hydro, geothermal and green hydrogen.

In the winters, local communities use wood, kerosene, and diesel generator sets in commercial areas, which cause pollution. The UT Administration has already initiated efforts to minimise/eliminate dependence and use of kerosene for space heating by government departments. It has engaged Solar Energy Corporation of India (SECI) to develop a pilot project to develop alternative approaches for space heating in government buildings. Similarly, in the transportation sector we are collaborating with National Thermal Power Corporation (NTPC) to introduce e-vehicles that run on clean energy. The UT Administration is also initiating efforts to introduce alternate modes of transportation that use green energy, which will the first-of-its-kind in India.

Ladakh's energy requirements extend beyond just lighting, encompassing mobility, heating, industrial machinery, home appliance use, and public lighting. Meeting these needs through clean energy sources will require innovation and adoption of a range of technologies and hybrid systems that will then pave the way for India's energy transition. Every government department in Ladakh is now working to develop and implement carbon neutral action plans for the short term (one year) and long term (five years) to reduce their carbon footprint.

De-carbonising Ladakh is a process through which development can be harnessed to minimise natural resource depletion and minimise carbon emission generated by the built environment. In this context, the UT Administration has taken up several projects. This includes the 50 MW solar project in Taru; the 1 MW pilot geothermal project in Puga, the 5 MW project in Zangskar, the 10 GW solar-wind hybrid project in Nyoma and Pang, connectivity with the Northern Grid, 1.25 MW solar project to produce green hydrogen in Leh, transmission line connectivity for Nubra and Zangskar, and initiatives to phase out DG sets in Changthang. These projects have prioritised solar-wind technologies instead of hydro projects as water bodies in Ladakh freeze during the winter. Energy Efficiency Services Limited has also submitted a proposal to de-carbonise Ladakh.

The UT Administration has initiated these projects since 2020 despite various geographical advantages and limitations. Under the able guidance of the Hon'ble Lieutenant Governor of Ladakh, Shri R. K. Mathur, the UT Administration is committed to making Ladakh a carbon neutral region as envisioned by the Hon'ble Prime Minister, Shri Narendra Modi.

pendence Days on 15 August, 2020. He promised to make Ladakh a carbon neutral region.

He declared, "Just like Sikkim has made its mark as an organic state, efforts are being made to make Ladakh a carbon neutral region".

Ladakh is considered to be a natural carbon sink and the framework of carbon neutrality will help shape its development around principles of sustainably while also conserving its fragile environment.

Though the concept of carbon neutrality is not new in India, the plan to implement it in Ladakh is ambitious. This intention to make Ladakh carbon neutral was also highlighted in India's Biennial Update Report (BUR3) to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC).

Thus, this vision is not limited to local governance in Ladakh but one that involves the entire nation as a collective effort is needed to make Ladakh carbon neutral. This will also provide irrefutable evidence of India's international commitment to address the issue of climate change.

In this context, Administration of UT of Ladakh led by Lieutenant Governor, Shri R. K Mathur has started developing comprehensive strategies to transform Ladakh into a carbon neutral zone. Advisor, Administration of UT of Ladakh, Umang Narula, IAS stated that the idea of a carbon neutral Ladakh as envisioned by the Hon'ble Prime Minister will ensure that all developmental activities are designed to minimise carbon emissions.

"It is an intrinsic part of Vision 2050 for the development of Ladakh and carbon neutrality is being embedded in every department's vision and action plan," he explained while chairing a meeting on 17 June, 2021 for the preparation of action plans by individual departments to achieve carbon-neutrality in Ladakh.

Several initiatives are already underway to explore ways to use solar, wind and geothermal energy for developmental activities. This includes a pilot project to test the use of electric buses for public transportation, use of solar dryers to reduce post-harvest losses, efforts to use solar power-based micro-irrigation, and projects to implement clean energy and energy-efficiency programmes.

In the long term, the UT Administration is working with both LAHDCs in Leh and Kargil to develop plans to bring about required changes, required policy frameworks and regulations through their vision documents to achieve sustainable and environment-friendly development in the region.

Solar heating panels are used to prepare food in residential schools

> Administration of UT of Ladakh led by Lieutenant Governor, Shri R. K Mathur has started developing comprehensive strategies to transform Ladakh into a carbon neutral zone.

High number of cloudless skies in Ladakh together with high intensity of insulation makes the region a natural choice where solar energy can be tapped to generate clean energy.

The UT Administration intends to harness renewable energy sources to power different sectors of development for the overall welfare of local communities while also reducing its greenhouse gas emissions. Similarly, the UT Administration is also exploring the use of hydrogen gas and green energy for various projects in collaboration with leading companies from these sectors.

The UT Administration has already signed Memorandum of Understanding or MoUs with companies such as Convergence Energy Services Ltd (CESL) for various projects and Solar Energy Corporation of India (SECI) to establish a 50 MW solar power project in Taru. Similarly it has also signed MoUs with NTPC and REL to develop and implement India's first hydrogen-based mobility project in Ladakh and with ONGC Energy Centre to establish a geothermal project in Puga, Changthang, Ladakh. All these projects will contribute towards making Ladakh carbon neutral.

Similarly, the Ladakh Organic Mission is another initiative that will contribute towards making Ladakh carbon neutral. It will not only make agriculture more sustainable but also help restore local food diversity and provide food security to local communities.

This initiative is being enhanced through technological innovations such as drip irrigation to enhance cultivation and plantation while also optimising the use of water resources. This is expected to strengthen the local economy and encourage local youth to explore various entrepreneurial opportunities in this sector.

The UT Administration has also initiated efforts to improve walkways and traditional waterways to ensure smooth passage, reduce seepage, and enhance safety and health of people and the environment. In addition, springs, meadows, lakes and other water bodies are being conserved as treasures in Ladakh's cold desert ecosystem.

The UT Administration is working with local communities to chalk out strategies to preserve and protect the natural and cultural environment of Ladakh. This is an important part of the road map to ensure that development in Ladakh is sustainable and carbon neutral.

Ladakh's journey to carbon neutrality

Lt Governor RK Mathur, CEC LAHDC Leh Adv Tashi Gyalson, Dy Chairman, LAHDC Leh, Tsering Angchuk, Principal Secretary, Dr Pawan Kotwal, and officials from NTPC during the inauguration of the solar tree at Secretariat

RINCHEN ANGMO CHUMIKCHAN

The government has decided to develop the Union Territory (UT) of Ladakh as the renewable energy hub of the country.

The first step in this direction is to make Ladakh carbon neutral. The Administration of UT of Ladakh has started developing strategies to tap geothermal, wind, solar and hydrological energy sources in the region.

Ladakh has vast untapped resources of solar, wind, hydro and geothermal energy, which are clean and virtually inexhaustible. The use of such energy sources is an integral part of the strategy to mitigate Ladakh's greenhouse gas emissions.

The current rate of energy consumption is not sustainable as fossil fuel reserves are diminishing. In addition, there is an urgent need to switch from fossil fuels to renewable energy to mitigate the adverse environmental impacts of conventional energy usage.

Renewable energy resources are a key strategy to achieve global energy security, reduce dependence on fossil fuels, and mitigate their impact on the environment. The push for adoption of renewable energy in Ladakh is in line with Prime Minister Narendra Modi's vision to make the region carbon neutral. The Administration of UT of Ladakh has already taken numerous initiatives in this regard.

RENEWABLE ENERGY INITIATIVES IN LADAKH

Geothermal energy in Puga

The 1991 Geothermal Atlas of India prepared by Government of India had estimated that Puga in Changthang has a 'high' geothermal potential.

On 2 February, 2021, UT Ladakh signed a Memorandum of Understanding (MoU) with ONGC Energy Centre to establish India's first geothermal development project in Puga. Under this project, a 1 MW pilot project will be developed at Puga. Energy from this project will provide 24×7 power supply while water from the hot spring will be used for space heating.

In the first phase of the project, an estimated 1 MW of power will be generated and supplied at no cost. In the second phase, deeper and lateral exploration of the geothermal reservoir will be carried out by drilling wells to establish a higher capacity demonstration plant.

NTPC Renewable Energy Limited has already installed two solar trees in the UT Secretariat

Finally, commercial operations will be initiated in the third phase.

At the energy conference held in November 2020, Lieutenant General of UT Ladakh, Shri R. K. Mathur stated that Ladakh's geothermal energy potential is estimated to be around 300MW.

Geothermal energy is generated from the heat that emanates from the earth's interior and is expected to last for billions of years. Furthermore, unlike solar and wind resources, geothermal energy is available 24 hours a day, 365 days a year.

This means that unlike wind and solar energy plants, a geothermal plant can function without any pause. The greenhouse gas emission from geothermal energy is estimated to be around 80% less than that of coal and oil.

According to a paper titled '*Assessment of subsurface temperature distribution from the gauged wells of Puga Valley, Ladakh*' published in Geothermal Energy journal in 2017, the estimated potential geothermal energy in Puga at current depths is in excess of 5,000 MWh. This can be used for heating, greenhouse cultivation and electricity generation.

Studies have indicated that there is a 90% probability that the Puga field can sustain a 20 MW power plant at the current shallow depth of drilling. A 20 MW geothermal plant at Puga will replace the need to burn three million litres of diesel annually with savings of around USD 2 million.

The development of geothermal energy can be especially beneficial in the winter months when Ladakh's hydropower stations have to either shut down or function at a significantly lower capacity due to low flow rates.

Former Director of Geological Survey of India, Ahsan Absar said, "The river in the Puga valley is frozen for eight months each year. So geothermal power is more viable than hydroelectric power there. A 20-25 MW power plant can meet 40% of the energy needs of the valley."

Tapping solar energy

Solar energy is another rich source of energy. Ladakh enjoys an average of 320 sunny days each year and a high level of radiation, which means it is well-suited for solar energy projects. Solar technology is an important part of Government of India's plans to make Ladakh the first Union Territory (UT) that meets all its energy needs from renewable energy sources.

Ladakh already has about 30 MW of small hydro projects and the government intends to augment this with solar power plants.

Secretary, Ministry of New and Renewable Energy (MNRE), Anand Kumar explained that UT of Ladakh currently has a demand of around 53 MW. He added that solar plants are being developed to ensure all the region's energy requirements are met from renewable energy sources. "We intend to reduce Ladakh's heavy dependence on fossil fuels," he said.

Solar energy project in ZanGskar

The Administration of UT of Ladakh has signed an MoU with LAHDC, Kargil and Convergence Energy Services Ltd. (CESL) to develop a solar energy project in Zangskar. This project is expected to generate 5 MW of electricity that will be supplied to the residents of Zangskar valley in the winter.

At present, the Zangskar region is using nine diesel generator (DG) sets with a total installed capacity of 2,284 kVA. The 5 MW solar project will help phase out the DG sets in this remote corner of Ladakh.

Transmission lines to connect Zangskar, Nubra

Intra-state transmission works in UT Ladakh were sanctioned for Zangskar and Nubra valleys. The intra-state transmission work was sanctioned by Ministry of Power, Government of India.

This includes 220 kV S/C transmission lines of D/C tower (307 km in total) that covers Kargil-Padum (Zangskar) (207 km) and Phyang-Disket (Nubra) (100 km) along with two grid substations of 220/33 kV at Disket, Nubra (50 MVA) and Padum, Zangskar (50 MVA). The total outlay for this project is Rs. 1,309.71 crore.

These transmission projects have been approved by Ministry of Power at a revised project cost of Rs. 1,309.71 crore in Ladakh under the Prime Minister's Development Package, 2015 (PMDP-2015). Rural Electrification Corporation Transmission Projects Limited (RECTPL) has been appointed as the project implementation agency to execute the transmission project in Ladakh.

Power Grid Corporation of India Limited (PGCIL) has been appointed as the project management agency.

The initial detailed project report for these transmission projects had estimated a cost of Rs. 354.74 crore. The

Central Electricity Authority has now revised the project cost to Rs. 1,309.71 crore. These transmission lines are expected to link various remote villages with the national grid and replace DG sets currently being used. This will make a significant contribution towards making Ladakh carbon neutral.

Micro-hydel projects

The Administration of UT of Ladakh has electrified 19 villages in Nubra with supply from the Chamshen Micro-hydel Project, which is an important step in reducing Ladakh's greenhouse gas emissions. The Ministry of New and Renewable Energy, Government of India funded the Chamshen project under the Ladakh Renewable Energy Initiative (LREI) scheme.

Secretary for Power, UT Ladakh, Ravinder Kumar said, "The electrification of these villages will ensure that three DG sets are phased out, including the 160 kVA Panamik DG set, the 160 kVA Chamshen DG set and the 250 kVA Kyagar DG set."

Green hydrogen pilot project

The Administration of UT of Ladakh has also signed an MoU with National Thermal Power Corporation (NTPC) to establish a 1.25MW green hydrogen pilot project.

NTPC Renewable Energy Limited has already installed two solar trees in the UT Secretariat. Each solar tree generates 3.3 kWp of energy and is expected to generate about 10,000 to 12,000 units of green electricity each year.

Government of India is planning to generate 10 GW of renewable energy in Ladakh. In addition, Government of India will soon invite the largest global tenders to establish a 13 gigawatt-hours (GWh) grid-scale battery storage system in Ladakh.

This will be a major leap in the country's transition to green energy. The plan involves building a 10 GW green energy capacity in the region including solar and wind projects. The large battery units will help store electricity generated in Ladakh and then supply it to the national grid through a transmission link.

Economic development is expected to fuel higher energy demands especially in the electricity and transport sectors. Normally this would lead to increased use of fossil fuels along with a proportionate increase in pollution and greenhouse gas emissions. The UT Administration is actively working to break this cycle by replacing fossil fuels and hydrogen has emerged as a game changer.

Managing Director of Panitek Power Private Limited, Dr Parag Vyas explained, "Hydrogen is incredibly important across the globe especially in the context of the growing need to de-carbonise development. There are strong techno-economic reasons to use hydrogen to make Ladakh carbon neutral."

The e-bus that was purchased by the UT Administration

Hydrogen Mobility Project

UT Ladakh has signed an MoU with NTPC REL to set up the country's first green hydrogen mobility project in the region. The MoU will help Ladakh develop an emission-free economy based on tapping renewable sources including green hydrogen. The company also inaugurated a solar carport in Leh. Initially, NTPC REL will operate five hydrogen buses while also establishing a solar plant and a green hydrogen generation unit in Leh. This will make Leh the first city in the country to implement a green hydrogen-based mobility project.

Lieutenant Governor, Shri R. K. Mathur stated that green hydrogen is "the best alternative to make Ladakh carbon neutral" and emphasised the need to "replace diesel with green hydrogen energy for electricity, heating and transportation."

Green hydrogen is different from grey hydrogen—produced from methane and releases greenhouse gas—as well as brown hydrogen, which uses coal. Green hydrogen is produced through electrolysis of water using renewable power such as solar or wind to split water's two main elements: Hydrogen and oxygen with oxygen being released as a byproduct.

When modern electrolysis technologies such as Proton Exchange Membrane (PEM) are used, then there is no discharge of harmful chemicals and the technology is environment-friendly and easy to manage.

Programme lead at the Council on Energy, Environment and Water, Tirtha Biswas said, "There is a clear inclination towards de-carbonising Ladakh. In fact, Ladakh has a vast potential of renewable energy, which can generate an estimated 40GW. Hydrogen has an important role to play in this framework."

Hydrogen fuel's growing importance is an opportunity for Ladakh. At present, Ladakh has a 200 kW green hydrogen pilot project at Sonam Norboo Memorial Hospital in Leh.

Lieutenant Governor of Ladakh, Shri R. K. Mathur said that it would be a big achievement if this pilot project succeeds in meeting electricity demand. "We could then explore ways to scale it up for use by tourists and the army," he added.

Managing mountains of trash

Ladakh initiates innovative projects to manage waste in the region

MABEL DISKET

Try a simple exercise: Try and calculate the number of packaged products you use from the time you wake up in the morning to the time you go to sleep at night. You will be amazed and shocked by the results of this simple exercise.

If you multiply this figure with the number of people in Ladakh, you will start to understand how entrenched 'packaged goods' have become in our lives!

This may not have been a cause for concern even 20 years back, when we would quench our thirst from any stream in Ladakh, without a second thought.

However, the presence of a place like Bombguard in our midst is testimony to the alarming situation that we have created for ourselves. Waste management is an environmental and social challenge the world over and unfortunately, Ladakh is no longer an exception.

The tourism industry, which accounts for about 50% of Ladakh's economy, has been a boon as well as a bane for the region. As the number of tourists visiting Ladakh has annually surpassed 3 lakhs, visitors easily outnumbers the entire population of Ladakh during the summer months!

This is significant as tourists generate about 30 tonnes of waste on a daily basis including approximately 33,000 plastic water bottles that are sold each day. These volumes are choking Ladakh by polluting its air, land and water. The issue of waste management is even more urgent in Ladakh due to its fragile ecosystem,

As part of the effort to conserve Ladakh's environment, the Hon'ble Prime Minister, Narendra Modi has taken the bold step of declaring that Ladakh will now be developed as a carbon neutral Union Territory. This timely intervention has re-oriented the developmental outlook for the region and all projects and plans are now being re-designed to align with this vision.

In addition, new initiatives are also being developed to tap renewable natural resources such as solar, wind and hydro along with the introduction of electric and hydrogen-powered public transport systems.

The installation of Water ATMs across Leh town is a part of this effort and enables people to refill their bottles and reduce the need for bottled water.

The Water ATM at Shanti Stupa

In this regard, the most urgent challenge for the administration is to treat the waste already collected in Bombguard and find a sustainable and long-term solution to manage the waste generated on a daily basis. Municipal Committee, Leh estimates that it will take about three years to clear Bombguard using the BlackHOLE machine, which was installed in 2019-20. Not only do we have to deal with waste generated every day but find solution for our legacy waste lying at Bombguard.

What is a Black Hole machine?

The BlackHOLE has been developed by TeslaGREEN. It uses a 'plasma state-induced hydrogen-spitting technology to molecularly transform waste matter down to its basic elements'. It is a self-sustaining system and does not require external energy inputs. It is carbon-free and releases 100% clean emissions. After processing the waste material, it produces by-products such as high quality ceramic ash etc. that can be recycled safely to generate revenue. Most importantly, the BlackHOLE is able to process all types of waste, including wet and dry waste, and does not require any sorting and prior segregation.

Solid waste management in Leh

Over the last few years, the residents of Leh town have understood the rationale for segregating waste and storing them separately in blue, green and red dustbins. This is an important step in the process of sustainable waste management and it will streamline the work of Municipal Committee, Leh.

In addition, Municipal Committee, Leh has also operationalised a solid waste management project in Skampari is segregate waste and sell waste that can be recycled or reused. Interestingly, plastic waste is now being shredded and used in the construction of roads in Ladakh.

Water ATMs

As part of a concerted effort to discourage the use of packaged drinking water and to encourage the practice of refilling, Ladakh has developed the idea of Water ATMs. In the first phase of this project, 10 Water ATMS have been installed at major tourist locations in Leh town.

The machine uses raw water and purifies it through various standardised filtering processes. This includes sand media filter, activated carbon media filter, colour-odour and taste media filter, PP filter, ultra filtration for bacteria removal, UV filtration for e-coli and pathogen removal. The Water ATM then dispenses clean warm water that is safe for consumption.

People's role

While the administration has initiated efforts to manage waste and similar challenges, it requires active support and cooperation from people and communities.

It is important for citizens and tourists to understand the environmental and social problems caused by increased waste and consume responsibly. This will help the process of reducing and recycling waste and conserve Ladakh's fragile environment.

Sustainable heating solutions for Ladakh

TASHI LUNDUP

July 2021 is now the world's hottest month ever recorded according to data released by the National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA), USA.

Furthermore, the Intergovernmental Panel on Climate Change in its Fifth Assessment Report stated that human activity is a driver of global warming and there is more than a 95% probability that human actions over the past 50 years has warmed our planet. However, this change has had variable impacts in different parts of the planet.

For instance, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) has identified mountains as being the most sensitive ecosystems to climate change, which are being impacted at a faster rate than other habitats. These impacts form an acute threat to mountain ecosystem services, biodiversity and human populations that depend on them.

Human action

A report published by the European Union Commission claimed that humans are increasingly influencing the climate and the Earth's temperature by burning fossil fuels, clearing forests and farming livestock.

Such activities result in increased emission of greenhouse gases such as carbon dioxide, methane, nitrous oxide and fluorinated gases. These emissions add to naturally-occurring gases in the atmosphere and increases their greenhouse effect, which leads to global warming.

Carbon dioxide is the largest contributor to global warming. By 2020, the concentration of carbon dioxide in the atmosphere had increased by 48% over pre-industrial levels before 1750.

Buildings generate nearly 40% of annual global carbon dioxide emissions according to the think-tank Architecture 2030. Building operations are responsible for 28% of these emission while building materials and construction (typically referred to as embodied carbon) are responsible for 11% of the emissions.

One of the main components used in construction is cement. The increased use of cement has resulted in a significant increase in global carbon dioxide emissions.

In fact, cement production contributes to about 2.4% of global carbon dioxide emissions from industrial and energy sources.

A Rammed earth house under construction in Leh

An article published in The Guardian titled "Concrete: the most destructive material on Earth" informed, "After water, concrete is the most widely used substance on Earth. If the cement industry were a country, it would be the third largest carbon dioxide emitter in the world with over 2.8bn tonnes in emissions surpassed only by China and the US."

Sustainable solutions for Ladakh

Ladakh is a high altitude cold desert where winter temperatures drop to minus 30 to minus 40 degree Celsius. Similarly, summer temperatures rise to well above 30 degree Celsius.

Winters last for over six months and are characterised by extreme climatic conditions in one of the highest inhabited places on Earth. Traditionally, the people of Ladakh have developed simple and efficient technological solutions using resources that are abundant locally to stay warm in the winters.

Therefore, mud, stone and wood are essential materials used to build Ladakhi houses. Italian architect Edoardo Paolo Ferrari writes in his book, *High Altitude Houses: Vernacular Architecture of Ladakh*', "Harsh conditions demanded simple and efficient strategies, first to establish and then to sustain a society. Overwhelming natural conditions on the one hand and minimum resources on the other hand demanded simple and efficient answers to the basic questions of life. The result might be understood as a perfect case of sustainable planning. This is probably the crucial point of this publication, namely to understand the vernacular architecture of Ladakh as one integral aspect of sustainable thinking. Vernacular architecture is by nature a logical response to the climate and dependent on the available resources."

However, the scope of the term 'sustainability'—in particular how Edoardo Paolo Ferrari introduces it—extends beyond the actual construction process and built structures. While the use of local material and traditional building methods creates a strong physical bond between the natural environment and the architecture, the 'house' is also a response to various physical and social conditions.

Thus, the house not only protects its inhabitants from climatic forces but also helps maintain social order. It is as much a response to environmental factors as it is to physical and metaphysical needs. The various symbols and ritual objects used on façades that are believed to ward off evil spirits as well as the symbolism connected with various parts of the house are evidence of the social and physical complexity of these structures.

There is more to the simple floor plans, walls of mud and stone, and roofs made with wooden beams and these architectural techniques warrant a closer look.

Green buildings: The need of the hour?

The amount of energy required to heat buildings in cold climates is far greater than energy requirements for buildings in warmer regions.

In the Himalayas, energy for heating usually comes from biomass fuel such as wood, bush and dried animal dung. Fossil fuel such as kerosene is also used in mountain regions but they are

expensive and require special stoves. However, biomass and fossil fuels release gases and particulate matter when they burn.

The gases released from burning fossil fuels have a direct impact on breathing and cause reduction of oxygen content in the blood of living beings such as mammals. Particulate matter such as smoke and soot make homes dirty but more importantly they cause bad coughs and sore eyes.

Therefore, when we are building for a more sustainable world, our choice of materials is very important as it can help reduce the carbon footprint of the construction activity and the structure. Green buildings can reduce the environment impact of our buildings and mitigate their contribution to climate change while also helping create resilient homes and communities.

The current norm for green buildings is to use materials that last for years and help prolong the utility of the structure. Therefore, adobe is one such material whose production, lifespan and disposal results in net-zero carbon emissions. There are two main construction methods employed in Ladakh: Sun-dried mud bricks and rammed earth. It is important to consider the thermal characteristics of buildings at the time of construction in the context of external environmental conditions and desired internal conditions. This will help determine what resources and materials are required to construct the structure while also ensuring that they have a small carbon footprint.

Passive design maximises the use of 'natural' sources of heating, cooling and ventilation to create comfortable conditions inside buildings. It harnesses environmental conditions such as solar radiation, cool night air and air pressure differences to maintain the internal environment. This form of architecture is called 'passive' as it does not include any mechanical part or electrical system.

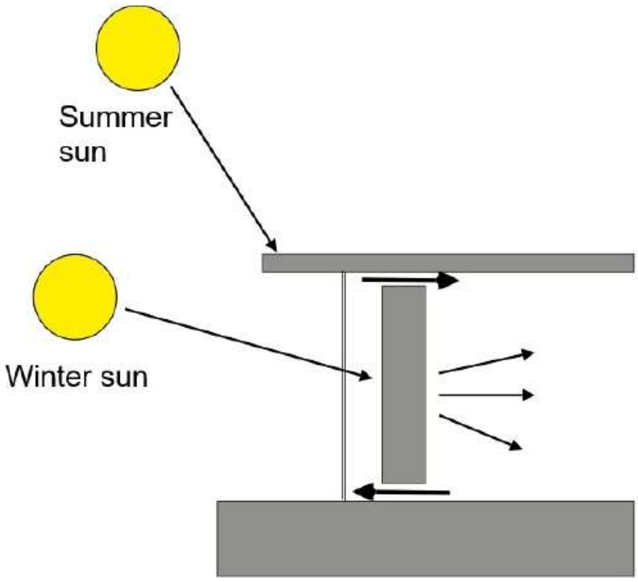

Passive solar architecture

Passive solar heating enables one to reduce the amount of energy required to heat buildings while still maintaining the required comfort level. It does so by using sunlight instead of burning biomass or fossil fuels to generate heat.

In Ladakh, sunshine is available for almost 300 days a year with high radiation. This is one of the best alternatives to burning fossil fuels, which result in greenhouse gas emissions. Sunlight is free and does not have any of the negative financial, environmental or health impacts associated with biomass and fossil fuel use.

Energy Receipt Surfaces that are at right angles (90 degree or perpendicular) to the Sun receive the maximum amount of heat. However, since the earth is spherical, most surfaces are not perpendicular to the Sun, and the energy they receive depends on the angle of the Sun relative to the ground.

This angle changes with latitude, the time of year, and the time of day. At midday, the sun is perpendicular to the ground, which is why midday is the hottest time of the day. When the Sun has a lower elevation angle, the solar energy is less intense as it is spread over a larger area.

In Ladakh, the Sun is higher in the sky in the summer as compared to the winter. We can predict the position of the Sun by using a solar diagram.

Since the Sun's position in the sky changes throughout the year, different parts of a building will receive variable amounts of radiation. In summer, the roof and the east and west facing walls receive the most sunlight.

In winter, the south-facing walls receive the highest amount of sunlight. In winter, 90% of the Sun's energy is received on the south face between 9 AM and 3 PM.

Interventions

The night temperatures in Ladakh during the winters dip well below minus 20 degrees Celsius. This means people require some form of heating to maintain an ambient temperature inside.

These issues were in sharp focus during the inauguration of the first passive solar building office of Kargil Renewable Energy Development Agency (KREDA) in December 2020. Chief Executive Councillor of LAHDC, Kargil, Shri Feroz Ahmed Khan declared that passive solar design would now be used for all new government buildings in Kargil district. KREDA and Ladakh Renewable Energy Development Agency (LREDA) are the nodal agencies to plan and implement Government of India's vision of making Ladakh carbon neutral.

Similarly, Advisor to Lieutenant Governor of Ladakh, Shri Umang Narula, IAS has directed concerned district officials of UT Ladakh to adopt passive solar designs to reduce carbon footprint in Ladakh and help schools remain operational throughout the year.

Recently Shri Narula chaired a meeting to develop strategies to make Ladakh kerosene-free by 31 October, 2021. This step was taken after the UT Ladakh Administration received a note from the Prime Minister's Office directing J&K, Ladakh and Lakshadweep to stop the use of kerosene by 31 October, 2021. Shri Narula directed all Secretaries to submit action plans to minimise and reduce the use of kerosene in government departments. He also emphasised the need to explore alternatives for heating facilities in the winter by shifting to renewable energy technologies for space heating. He underlining the need for smoke-free and healthy environment for the health of people and directed Secretary, School Education Ladakh to ensure that all government schools use solar cooker or LPG gas instead of firewood and fossil fuels.

Making Leh a more walkable city

TASHI LUNDUP

Walking is simple, free and one of the easiest ways to get more active, lose weight and become healthier. It is also the easiest way to reduce/cut carbon footprint.

The University of Oxford's Transport Studies Unit recently carried out a research project on the impact of individual mobility choices. The project included researchers from Imperial College's Centre for Environmental Policy and was a part of the EU-funded project *Physical Activity Through Sustainable Transport Approaches (PASTA)*. They found that swapping the car for walking, cycling and e-biking even for even one day a week can make a significant impact on personal carbon emissions in cities.

Locals on the way to their village

The team found that meeting greenhouse gas emissions reduction targets requires a significant shift from motorised transport. The report says that shifting to active transport could save as much as a quarter of personal carbon dioxide emissions from the transport sector.

This is the first study on the carbon-reducing impact of city-based lifestyle changes. It reveals that increase in active mobility can significantly lower carbon footprints even in European cities where walking and cycling are already popular.

According to data available on the Vahan Sewa e-portal maintained by the Ministry of Road Transport & Highways, Government of India, 33,601 vehicles have been registered with the RTOs in Leh and Kargil district until 15 September, 2021.

The sudden spurt in the sales of vehicles, traffic congestion and lack of parking space in Ladakh over the last few years give us important clues about the shift in people's lifestyles in Ladakh.

Leh town has experienced rapid urbanisation over the last few decades as it emerged a hub for different kinds of activities. The exponential increase in tourist numbers has fuelled the growth in the local economy. It has also led to an explosion of hotels and guest houses across the town and roads becoming choked with vehicles.

As a result of this growth, Leh town is now facing multiple urban challenges including traffic congestion and pollution. The biggest impact, however, has been on human health. Lifestyle-related diseases including diabetes have emerged as the biggest health-related challenge caused by urbanisation. As people are becoming more dependent on vehicles for commuting, their health has suffered. So, how can we encourage people to adopt the healthy habit of walking? The answer is simple: By making Leh town walkable!

Walkability is a quality or measure of how friendly an area is for walking. It is defined as the extent to which a town is suitable for walking as a form of mobility choice for work and leisure, or the extent to which walking is feasible for residents as a safe, accessible, connected and pleasant activity. Or simply, the general walking condition in an area. Walkability is much more than properly maintained pedestrian infrastructure. It includes several other aspects including the social fabric of the town, which includes its streets, neighbourhoods and buildings, density, attitudes of people etc.

People will walk when walking is useful, safe, comfortable and interesting. As part of the European Union Liveable Leh Project that was supported by LAHDC, Leh, the Changspa street—a busy road in the heart of Leh that is generally bustling with activities—was converted into a one-way pedestrian-friendly street.

Similarly, the road adjacent to the Girl's Higher Secondary School, Leh, which leads to J&K Bank's Main Branch, is now being converted into a pedestrian path to provide space for people to walk. This is a great initiative by the UT Administration, Leh Hill Council, and Municipal Committee, Leh to encourage people to adopt a healthier lifestyle. Walking is simple, free and one of the easiest ways to live a more active life, lose weight and become healthier.

The Leh Vision 2030 document says, "Leh needs to work on reducing the need for motorised transport and develop environmental-friendly mobility solutions to create a sustainable system to provide a healthy and liveable environment for its residents."

Active forms of transport such as walking play a crucial role in marking urban transport systems and the town more sustainable. During the COVID-19 pandemic, the congestion-riddled, pollution-choked streets around the world had transformed into empty and silent spaces as people were confined to their home due to lockdowns. Even in Delhi—which has one the worst air quality in the world—the pollution caused by PM2.5s reduced by about 75% as traffic congestion dropped by 59%.

Interestingly, Milan—the epicentre of Italy's COVID-19 outbreak—announced that it would transform 35 km (21.7 miles) of its streets into cycling tracks once the pandemic ends. Perhaps this could be one of the positives of the COVID-19 pandemic: It has provided us with a unique opportunity to develop new and innovative measures to counter the domination of vehicles on our streets.

"Will implement numerous renewable energy & sustainable projects in Leh"

Interview with the Hon'ble Chairman/CEC of LAHDC, Leh, Advocate Tashi Gyalson

NAWANG PHUNTSOG

Q: How has Leh dealt with the COVID-19 pandemic?

A: Firstly, I salute all frontline workers for their selfless efforts in controlling and combating the COVID-19 pandemic. The situation in Leh never went out of hand due to the coordinated efforts of the district and UT administrations along with my colleagues in the Leh Hill Council.

We also had the wholehearted support of the Hon'ble Member of Parliament from Ladakh, Jamyang Tsering Namgyal and various public representatives including Chairpersons of Block Development Committees, Panchayat members, civil society organisations and various volunteers who helped us manage the pandemic.

We should not forget that COVID-19 remains a threat. We must continue to take precautions even though the numbers are low in Leh. I am thankful to Government of India for providing timely medical support in the form of vaccines and financial resources on a priority basis to Ladakh.

I also extend my gratitude to public sector companies and banks with a presence in Leh who extended their support through various corporate social responsibility initiatives during the course of the pandemic.

Q: Which sectors has the Sixth LAHDC, Leh prioritised in this year's district plan?

A: After Ladakh became a UT, the LAHDC budget increased four-fold. However, the pandemic and the transition of Ladakh to a UT resulted in a number of liabilities.

My first priority was to clear these liabilities to the extent possible. Another focus area is to provide financial assistance and housing assistance to the poor through a new scheme called *Nyalbachan la Rogs* (Support for the poor). We are currently working out details like the eligibility criteria to streamline the implementation of this scheme.

One of the new things we have introduced is the provision of generous subsidies in sectors such as sports, education, handicrafts, handloom, animal and sheep husbandry, fisheries, agriculture etc.

In addition, we are also translating the Hon'ble Prime Minister Narendra Modi's vision of providing drinking water connection in every household.

The Jal Jeevan Mission (JJM) is currently being implemented across the district. LAHDC, Leh is constantly reviewing and monitoring the JJM project along with the district and UT administrations.

We are confident that every household in Ladakh will soon have a tap water connection and receive clean drinking water.

Q: You have been in several tours to Ladakh's border regions. What are your plans to develop these areas?

A: I have been touring Ladakh's border areas to understand the basic issues and grievances faced by the people who live in the area. During these visits, I realised how neglected these areas have been.

Prime Minister Narendra Modi pursues bold foreign policies with our neighbours. We need to support this by ensuring development reaches these border areas. Government of India is investing heavily in border infrastructure and creating amenities to improve the lives of people in border areas. We can already see the impacts of these interventions. I try to ensure that all developmental initiatives reach the border areas on time and help improve the lives of local communities. The Indian Army is plays a big role in border management and security.

Thus, the Hill Council and the district administration are constantly coordinating with the army to address various issues on the ground.

Q: What is your opinion of the Leh Vision 2030 document?

A: Leh is currently emerging as a hub for

CEC and Dy Chairman, LAHDC Leh, Adv Tashi Gyalson and Tsering Angchuk respectively with former DC Leh Sachin Kumar during the launch of the Leh Vision Document 2030

CEC LAHDC Leh Tashi Gyalson inaugurating 4G Mobile tower at Photoksar village

various commercial activities and there is a surge in rural-to-urban migration.

At the same time, we are also witnessing the impacts of climate change, which are amplified by unplanned modernisation.

All these processes not only erode Ladakh's unique culture and tradition but also cause irreversible damage to its fragile ecosystem.

The Leh Vision 2030 document resonates with the people of Leh town as LAHDC, Leh conducted multiple public consultation meetings in different municipal wards of Leh town. We have invested a lot of effort to prepare a vision document that addresses macro and micro problems of the people of Leh town.

Our main objective is to develop a sustainable developmental project in the framework outlined by the Leh Vision 2030 document to make Leh a happy, resilient and liveable town.

CEC Leh flags-in Everester Jigmet Tharchin after his successful climb to Mt Elbrus in Russia, the highest peak in Europe

Q: What are your thoughts on Prime Minister Narendra Modi announcement about transforming Ladakh into a carbon neutral region?

A: I welcome the announcement made by the Hon'ble Prime Minister. This reflects his concern on the larger issue of climate change and the special attention he gives to Ladakh.

This initiative will help Ladakh participate in global efforts to mitigate climate change. Climate change is a reality now. In this context, LAHDC, Leh has signed several MoUs with leading companies working in the fields of clean energy including ONGC, SECI, and NTPC in consultation with Leh Hill Councils own renewable energy agency; LREDA.

Over the next few years, we will implement numerous renewable energy and sustainable projects in Leh.

Q: What is your message for the youth of Leh?

A: The youth of Leh are very talented and have access to a diversity of opportunities in different fields. Our government is making efforts under the leadership of Prime Minister, Narendra Modi to boost infrastructure development to provide opportunities for everyone. We are also working to address issues of unemployment in the region by providing opportunities and support to young entrepreneurs in Leh district.

We are now seeing young Ladakhi entrepreneurs doing wonders in the fields of agriculture, horticulture, sports, tourism, industries, information technology, and academia among others.

There is a lot of untapped potential in various sectors in Ladakh and I would urge our youth to explore these opportunities and help improve the socio-economic standards of Ladakh.

History of traditional agriculture and changing face of Ladakh

TONYOUTH DORJEY

Historically, agriculture has been the primary source of livelihood for the people of Ladakh. Almost 90% of the population were dependent on it until fairly recently. Generally, the fields are in the form of terraces created with skilfully created stonewalls. Barley is the staple crop in Ladakh though farmers in some areas are also able to grow wheat, peas, vegetables and mustard. Some argues that farmers grow very few crops and vegetables as they lack knowledge while others claim this is because of the limitrations imposed by Ladakh's climate and topography.

Livestock were the backbone of the traditional agriculture system as they were required for every cycle of Ladakh's agrarian activity. In the past, there was limited connectivity with the outside world and very few products would reach Ladakh. Some people would travel to Central Asia and Tibet to conduct trade and to collect salt and precious stones. Thus, agriculture was the only source of livelihood and it provided everything from food to fabric, which enabled people to survive in this region.

> **Agriculture was limited to the period between May and September. In spring, people would start collecting and spreading manure on the fields.**

The practice of agriculture

Barley and wheat were the main crops cultivated in Ladakh along with vegetables such as carrots, potato, radish and onion. Agriculture was limited to the period between May and September. In spring, people would start collecting and spreading manure on the fields. People would use donkeys to carry manure to the fields after which yaks and *dZos* would be used to plough the land. Around the time when people would sow their fields, snow would start to melt and water would once again flow through streams. Snowmelt remains the main source of water for irrigation.

In the past, almost all families would have enough animals for such activities. Ownership of animals used to be a mark of prosperity in those days.

Yak, goat and sheep would provide wool to make clothes while their milk would be used to produce various dairy products. Horses and donkeys were used to commute and carry loads. The droppings of these animals were used as manure. It was also dried and used as fuel for cooking and warm the house during the winter. Nothing ever was wasted.

The lives of livestock and people were intertwined. Neither could survive without the other. Farmers would take the livestock to pastures in the higher reaches of the mountains on a rotational basis so that the animals were able to graze nutritious grass and medicinal herbs (which were also used in traditional medicinal systems). Farmers claim that the dung and droppings of livestock are excellent organic manure and that their milk was very healthy and nutritious. Farmers would build covered livestock sheds for the winter and open ones for the summer. In spring, farmers would dig these sheds to collect animal waste for application on their fields. Generally, neighbours, relatives and friends would all help each other in turns to ease the burden of all agricultural activities from collection of manure to harvesting. The lives of people in village communities were inter-woven and people would enjoy helping each other. People were not worried about competition, profit, loss and money. They would meet all their basic needs through self sustained agriculture and livestock rearing.

On an average, farmers would cultivate only two to three hectares of land due to the climatic condition, availability of resources etc. This ensured that people were self-sufficient. Some people managed to have surplus produce, which

Farmers working on the field

The increase in vehicular traffic has disturbed the natural ecology

they would sell or trade for products such as salt, sugar etc. Since snowmelt was the main source of water for irrigation, all villagers would collaborate with each other to take turns to access water resources that would reach the fields through mud channels. This was a finely balanced system, which required collaboration and cooperation between all families in the village.

The staple diet in Ladakh comprised of roasted barley flour, which is called *Ngamphey*. In addition, people would also drink *Chhang*, a local brew made from fermented barley. Roasted barley flour and Chhang are also important for many social activities. Barley has many health benefits and some people claim that Ngamphey has special properties that helps cure various forms of cancer.

People in Ladakh were able to practise agriculture only in the summer, as the rest of the year is too cold and dry. Farmers had to store enough supplies for their own consumption and to feed their livestock through the winter. These stocks included dried vegetables and flour. It is impossible to preserve those vegetables in extreme cold winter. Thus, farmers would build an underground store about two to three metres below the surface, which helped preserve vegetables for several months. In addition, people would consume more meat in the winter, which ensured that they received healthy and nutritious food to overcome the extreme cold. The arrival of winter was marked by various kinds of celebrations, as people would gather with relatives, friends and neighbours around traditional heaters to drink butter tea and regale themselves with stories. Generally, people would remain occupied with marriage ceremonies, Ladakhi New Year celebration (Losar) and local festivals through the long winters. Most people lived their lives in harmony with natural cycles. People were unconcerned with the outside world as there was no connectivity, which assisted to the development of a very intricate social and ecological system in every village.

> **“Ladakh was formally opened for visitors in 1974 and tourists started visiting the region to experience its unique culture and enjoy its beautiful landscape”**

Ladakh emerged from its relative isolation in 1962 when war broke out between India and China. This led to the construction of new roads, infrastructure, and the beginning of ‘modern development’. At the time, more than 90% of the people were illiterate by modern educational standards. Ladakh was formally opened for visitors in 1974 and tourists started visiting the region to experience its unique culture and enjoy its beautiful landscape. Locals started working as helpers and people started providing horses to trekkers instead of sharing them with relatives and neighbours. The Indian Army started building camps in different areas and many Ladakhi youth started joining the army.

Gradually people started shifting towards a cash economy, which eroded the finely balanced social system that had sustained the people of Ladakh for many centuries. People started using machines instead of livestock as this saved time and required less effort. This undermined the interdependent relationship between humans and animals as well as between humans. Modern schools were established across Ladakh around this time. Parents started sending their children to these schools, which led to the gradual loss of traditional knowledge and skills related to agriculture. Many educated youth chose not to engage in agriculture as they viewed it as a subsistence activity with limited future and scope.

Around this time, there was rapid economic and infrastructure growth. Many farmlands were transformed into hotels, guest houses, shops, restaurants etc. Nowadays more than 300,000 tourists visit Ladakh each year. There are luxury hotels and guest houses in every corner of Leh town as well as many villages. Agricultural activities have reduced significantly. Ironically, even though literacy rates now exceed 80%, a large number of educated Ladakhi youth are unemployed. Each government job attracts thousands of applicants. More than 60% of Ladakh’s population is dependent on products sourced from outside. This has resulted in cultural degradation and a growing divide between the rich and the poor.

Today, some social activists and educated farmers have voiced the need for a separate syllabus to teach Ladakhi youth about the knowledge of their an-

cestors, especially traditional practices. These practices are relevant even today. Many organisations have already started working on these issues in an effort to motivate Ladakhi youth to learn about their heritage.

Thankfully, we still have many villages in Ladakh that remain untouched by the outside world and are relatively unchanged. In these villages people are still practising agricultural activities despite various challenges. The most important challenge is water shortages due to climate change. The impacts of climate change are evident in Ladakh in the form of unusual rainfalls and snowfall, receding glaciers and increased frequency of floods and droughts. These changes have disrupted the irrigation system and are undermining the agricultural system.

The lack of resources and financial returns are two important reasons that have prevented many youth from engaging in farming. In the past, people would share animals and help each other in a reciprocal system of exchange but it now requires financial investments and rewards. People require money to farm as they require machines and have to hire labourers. This means they not only have to invest money but also make no profits from their efforts. There are many cases where families have stopped farming completely and started working as labourers for the army or work in the tourism sector.

However, what will happen to people if the tourism industry collapses as we recently witnessed in 2020 due to the COVID-19 pandemic? What will happen to the people who are dependent on it? We do not have an alternative plan or industries that could potentially provide employment to the thousands of people who are currently dependent on the tourism sector. The only sustainable alternative is to revive traditional agriculture while also increasing the demand for Ladakhi products.

Development Schemes

Jal Jeevan Mission: The promise to provide water to every home

Clean, safe and accessible drinking water in one's home by August 2022

THINLES CHOSKIT

Water sustains life on Earth. Its importance cannot be emphasised enough. People living in urban areas have relatively easier access to water and many take it for granted.

However, there are people in rural areas across the country, who are forced to travel several kilometres to fetch water. Ladakh is no exception. There are numerous areas in rural Ladakh, which lack basic amenities such as electricity, roads, drinking water, and phone connectivity.

As a result, people in rural often have to trek for several kilometres over rocky terrain to fetch drinking water. Things become even more challenging in winter when water sources freeze.

The launch of Jal Jeevan Mission, which promises to provide *Har Ghar Jal* (water to every household), is a viable answer to the long-standing dream and demand of having clean, safe and accessible drinking water in one's home.

Prime Minister, Narendra Modi launched the ambitious Jal Jeevan Mission (JJM) on 15th August, 2019 to address the growing issue of water scarcity in the

Har Ghar Jal
Jal Jeevan Mission

country. The Ministry of Jal Shakti is implementing the Jal Jeevan Mission. It aims to provide safe drinking water through Functional Household Tap Connections (FHTC) by 2024 to all households in rural India.

However, for Ladakh and several other states and UTs such as Punjab, Haryana, Himachal Pradesh and Jammu and Kashmir, the Ministry of Jal Shakti has announced that the deadline for providing tap water connections to every household is 2022.

In Ladakh, 44,059 households including 24,767 households in Leh district and 19,292 households in Kargil district will receive water supply through household tap connections. Both the districts are working in full swing to complete the required tasks within the stipulated timeframe.

The Administration of UT of Ladakh and the two Ladakh Autonomous Hill Councils have been working round-the-clock to achieve these targets well before the deadline.

The importance of achieving the goals of Jal Jeevan Mission for UT Ladakh

was highlighted at the recently held Second Ladakh Development Conclave where Lieutenant Governor of Ladakh, Shri R. K, Mathur declared Jal Jeevan Mission as a ‘top priority project’.

He urged the Hill Councils and the UT Administration to play their part to accelerate the pace of providing tap connection to all rural households to fulfil the commitment of achieving water connection in every eligible household in UT Ladakh by 15th August, 2022.

As part of these efforts, the Public Health Engineering (PHE) Department, UT Ladakh in coordination with National Jal Jeevan Mission (NJJM), Ministry of Jal Shakti, Government of India conducted a two-day workshop, in August 2021 in Leh and Kargil districts to improve the implementation of JJM and build capacity among various stakeholders.

Additional Secretary and Mission Director, National Jal Jeevan Mission (NJJM), Bharat Lal urged all stakeholders to implement the scheme in a mission mode with community partnership. He also emphasised the need to make water testing a part of the movement by strengthening the Village Water and Sanitation Committee (VWSC) and improving hygiene culture in schools and Anganwadis through Jal Jeevan Mission.

While speaking at the workshop, Commissioner Secretary, PHE, UT Ladakh, Ajeet Kumar Sahu declared, “Jal Jeevan Mission is not a government scheme but a people’s movement!” He also stressed on the need to develop a sense of community ownership to make JJM sustainable at the village level.

Objectives of JJM:

- Jal Jeevan Mission envisages providing Functional Household Tap Connections (FHTCs) to every rural household.
- To prioritise the provision of FHTCs in quality-affected areas, villages in drought-prone and desert areas, Sansad Adarsh Gram Yojana (SAGY) villages etc.
- To provide functional tap connections to schools, Anganwadi centres, Gram Panchayat buildings, health and wellness centres and community buildings
- To monitor the functionality of tap connections
- To promote voluntary ownership among local communities through contributions in the form of cash, kind, labour, and voluntary labour (Shram-daan)
- To ensure sustainability of the water supply system, i.e. water source, water supply infrastructure, and funds for regular operation and management (O&M)
- To empower and develop human resources in the sector to meet the short and long term demand for construction, plumbing, electrical, water quality management, water treatment, catchment protection, O&M etc.
- To generate awareness on various aspects including the importance of safe drinking water and promote active involvement of stakeholders to make water everyone's business

Community participation is a major component of implementing JJM. Thus, every village must have a Village-Level Committee (VLC) headed by the concerned Sarpanch to prepare the village plan. This plan is approved by the District Level Committee (DLC), which is chaired by the District Magistrate of the district.

In addition to these national guidelines, UT Ladakh has also constituted Block Level Committees (BLC) headed by the Block Chairperson with the Block Development Officer, Assistant Executive Engineer etc. as members to monitor the implementation of the scheme. To assist the VLCs and BLCs, the UT administration has appointed an Implementation Support Agency (ISA) to provide guidance and build capacity.

Implementation Support Agency (ISA)

The ISA plays an important role in spreading awareness about JJM in the villages. They interact with communities in the area where JJM is being implemented and spread awareness on safe drinking water and prepare the public to accept the project and tap connections in every household.

Their role also includes the establishment of ‘Paani Samitis’ at the local level. The ISA agents conduct Information, Education, and Communication (IEC) activities at the village and block level. This helps smoothen the operations at the village level by including all stakeholders and providing them with skill training about operations and maintenance.

It is now mandatory that the work executed under JJM must be crosschecked by a technical agency known as the Third Party Inspection Agency (TPIA) before payments are made. The TPIA visit

An elderly woman drinking water from the tap

the implementation site to examine and evaluate the work done and its technical parameters.

Components under JJM

- Development of in-village piped water supply infrastructure to provide tap water connection to every rural household
- Development of reliable drinking water sources and/ or augmentation of existing sources to provide long-term sustainability of the water supply system
- Wherever necessary, bulk water transfer, treatment plants and distribution network to cater to every rural household
- Technological interventions for removal of contaminants where water quality is an issue
- Retrofitting of completed and on-going schemes to provide FHTCs at a minimum service level of 55 litres per capita per day (lpcd)
- Greywater management
- Support activities such as Information, Education and Communication (IEC), Human Resource Development (HRD), training, development of utilities, water quality laboratories, water quality testing and surveillance, research and development, knowledge centre, capacity building of communities, etc.
- Any other unforeseen challenges/issues emerging due to natural disasters/ calamities that impact the goal of JJM are dealt in accordance to the Flexi Fund guidelines of the Ministry of Finance.

Challenges

In the context of Ladakh, the topography and terrain with isolated habitation pose a challenge to the smooth implementation and execution of JJM.

Furthermore, a short working season due to climatic conditions presents additional hardship along with harsh winter conditions during which water freezes in pipelines. The short working season also coincides with the farming season, which further increases the challenges to implement JJM.

The successful implementation of Jal Jeevan Mission in Ladakh requires specific technological innovation and intervention to ensure that water supply connections are successful even in the winter rather than being functional only in the summer.

The Jal Jeevan Mission is designed to address such region and terrain specific challenges. In several villages, the water sources are from glacial melt and perennial but freeze in the winters.

Children quenching their thirst

100 % FHTC Villages

Category: All Districts

S. No.	State	District	Block	Panchayat	Village
1	Ladakh	Leh (ladakh)	Khaltsi	Khaltsi	Skindyang
2	Ladakh	Leh (ladakh)	Khaltsi	Tar Hipti	Tar Hipti
3	Ladakh	Leh (ladakh)	Kharu	Gya	Upshi
4	Ladakh	Leh (ladakh)	Kharu	Marselang	Changa
5	Ladakh	Leh (ladakh)	Nyoma	Nyoma	Modh
6	Ladakh	Leh (ladakh)	Thiksay	Nang	Nang

To overcome this, JJM has devised methods such as extracting water through solar-powered submersible pumps from 30-40 ft below the surface and storing them in a reservoir i.e. dZing constructed with a cushion of earth that provides insulation from the cold of the winter.

The pipes supplying water connection to each house are buried five to six feet below the ground surface to prevent them from freezing in the winter. In addition, pipes are coated with sufficient insulation when they are exposed to the elements.

Conclusion

Jal Jeevan Mission uses a community-centric approach to water management and supply.

It aims to provide sustainable solutions to the growing water crisis, which has been compounded by depletion of groundwater due to over-extraction, low recharge, erratic rainfall, poor operation and maintenance of existing water supply.

UT Ladakh has adapted JJM to provide a Functional Household Tap Connection (FHTC) to every rural household in the region by 2022.

Rignas Chu:The science of linguistics (*rDa-Rigpa*)

The science of linguistics is one of the five major sciences in Tibetan traditions. Many textbooks of linguistics have emerged from India including Panini Vyakaran, Kalapa, Tsandapa, the Linguistic Sutra of Saraswati, etc.

The Tibetan language did not have a script till the reign of King Srongtsan Gampo (Seventh Century). During the reign of King Srongtsan Gampo, Thonmi Sambhota, the son of Lonpo Anu, was sent to India to study linguistics. He studied grammar and linguistics from several prominent teachers, including Devgyana and Brahma Lipikara.

He was the first Tibetan to study grammar and linguistics. He studied Sanskrit grammar and linguistics and became the first translator in Tibet's history. He returned to Tibet and invented the Tibetan script. He derived the 'headed' script from the Nagari script and the 'head-less' script from the Vartu script. It is said that Sambhota wrote eight textbooks on Tibetan grammar but over the centuries six were lost or destroyed. Only two textbooks titled as *Sumchupa* and *Takjuk* have survived.

After this, many wise translators who were masters of Sanskrit and Tibetan emerged in Tibet. This includes Lotsawa Rinchen Zangpo, Zanskar Phakspa Shesrab, Balti Lotsawa, Zanskar Lotsawa Spalzin and Tsultrim from Ladakh. They disseminated Buddhism in Guge and Ladakh.

Many renowned translators emerged in Tibet between the Seventh and 12th Century. They translated Buddha's words and commentaries into Tibetan and helped the language grow into a vast body of knowledge, culture, tradition, and wisdom. After this period, the number of linguists decreased but the system of imparting education had gained momentum and this remains their greatest achievement.

Later, many Panditas, who knew the five major sciences, emerged in Tibet. These scholars are only called Pandita after they have attained mastery over the knowledge of grammar and semantics.

In the 17th Century, a great scholar named Jonang Kunkhen Tara Natha was born. He is believed to have been an incarnation of the Indian Yogi, *Nagpo Chodpa*. He is said to have learnt Sanskrit rather easily due to his predisposition to it. He translated the commentary of Sarasvati from Sanskrit to Tibetan. Since then many students of linguistics have studied this translated book. Thus, *Kunkhen Tara Natha* made immense contributions to the field of Tibetan grammar and linguistics.

In the 18th Century, a great scholar of the Karma Kagyud lineage named Situ Choski Jungnas was born in the Kham region of Tibet. He studied linguistics in the Kham region and later visited Nepal with Karmapa Zamar Nagnyis.

During his visit to Nepal, he met eminent Nepali scholars and they discussed and analysed various aspects of grammar and linguistics.

Later, he wrote a commentary on the Tibetan grammar books, *Sumchupa*

Consonants

ཀ	ཁ	ག	ང	ཅ	ཆ	ཇ	ཉ
ka	kha	ga	nga	ca	cha	ja	nya
[ka]	[k^{h}a]	[ga]	[ŋa]	[tɕa]	[tɕ^{h}a]	[dʑa]	[ɲa]

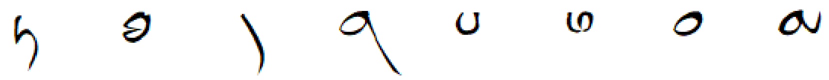

ཏ	ཐ	ད	ན	པ	ཕ	བ	མ
ta	tha	da	na	pa	pha	ba	ma
[ta]	[t^{h}a]	[da]	[na]	[pa]	[p^{h}a]	[ba]	[ma]

ཙ	ཚ	ཛ	ཝ	ཞ	ཟ	འ	ཡ
tsa	tsha	dza	wa	zha	za	'a	ya
[tsa]	[ts^{h}a]	[dza]	[wa]	[ʑa]	[za]	[a]	[ja]

ར	ལ	ཤ	ས	ཧ	ཨ
ra	la	sha	sa	ha	a
[ra]	[la]	[ɕa]	[sa]	[ha]	[a]

Vowels

ཨ	ཨི	ཨུ	ཨེ	ཨོ
a	i	u	e	o

and *Takjuk*, which scholars still regard as the most comprehensive analysis of the books. He also corrected few translated books and carried out research on different topics. He later translated Amarkosh (*Che med zod*) from Sanskrit to Tibetan, which marks the beginning of the development of *Rig-Nas Chu* (the 10 sciences) in the Kham region.

Another great scholar, Pandita Ju Mipham Jamyang Namgyal Gyatso emerged from the Kham region in the early 20th Century. He compiled the first bilingual dictionary of Tibetan and Sanskrit languages between 1907 and 1910. Khunu Lama Rinpoche Tenzin Gyaltsen regards this work as the best dictionary for the two languages.

Around this time, Rizong sRas Rinpoche Lobzang Tsultrim Chosphel overcame many challenges and travelled to the U-Tsang region in Tibet and then to Kham to study grammar and linguistics. He achieved such mastery over these subjects that he would write the opening stanzas of many of his articles in Sanskrit.

Unfortunately, no one from Ladakh managed to study grammar and linguistics from him. After him, Lama Stanzin Gyaltsen Rinpoche, who was born in the Khunu region studied linguistics and Sanskrit. He soon became famous in Tibet for his skill and knowledge. He lived in Varanasi in India to conduct research on grammar and linguistics.

The decline of Sanskrit in India started some centuries later. First, Mughal rulers adopted *Pharsi* as their official language. As a result, people from many different communities studied Pharsi and became renowned scholars. The British ruled India after the Mughals and they chose English as their official language.

The British used to refer to Sanskrit as a 'dead language' as it was not spoken anywhere and there were very few scholars of the language. Thus, Sanskrit declined in India steadily over several centuries.

Nowadays, many Ladakhi students are learning English, Hindi and Urdu. Sanskrit can also be learnt if the student has the right motivation, curiosity and a will to work hard. It would be a matter of great pride for Ladakh if we have a Ladakhi Sanskrit scholar of repute in the near future. It is important to learn Sanskrit but it requires dedication and due encouragement.

The importance of Sanskrit is highlighted by the fact that when we are preaching the Buddha's teachings in any other

Thonmi Sambhota, the first Tibetan to study grammar and linguistics

language, we invariably use many Sanskrit words. Therefore, Sanskrit is an invaluable tool to understand and communicate the Buddha's teachings.

Thus, *rDa-Rigpa* refers to the manner in which a language is used. Every language has its *rDa-Rigpa*. Therefore, Sumstaks in Tibetan, Vyakaran in Hindi, Sarf-o-naho in Urdu and Grammar in English are all examples of *rDa-Rigpa*.

In fact, every language has rules for the correct use of letters, words, syntax etc. In the absence of an accepted set of rules for grammar and its usage, language itself will become very vague.

Therefore, the learning of *Sumstaks* (Tibetan grammar) is very important. Many scholars regarded Sumstaks as one of five minor sciences. Sumstaks provides clear rules of grammar for the use of alphabets, words and sentence structure.

Similarly, English also has rules of grammar but we often do not give it much importance. Instead, we focus on how people speak and write the language.

In many ways, Tibetan has become more important than Sanskrit if we want to study traditional knowledge of the 10 sciences. This is due to the fact that over a period of 1,500 years, Buddhism and various cultural traditions flourished in Tibet. Masses, academia alike , not only used Tibetan to understand, think, and communicate but also translated many priceless manuscripts to Tibetan from other languages.

For instance, the teachings of *Sutra* and *Tantra* have survived only in Tibetan. This knowledge can help us revive languages such as Mandarin, English and others. Thus, the knowledge of Tibetan can be very useful. At the same time, it is important for us to also learn other languages such English, which is an international language. We must understand the rules of grammar for English, and help translate books of science and other knowledge systems to Tibetan. This will help people in the Himalayan region access these knowledge systems.

Author: Tashi Rabgais
Reference: Sheeraza Ladakhi
Vol: No:
Academy of Art Culture and Languages

STATE ANIMAL
Snow Leopard

Black Necked Crane
བྱ་ཁྲུང་ཁྲུང་།
STATE BIRD

THFF: A Carnival of Himalayan Cinema

THINLES CHOSKIT

The Administration of UT of Ladakh set a new benchmark with the launch of the Himalayan Film Festival, which will now be organised every year in Ladakh. The first edition of the Himalayan Film Festival was organised by the Department of Information and Public Relations, UT Ladakh in collaboration with the Directorate of Film Festivals, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India as part of the Azadi Ka Amrit Mahotsav celebrations to commemorate 75 years of India's independence. The co-hosts for film festival included Ladakh Autonomous Hill Development Council, Leh.

The mega five-day event was held from 24th to 28th, September 2021 at Sindhu Sanskriti Kendra (SSK), Leh The festival was inaugurated by the Union Minister for Information and Broadcasting, Anurag Thakur. During his speech, he stated that cinema remains one of the most effective mediums to foster cultural diversity. The festival opened with the first public screening of Sheershah, a film on the late Captain Vikram Batra. Actor Siddharth Malhotra and his co-actors were present at the screening along with director Vishnu Vardhan.

The Himalayas are famous for their dramatic landscape, which has attracted filmmakers from the world over. The Himalayan Film Festival was also meant to serve as a platform for local filmmakers to share their stories with a larger audience. It also intended to organise the Himalayan film fraternity to boost filmmaking in this vast region.

In this regard, the festival was a success as Himalayan filmmakers participated actively in the festival, which showcased talent from 11 Himalayan states and UTs. This included Assam, Sikkim, Manipur, Mizoram, Tripura, Meghalaya, Nagaland, Uttrakhand, Arunachal Pradesh, Himachal Pradesh and Jammu & Kashmir.

True to the spirit of it being a 'carnival of Himalayan cinema', the festival showcased popular and award-winning films and documentaries from the Himalayan states/UTs. This included The Pangti Story, Ishu, Daayen ya Baayen, Yarwang, Crossing Bridges, Shepherds of Paradise, Yathawat, and Khee to name a few. Several popular Ladakhi

WINNERS OF THFF CONTEST

Best short story (up to 15 mins) - The Tainted Mirror(Meiteilon/Manipur)

Best short film (up to 5 mins) - Go for Organic

Best Short Films (up to1 min) - Homework
Godliness

Best Story - Sekool
Mute water

Best Cinematography - The Horse from Heaven (Mur Ghura)
Samnaba -Merge

Best Editor - Shadey- A Forgotten Land

Jury Special Mention (For Director) - Nesting Munia
Adapting to climate change : Focus on Biodiversity in the western himalayas.

films including, Delwa, Lzadol, Lasdel, Wake up and 20 years were also screened during the film festival, which attracted a large number of enthusiasts. The films were screened in the main auditorium of SSK. Screens were also installed in the open-air amphitheatre and Picture Time, a mobile digital movie theatre.

For the captivating and engaging masterclasses and in-conversation sessions the THFF had invited the famous producer-director Vidhu Vinod Chopra; film editor Priya Krishnaswamy; renowned wildlife filmmaker S. Nallamuthu; a quintessential film critic Anupama Chopra; noted director Nila Madhab Panda. Similarly, Ladakh's first mainstream actor Phonsok Ladakh, and actress Kriti Kulhari were also present. The sessions with these renowned film personalities inarguably imparted necessary skills and networking opportunities to budding and established filmmakers.

The Himalayan Film Festival also had a competition section for short films/documentaries, which included cash prizes. This section was meant to encourage new talent while also recognising talented filmmakers from the Indian Himalayan region and given them an opportunity to interact with others in the filmmaking community. The completion section received more than 100 entries of which an overwhelming one-third were from Ladakh.

The film festival screened several jury-recommended films from its competition entries such as, Go for Organic, Sekool, Godliness, Mute water, Shadey- A Forgotten Land and Nesting Munia.

Honouring the immense contribution, of the (son of the soil / Ladakhi) veteran film personalities, to the Ladakhi Cinema and Performing Arts the THFF felicitated the renowned historian and scholar, the Late Tashi Rabgias; instrumentalist Ali Mohammad; Padma Shri Morup Namgyal, the noted folk singer Tsering Stanzin, theatre legend and Sangeet Natak Akademi awardee Mipham Otsal, actor Phonsok Ladakhi and folklorist Haji Mohammad Hussain.

The Regional Outreach Bureau (J&K and Ladakh) Ministry of Information and Broadcasting designed an exhibition on Freedom Fighters of Himalayan Region as a part of the Azadi ka Amrit Mahotsav.

In addition to the films, musical evenings were held during the festival. This provided an opportunity for artistes to showcase their talent especially musicians and singers from Ladakh.

The success of the five-day extravaganza was reflected in the large people it attracted on all days for films screenings, workshops, master-classes and in-conversation sessions. In its entirety, the Himalayan Film Festival left an indelible mark on all participants.

	WINNER NAMES
	Producer : Chingsubam Sheetal Director : Romi Meitei
	Producer & Director: Barnali Medhi
	Producer & Director : Sagar Pandey Producer : Tadar Kaku: Director: Nabam Sonil
	Screenwriter : Stenzin Tankong Screenwriter: Sahidul Haque
	Cinematographer : Arnab Laha Cinematographer : Tushar Nongthombam
	Editor : Stanzin Gurmet Phyang
	Director : Pranjal Pratim Chetia Director : Prof Shahid Rasool

Sindhu Sanskriti Kendra (SSK), Leh was the venue for the five-day Film Festival; the logo of The Himalayan Film Festival; posters of the films that were screened during the 5-day event was on display for the audience; films were screened at Picture Time also; food stalls serving delicacies from different parts of Ladakh were a part of the event.

Hoardings of the Film Festival were put up across the town

Cultural performances were a part of the 5-day event

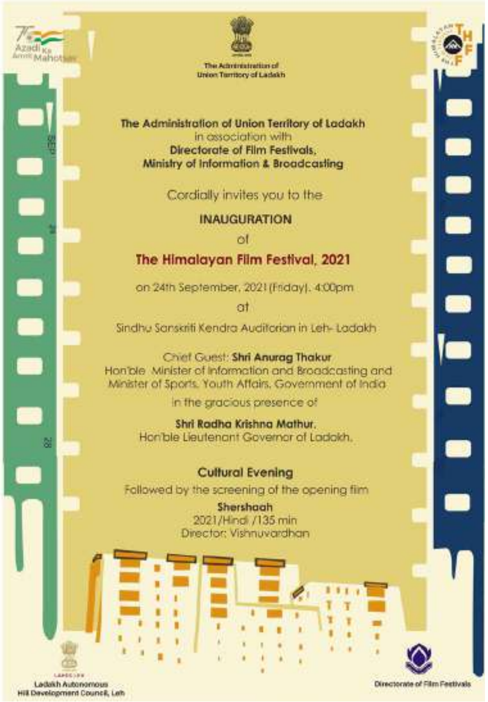

The Administration of Union Territory of Ladakh

The Administration of Union Territory of Ladakh
in association with
Directorate of Film Festivals,
Ministry of Information & Broadcasting

Cordially invites you to the

INAUGURATION

of

The Himalayan Film Festival, 2021

on 24th September, 2021 (Friday), 4:00pm

at

Sindhu Sanskriti Kendra Auditorian in Leh- Ladakh

Chief Guest: **Shri Anurag Thakur**
Hon'ble Minister of Information and Broadcasting and
Minister of Sports, Youth Affairs, Government of India

in the gracious presence of

Shri Radha Krishna Mathur,
Hon'ble Lieutenant Governor of Ladakh.

Cultural Evening
Followed by the screening of the opening film
Shershaah
2021/Hindi /135 min
Director: Vishnuvardhan

Ladakh Autonomous Hill Development Council, Leh

Directorate of Film Festivals

The card that was distributed for the inaugural session

Posters of the films that were screened during the Film Festival

10

CEC, MP inaugurate mobile tower, dedicates it to villagers of Lingshed, Yulchung and Igoo. The 4G mobile tower has been dedicated to the said villages under the Universal Service Obligation Fund (USOF) scheme through Reliance Jio Telecommunication Network.

9

Lt. Governor RK Mathur launched the Tourist Wing of Ladakh Police, Leh and flagged-off nine dedicated vehicles for the new wing. This new branch of the Ladakh Police will serve to deal with the issues faced by the tourists and it will also help ensure environment friendly activities by the tourists visiting Ladakh.

8

CEC Leh, Adv Tashi Gyalson meets Agriculture Minister of Sikkim, L N Sharma in Leh and discussed strengthening of agriculture sector of Ladakh and charting an organic path with the assistance of Sikkim state.

7

The Department of Higher Education (DoHE), Union Territory of Ladakh and the consortium of Indian Institute of Technology (IIT), Delhi, Bombay and Kanpur today signed an Expression of Interest (EoI) in the presence of the Hon'ble Lieutenant Governor RK Mathur. The aim and vision of this historic step is to strengthen the technical education scenario in Ladakh. The partnership shall focus on providing innovation and entrepreneurship opportunities focused on Ladakh's ecosystem, skill development for enhancing employability, enhancing quality of education for increasing higher education opportunities and setting up of a quality engineering institution in Ladakh. The IITs have agreed to provide mentorship and corridor participation in achieving these ambitions.

6

Capacity building workshop organised for UT Ladakh officials in collaboration with National Centre for Good Governance, Department of Administrative Reforms & Public Grievances, Government of India. The capacity-building workshop aimed to benefit and upgrade the administrative and related skills of the officials of UT Ladakh to enhance the exposure and awareness in diverse fields for improving the delivery mechanism and realisation of the goals of good governance.

1

Parliamentary Standing Committee on Home Affairs headed by MP, Rajya Sabha, Anand Sharma visited Ladakh. The PSC held meetings with Ladakh Autonomous Hill Development Councils (LAHDCs) of both the districts of Leh and Kargil, officers of UT Administration and officers from Indo-Tibetan Border Police (ITBP).

2

UT Ladakh declared Snow Leopard and Black Necked Crane as the State Animal and State Bird respectively.

3

LG Mathur inaugurates the Office of Resident Commissioner of UT Ladakh in New Delhi. It will function as the nodal office outside Ladakh for matters pertaining to the Union Territory of Ladakh. It will also serve as an outreach office of the administration for the people of Ladakh aimed at providing assistance for patients, students and officials seeking coordination assistance and support in Delhi, Chandigarh, Mumbai and rest of the country.

4

Apricots from Ladakh exported to Dubai for the first time. Secretary, Industries and Commerce, Suagat Biswas termed the maiden export a step to open the floodgate for other budding exporters from the region. The export of apricots was possible with the support of Agricultural and Processed Food Products Export Development Authority (APEDA), Lulu Grupos Dubai and Krishak Agritech.

5

MP Ladakh inaugurates the opening of the Siachen Base Camp for domestic tourists on World Tourism Day, 2021.

གླིང་བརྗོད།

ལ་དྭགས་ནང་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཁོར་ཡུག

གྲང་ངར་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བའི་ལ་དྭགས་ནི་རྩ་ཤིང་ལྗང་ཁུ་མང་ཙམ་ཡོད་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། སྔོ་ལྗང་གི་རྩ་ཤིང་དང་ཞིང་ལས་ནི་གངས་ཆུ་ལ་རག་ལས་ཏེ་ཡོད་པས། ལ་དྭགས་ལ་སྡོད་གནས་བྱེད་མཁན་གྱི་མི་རིགས་ནི་རང་བྱུང་ཁམས་དང་འབྲེལ་བ་ཆེན་མོ་ཡོད།

ལོ་མང་པོའི་སྔོན་ནས་ལ་དྭགས་པས་རང་གི་ཁོར་ཡུག་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཐབས་ལམ་སྣ་ཚོགས་བཏེངས་ཡོད་ཅིང་། ཐབས་ལམ་དེ་ཀུན་ནི་རང་བྱུང་ཁམས་དང་ཁོར་ཡུག་ལ་གུས་ཞབས་ཤིག་གི་ཚུལ་དུ་ཡོད་པ་དེར་ཧང་སང་མི་དགོས། དེས་ན་རི་ལུང་དང་། ཡུལ། ཆུ་ཀུན་གནས་ས་བྱིན་རླབས་ཅན་དང་རྩ་ཆེན་པོར་རྩི་བའི་རྐྱེན་གྱིས། ལ་དྭགས་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་ལ་གནོད་སྐྱོན་དང་ཉམས་ཆག་མེད་པར་ལུས་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཆུའི་ཡུར་བ་དང་ཆུ་རྫིང་ནི་ཡུལ་ལྗོངས་ཀྱི་སྔོན་སྲོལ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེ་འདྲ་བའི་ཆུ་ཡུར་གྱི་ལམ་སྲོལ་དང་། ཤེས་ཡོན་ལམ་སྲོལ། མགོ་རྙོག་སེལ་ཐབས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་དང་མིག་དཔེར་ལྟ་འོས་པ་ཞིག་ཡོད། འདི་ལས་ལ་དྭགས་པའི་མི་ཀུན་གྱི་གསར་གཏོད་དང་སྣོད་བཅུད་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་ཤེས་ཡོན་གཏིང་ཟབ་ཡོད་པ་ཤེས་ཐུབ།

ཡིན་ན་ཡང་། དུས་རབས་སོ་མ་ནི་ལ་དྭགས་པའི་ཁོར་ཡུག་ལ་གནོད་སྐྱོན་ཅན་ཞིག་ཏུ་གྱུར། གསར་བཞེངས་ཀྱི་ལས་ཀ་མང་པོས་རང་བྱུང་ཐོན་ཁུངས་ལ་གནོད་པ་སྐྱེལ་བ་དང་། ལྗང་ཁང་རླངས་གཟུགས་ཆད་མེད་འཕྲོ་ (green house gas emission) བའི་རྐྱེན་གྱིས་ས་གནས་ཀྱི་གནམ་གཤིས་ལ་འགྱུར་བ་སླེབས་ཡོད་ཅིང་། ལོ་ལྟར་ཆུ་ལོག་རེ་ཡོང་གིན་ཡོད་པས་མི་དམངས་དང་སེམས་ཅན་གྱི་འཚོ་བར་དཀའ་ངལ་གཏོང་བཞིན་ཡོད། ཆུ་ལོག་གིས་ལོ་ཏོག་གི་ས་ཞིང་དང་ཆུའི་ཡུར་བ་ཀུན་གཏོར་བཤིག་བཏང་པ་མ་ཚད། མི་དམངས་ཀུན་གྲོང་ཁྱེར་དུ་ས་གནས་སྤོ་རུ་བཅུག་པར་བརྟེན། འདི་ཀུན་གྱིས་ང་དང་ལ་མ་འོངས་པའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་འགོད་ཅིག་ཚོད་དཔག་མི་བྱེད་ཀ་མེད་བྱུས།

ཉེན་ཚབས་ཅན་གྱི་དུས་སྐབས་འདི་འདྲ་ཞིག་ལ་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་མོ་ཌི་ཞིས་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༠ ཟླ་བ་ ༨ ཚེས་ ༡༥ སྟེ་ལོ་ངོ་ ༧༥ འཁོར་བའི་རང་དབང་དགའ་སྟོན་སྐབས་སུ་ལ་དྭགས་པའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་སླད་དུ་ཁོར་ཡུག་གི་སྒྲོམ་གཞི་ཞིག་ཁྱབ་བསྒྲགས་བྱས། སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་ (carbon neutral) གྱི་ཡུལ་ལྗོངས་བྱེད་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་མཛད། སིཀ་ཀིམ་(Sikkim) མངའ་སྡེ་སྐྱེ་ལྡན་(organic)གྱི་ཡུལ་ཁག་ཅིག་ཡིན་པ་བཞིན་དུ། ལ་དྭགས་ཀྱང་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་མངའ་སྡེ་བྱེད་རྒྱུར་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཅེས་གསུངས། ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་ལས་གཞིས་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཡར་རྒྱས་བྱེད་པ་དང་མཉམ་དུ་ཆག་ཉེན་ཅན་གྱི་ཁོར་ཡུག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པ་ལ་རོགས་བྱེད་ཐུབ།

སྤྱིར་བཏང་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་ལྟ་བ་རྒྱ་གར་ནང་སོ་མ་ཞིག་མིན་ཡང་ལ་དྭགས་ནང་ལག་ལེན་བྱ་རྒྱུར་དམིགས་ཡུལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད། ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་རྒྱུའི་བསམ་པ་ནི་རྒྱལ་སྤྱིའི་གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་སྒྲོམ་གཞི་ལྷན་ཚོགས་ལ་བཏང་པའི་རྒྱ་གར་གྱི་ལོ་གཉིས་རེའི་སྙན་ཐོའི་ནང་བཀོད་ཡོད། དེས་ན་ལས་འཆར་འདི་ལ་ས་གནས་ཀྱི་གཞུང་ཙམ་དུ་མིན་པར་རྒྱལ་ཡོངས་ནས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་ལས་ཀ་བྱས་ནས་ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་དགོས་ཤིང་། འདིས་རྒྱ་གར་གྱིས་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྟེང་དུ་བཞག་པའི་གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཕྱོགས་ཀྱི་དཔང་རྟགས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན། འདི་དང་འབྲེལ་ཏེ། སྲིད་སྐྱོང་གཙོན་པ་ཨར་ཀེ་མ་ཐུར་གྱིས་དབུ་མཛད་པའི་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ཐབས་རྫུས་ཟབ་རྒྱས་ཤིག་མཛད་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་སློབ་སྟོན་པ་ཨུ་མནྡྷ་ནཱ་རུ་ལས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་ལྟ་བས། ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལས་གཞི་ཚང་མ་ཀར་བོན་རླངས་གཟུགས་ཉུང་དུ་འབྱིན་ཕྱོགས་སུ་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་ཅེས་གསུངས། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༡ ཟླ་བ་ ༤ ཚེས་ ༡༧ ཉིན་ཚོགས་པའི་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་དང་འབྲེལ་བའི་ཚོགས་འདུ་ཞིག་གི་ནང་དུ་ "འཆར་གཞི་འདི་ནི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་སྣང་གི་ཡིག་ཆ་ ༢༠༥༠ ཡི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཡིན་

པ་དང་། གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་ལས་གཞི་ནི་སྤྱི་མཚན་ཚང་མའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་གཞི་ནང་བཞག་ཡོད་” ཅེས་གསུངས། ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ། རླུང་པོའི་ནུས་ཤུགས་(wind energy)དང་། ཉི་མའི་(solar energy)ནུས་ཤུགས། ཆུ་ཚན་(geothermal energy)གྱི་ནུས་ཤུགས་ཀུན་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ཕྱོགས་སུ་ཐབས་ལམ་འཚོལ་བཞིན་ཡོད་ལ། འདི་དང་འབྲེལ་ཏེ་ལྷ་རྟོག་གི་རྩལ་དུ་ལས་གཞི་ཆུང་ཆུང་ཁ་ཤས་ལག་ལེན་བྱས་ཡོད། མི་དམངས་སྐྱེལ་འདྲེན་གྱི་གློག་ཤུགས་རླངས་འཁོར་དང་། རྩ་བརྔས་པའི་རྗེས་ཀྱི་ཆུད་ཟོས་ཉུང་དུ་གཏོང་ཆེད་ཉི་མའི་ཤུགས་ཀྱི་སྐེམ་བྱེད་བཀོལ་སྤྱོད་དང་། ཉི་མའི་ཤུགས་ཀྱིས་ཆུ་འདྲེན་པ་དང་། ནུས་ཤུགས་གཙང་མའི་ལས་གཞི་སོགས་སྣ་ཚོགས་ཡོད། དུས་ཡུན་རིང་མོ་དང་འབྲེལ་ཏེ་དབུས་གཞུང་གཞུང་མངའ་སྡེ་འཛིན་སྐྱོང་དང་། གླེ་དང་དཀར་འགྱིལ་གཉིས་ཀྱི་རང་སྐྱོང་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་དང་མཉམ་དུ། རྒྱུན་གནས་ཐུབ་ཅིང་། ཁོར་ཡུག་དང་མཐུན་པའི་ཡར་རྒྱས་བྱེད་པའི་ཕྱོགས་ལ་ལས་འགུལ་སྤེལ་བཞིན་ཡོད།

ལ་དྭགས་ཀྱི་ཉིན་གྲངས་མང་ཆེ་བ་ནི་སྤྲིན་མེད་པའི་ཉིན་གྲངས་ཡིན་ལ། ལ་དྭགས་ནི་འཛམ་རྟེན་ནང་ཉི་མའི་འོད་ཟེར་ཁྱབ་འགྱེད་ཆེན་པོ་ཡོད་པའི་ས་ཆ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་པས། ནུས་པ་འདི་ཉིད་ལ་བརྟེན་ནས་ནུས་ཤུགས་གཙང་མ་བཟོ་དགོས་པ་ཡིན། ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ས་གནས་མི་དམངས་ཀྱི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་ཐོན་ཁུངས་(renewable energy sources)ཕྱོགས་སུ་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཡང་རླུང་རླངས་གཟུགས་(hydrogen gas)དང་ནུས་ཤུགས་གཙང་མ་(green energy)བཀོལ་སྤྱོད་གཏོང་ཐབས་སུའང་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ཚོགས་པ་མང་པོ་མཉམ་དུ་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་ཞུགས་ལས་བྱེད་འཆར་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ཚོགས་པ་མང་པོ་མཉམ་དུ་འཆར་གཞི་སྣ་ཚོགས་པའི་ཐོག་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ཞུགས་རྟགས་མཛད་ཡོད་ཅིང་། འཆར་གཞི་འདི་ཀུན་གྱིས་ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པར་ཕན་ཐོགས་པ་ཡིན། དེ་བཞིན་དུ་ "ལ་དྭགས་སྐྱེ་ལྡན་ལས་འགུལ།" (Ladakh Organic Mission) ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པ་ལ་ཕན་ཐོགས་ཆེ་ཞིང་། ས་ཞིང་གི་ལས་ཀ་ཀུན་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའང་བྱེད་ཐུབ་ལ། ཁ་ཟས་སྣ་ཚོགས་པའི་སྔོན་སྒྲོལ་ཡང་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་ཐུབ། ལས་འགུལ་འདི་ཉིད་འཕྲུལ་ཆས་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ཐོག་ནས་འཕེལ་རྒྱས་གཏོང་བཞིན་ཡོད། འདི་ཡི་ཐོག་ནས་ས་གནས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་སུ་གཏོང་བ་དང་། གཞོན་ནུ་ཁེ་ལས་པ་ཀུན་ལ་གོ་སྐབས་སྐྲུན་ཐུབ་པའི་རེ་བ་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་མི་དམངས་ཀྱི་ཁམས་བདེ་དང་ཁོར་ཡུག་གཙང་མ་འབོར་བར་ལས་གཞི་སྣ་ཚོགས་འགོ་བཙུགས་ཡོད། དེ་དང་མཉམ་དུ་ལ་དྭགས་ཀྱི་མཚོ་དང་ཆུ་ཀུན་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ས་གནས་སྤྱི་ཚོགས་དང་མཉམ་དུ་ལ་དྭགས་ཀྱི་རང་བྱུང་ཁམས་དང་ཁོར་ཡུག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པར་འབད་བཞིན་ཡོད་ལ། ལས་གཞི་འདི་དག་ནི་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཡར་རྒྱས་དང་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པར་ད་ཅང་ཕན།

རིན་ཆེན་སྒྲོལ་མ།

ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་གྱི་ཕྱོགས་སུ།

རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་རྒྱ་གར་གྱི་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་(renewable energy) ཀྱི་ལྟེ་བ་བྱ་རྒྱུར་ཐག་བཅད་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་གཞུང་གིས། རླུང་གི་ནུས་ཤུགས་(wind energy)དང་། ཉི་འོད་ཀྱི་ནུས་ཤུགས།(solar energy) ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་(geothermal energy)སོགས་བཀོལ་ཏེ། ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པ་ལ་ཕྱག་ལས་སྣ་ཚོགས་བྱེད་བཞིན་ཡོད། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་གྱིས་ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་གྱི་ཡུལ་ལྗོངས་ཤིག་བཟོ་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་མཛད་ཡོད་ཅིང་། ལ་དྭགས་ནང་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་འཆར་གཞི་མང་པོ་སྤེལ་རྒྱུའི་ཁྲབ་བསྒྲགས་མཛད་ཡོད། ལ་དྭགས་ལ་རླུང་དང་། ཆུ་ཚན། ཉི་འོད། ཆུའི་ནུས་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་ཅིང་། ནུས་ཤུགས་(energy)དེ་དག་གཙང་མ་(clean)ཡིན་པས། ལ་དྭགས་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པ་ལ་འདི་ཀུན་གྱིས་ཕན་ཐོགས། ད་ལྟའི་ནུས་ཤུགས་དེ་དག་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པ་མིན། ད་ལྟའི་ཆར་འགྱུར་རྫོའི་བུད་རྫས་(fossil fuel)ཉུང་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པར་བརྟེན། དེང་སང་མི་དམངས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་དགོས་འདོམ་དང་མི་འབོར་གྲངས་མང་གི་དགོས་འདོམ་ཀུན་འགྲུབ་ཐུབ་པ་མེད། དེས་ན་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་དེ་དག་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ཐད་ལ་ལས་ཀ་འགལ་ཆེན་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་པ་དང་། བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་ཀྱིས་འགྱུར་རྫོའི་བུད་རྫས་ཀྱི་བཀོལ་སྤྱོད་ཉུང་དུ་གཏོང་བ་དང་། རླངས་གཟུགས་མི་གཙང་བ་འབྱིན་པ་ཉུང་དུ་གཏོང་ཐུབ། ལ་དྭགས་ཀྱི་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་བཀོལ་སྤྱོད་ནི་སྲིད་བློན་མོ་ཌིའི་གར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཀྱི་བསམ་པ་དང་མཐུན་པ་ཞིག་ཡིན། ཁོར་ཡུག་ལ་གནོད་སྐྱོན་མི་འབྱུང་བའི་ཆེད་དུ་འགྱུར་རྫོའི་བུད་རྫས་ཀྱི་བཀོལ་སྤྱོད་སྤངས་ཏེ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་ཕྱོགས་སུ་འགྲོ་དགོས་པར་བརྟེན། འདི་དང་འབྲེལ་ཏེ་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ལས་གཞི་མང་པོ་སྤེལ་ཡོད།

སྤྱི་ཟླ་ ༢ ཚེས་པའི་ཚེས་ ༢ ཉིན་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་དང་། རང་སྐྱོང་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་གླེ་དང་། ONGC Energy Centre ཚོགས་པ་ཟུང་འབྲེལ་དུ། བྱང་ཐང་གི་པུ་གར་(Puga)ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་འཆར་གཞི་སྤེལ་རྒྱུར་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ཕྱག་རྟགས་མཛད་ཡོད། འཆར་གཞི་འདིས་གློག་ཤུགས་ 24*7 ཙམ་སྐྲུན་ཐུབ་པ་དང་། ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ལ་བརྟེན་ནས་བར་སྣང་དྲོན་མོ་བྱེད་ཐུབ་པ་དང་ཆུ་དྲོན་མོའི་ཁྲུས་ཁྱིང་ཡང་བྱེད་ཐུབ། རིམ་པ་དང་པོར་ནུས་ཤུགས་ 1MW ཙམ་བསྐྲུན་ནས་མི་དམངས་ལ་རིན་མེད་པར་གཏང་རྒྱུ་དང་། རིམ་པ་གཉིས་པར་སྣར་ལས་མང་བ་སའི་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ཆུ་དྲོད་ཀྱི་ནུས་ཚད་འཚོལ་ཞིབ་བྱ་རྒྱུ་དང་། རིམ་པ་གསུམ་པར་ཚོང་ལས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་སྤེལ་རྒྱུ་ཡིན་འདུག སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༧ ལོར་བྱང་ཐང་པུ་ག་རུ་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་དེ་གཞུང་གིས་ངོས་འཛིན་མཛད་ཡོད།

ནུས་ཤུགས་ཚོགས་འདུས་(energy conference)སྐབས་སུ་སྲིད་སྐྱོང་གཙོན་པ་ཨར་ཀེ་མཱ་ཐུར་གྱིས་ལ་དྭགས་ལ་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་པ་ 300MW ཙམ་ཡོད་ཅེས་གསུངས། ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ནི་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་ཤིག་ཡིན། རྒྱུ་མཚན་ནི་ས་འོག་ནས་ཐོན་པའི་ཆུ་ཚན་ལ་ཟད་རྒྱུ་མེད་པ་དང་། ལོ་ངོ་གྲངས་ལས་འདས་པ་ལུས་ཐུབ་ཅིང་། ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་དང་རླུང་གི་ནུས་ཤུགས་ལྟར་མིན་པར་འདི་ནི་ཉི་མའི་ནང་ཆུ་ཚོད་ ༢༤ ལུས་ཐུབ་པ་མ་ཟད། ལོ་གཅིག་གི་ཉིན་གྲངས་ ༣༤༥ ལུས་ཐུབ་པ་ཡིན། ས་འོག་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ནི་ཉི་འོད་དང་རླུང་གི་ནུས་ཤུགས་ལྟར་མིན་པར་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་ལས་ཀ་བྱེད་ཐུབ། རྩོམ་ཤོག་ཞིག་གི་ནང་དུ་བྱང་ཐང་པུ་གཱར་ད་ལྟའི་ཆར་ས་འོག་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ 5000 MWh ཙམ་

ཡོད་ཚུལ་བཤད་འདུག ནུས་ཤུགས་དེ་ཚོ་ནི་ནང་དྲོན་མོ་བྱེད་པ་དང་གློག་འོད་སྐྲུན་པར་ཕན་སྲིད་ལ། དེ་ཀུན་བརྒྱུད་ནས་ལོ་ལྟར་ས་ཡ་གསུམ་ཙམ་གྱི་ཌི་ཛེལ་མེར་སྒྲོག་ཀྱང་འགོག་ཐུབ།

དགུན་དུས་སུ་ཆུའི་གློག་(hydropower)གིས་ལས་ཀ་བདེ་པོ་མི་བྱེད་པ་དང་མཚམས་རེར་གློག་འོད་ཆད་འགྲོ་བར་བརྟེན། ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་ཡར་རྒྱས་ནི་དགུན་གྱི་དུས་སུ་ཧ་ཅང་ཕན་པོ་ཡོད། བྱང་ཐང་པུ་ག་ལྟ་བུར་མཚོན་ན་ཟླ་བ་བརྒྱད་ཙམ་ཆུ་དང་གཙང་པོ་འཁྱག་གི་ཡོད་པས་ཆུའི་གློག་འོད་ལས་ཆུ་ཚན་གྱི་ནུས་ཤུགས་མང་བ་འཚོ་ཐུབ་པ་ཡིན།

ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་འཛིན་སྐྱོང་དང་། དཀར་འཁྱིལ་རང་སྐྱོང་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་དང་། CESL ཚོགས་པ་བཅས་ཚོགས་སྡེ་གསུམ་གྱི་བར་ལ་ཟངས་དཀར་དུ་ 5 MW ཙམ་གྱི་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་འཆར་གཞིའི་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ཕྱག་རྟགས་མཛད་ཡོད་ཅིང་། འདི་ནི་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་གོམ་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། འཆར་གཞི་འདིས་ 5 MW ཀྱི་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་བསྐྲུན་ཏེ། ཟངས་དཀར་ལ་དགུན་དུས་སུ་གློག་འོད་གཏོང་ཐུབ་ཅིང་། ད་ལྟ་ཟངས་དཀར་པས་ནུས་ཤུགས་ 2284 KVA ཅན་གྱི་ DG Sets དགུ་བཀོལ་བཞིན་ཡོད།

ཟངས་དཀར་དང་ལྡུམ་རའི་ཆེད་དུ་བརྒྱུད་གཏོང་སྐྲུད་ཐག (transmission line for Zanskar and Nubra)

ཟངས་དཀར་དང་ནུབ་ར་གཉིས་ཀའི་ཆེད་དུ་བརྒྱུད་གཏོང་སྐྲུད་ཐག་འདྲེན་རྒྱུར་གནང་བ་ཐོབ་ཅིང་། གནང་བ་འདི་ནི་གློག་ཤུགས་བློན་ཁྲུངས་ཀྱིས་བཏང་བ་ཞིག་ཡིན། དཀར་འཁྱིལ་ནས་ཟངས་དཀར་བར་དུ་ཀེ་ལོ་མི་ཊར་ ༢༠༧ དང་། ཕྱི་དབང་ནས་ནུབ་ར་བདེ་སྐྱིད་བར་དུ་ཀེ་ལོ་མི་ཊར་ ༡༠༠ སྟེ་ཁྱོན་བསྡོམས་རིང་ཚད་ཀེ་ལོ་མི་ཊར་ ༣༠༧ ཙམ་གྱི་བརྒྱུད་གཏོང་སྐྲུད་ཐག་དྲང་རྒྱུ་ཡིན་འདུག ནུབ་ར་བདེ་སྐྱིད་ལ་ 50MVA དང་ཟངས་དཀར་ལ་ 50MVA བཅས་ 220/33 KV ཅན་གྱི་གློག་རྫས་ལྟེ་གནས་སྒྲིམ་གཏང་རྒྱུ་ཡིན་འདུག འཆར་གཞི་འདིའི་འཆར་དངུལ་ནི་བྱེ་བ་ ༡༣༠༩.༧༡ ཙམ་ཡོད། ༢༠༡༥ PMDP ནང་ལྟར་ནུས་གློག་ཤུགས་བློན་ཁྲུངས་ནས་བསྐྱར་དུ་བཅོས་ཏེ་འཆར་དངུལ་བྱེ་བ་ ༡༣༠༩.༧༡ བཞག་ཡོད། RECTPL ཚོགས་པ་ནི་འཆར་གཞི་ལག་ལེན་བྱེད་མཁན་དང་། PGCIL ཚོགས་པ་ནི་འཆར་གཞི་སྟངས་འཛིན་བྱེད་མཁན་ཡིན། སྔོན་ལ་ DPR འཆར་དངུལ་བྱེ་བ་ ༢༥༤.༧༤ ཙམ་ཡིན་པ་དང་། ད་ལྟ་ CEA བསྐྱར་བཅོས་བྱས་ནས་འཆར་དངུལ་བྱེ་བ་ ༡༣༠༩.༧༡ ཙམ་ཡོད། བརྒྱུད་གཏོང་སྐྲུད་ཐག་འདིས་ཡུལ་ཁྲུག་ཀུན་གློག་རྫས་ལྟུགས་སྒྲིམ་དང་མཐུད་རྒྱུ་ཡིན།

National Thermal Power Cor-

poration (NTPC) ཕྱོགས་ནས་ 1.25MW ཅན་གྱི་ Green Hydrogen Generation གི་ལས་འཆར་བསྐྲུན་རྒྱུའི་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ཕྱག་རྟགས་མཛད་ཡོད། སྔོན་ལ་ NTPC ཕྱོགས་ནས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་མདུན་དུ། ཉི་འོད་ཀྱི་ལྗང་མ་ (solar tree) གཉིས་བཙུགས་ཡོད་ཅིང་། 3.3 kVp ཅན་གྱི་ཉི་འོད་ལྗང་མ་གཉིས་ཀྱིས་ལོ་ལྟར་ 1000-12000 ཅམ་གྱི་གློག་འོད་སྐྲུན་ཐུབ། Chamshen micro-hydel project (MHP) བརྒྱུད་ནས་སིཡ་ཅན་གྱི་ཉེ་འདབས་སུ་ཡོད་པའི་ཡུལ་ ༡༩ ཅམ་ལ་གློག་འོད་བསྐྲུན་ཡོད། བྱམས་ཆེན་གྱི་འཆར་གཞི་ (Chamsen project) ནི་རྒྱ་གར་དབུས་གཞུང་གི་སོ་མ་དང་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནྲོན་ཁུངས་ཀྱིས་དངུལ་རོགས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན།
དེ་བཞིན་དུ་ལ་དྭགས་ལ་ 13 giga-watt-hours (GWh) ཅན་གྱི་གློག་མཛོད་ཅིག་བཟོ་འཆར་ཡོད་ཅིང་། ལས་འཆར་འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱིས་ནུས་ཤུགས་གཙང་མ་ཕྱོགས་སུ་གོམ་ཆེན་ཞིག་སྤོས་ཐིན་པ་འདྲ་པོ་ཡིན། ལས་རིམ་འདི་ནང་ 10GW ཅན་གྱི་ནུས་ཤུགས་གཙང་མ་ཆེན་པོ་ཞིག་ལ་དྭགས་ལ་བཟོ་རྒྱུ་དང་། གློག་མཛོད་བརྒྱུད་དེ་བརྒྱུད་གཏོང་སྐུད་ཐག་གི་ལམ་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་གཞན་ལ་གློག་འོད་བྲང་རྒྱ་ཡིན་འདུག རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ལ་དྭགས་ལ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་10GW ཅམ་བསྐྲུན་འཆར་འདུག དཔལ་འབྱོར་གྱི་ལས་ཀ་མང་དུ་འགྲོ་བཞིན་པའི་སྐབས་ལ་གློག་འོད་ཀྱི་ནུས་ཤུགས་དང་། སྐྱེལ་འདྲེན་ཚྭངས་འཁོར་གྱི་དགོས་མཁོ་ཧ་ཅང་མང་པོ་སོང་ཡོད་ཅིང་། འདི་གཉིས་ནི་འགྱུར་རྡོའི་བུད་རྫས་ལ་རག་ལས་ཏེ་ཡོད་པས། ཀར་བོན་འབྱིན་པ་དང་ཁོར་ཡུག་མི་གཙང་བ་བཟོ་བ་ཡིན། དེས་ན་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་གྱི་ཡུལ་ལྗོངས་བྱེད་པ་ལ་ལས་ཀ་ཧུར་ཐག་མཉམ་དུ་བྱེད་བཞིན་ཡོད།
ལ་དྭགས་ལ་ཉིན་གྲངས་ ༣༢༠ ཅམ་ཉི་འོད་ཙ་པོ་ཡོད་པའི་ཉིན་མོ་ཡིན། འདི་ནི་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་སྐྲུན་པར་འདང་ངེས་ཅམ་ཡིན། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ལ་དྭགས་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་བེད་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་གྱི་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་དང་པོ་རང་བྱེད་འཆར་ཡོད། 30 mega-watt ཅན་གྱི་ཧཡེ་གྲོ་འཆར་གཞི་ཞིག་སྔོན་ནས་བཙུགས་ཡོད་ལ། གཞུང་གིས་ཉི་འོད་སྐྲུན་མཁན་གྱི་སྡེ་ཁག་ཕྱེས་ནས། བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་བཀོལ་ཏེ་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་སྐོང་ཐུབ་པ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་

འདུག
དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་ NTPC ཚོགས་སྡེ་མཉམ་དུ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ Hydrogen Mobility འཆར་གཞི་དང་པོ་ལ་དྭགས་ལ་འཛུགས་རྒྱུའི་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ཕྱག་རྟགས་མཛད་ཡོད། གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆ་འདིས་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ཐོན་ཁུངས་དང་ཡང་རླུང་གཙང་མ་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཀར་བོན་མེད་པའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་བྱེད་པར་ཕན། ཚོགས་པས་ཉི་འོད་ཀྱི་འཛུགས་སྐྲུན་དང་པོ་དེ་ཉི་འོད་ཀྱི་ལྗང་མ་དང་ཉི་འོད་ཀྱི་ཐོག་ཁེབས་ཀྱི་རྩལ་དུ་འཆར་གཞི་དབུ་འཛུགས་ཞུས་ཡོད། དེ་དང་མཉམ་དུ་ཚོགས་པས་ཡང་རླུང་གི་རླངས་འཁོར་ཆེན་པོ་ལྔ་ཅམ་འགོ་འཛུགས་བྱེད་འཆར་འདུག
དེ་བཞིན་དུ་ཚོགས་པས་ལ་དྭགས་ལ་ཉི་འོད་འཛུགས་སྐྲུན་བྱ་རྒྱུ་དང་། ཡང་རླུང་གཙང་མའི་སྡེ་ཚན་འཛུགས་འཆར་འདུག སྲིད་སྐྱོང་གཞོན་པས། ཡང་རླུང་གཙང་མ་ནི་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱེད་པ་ལ་ཐབས་རྩལ་ལེགས་ཤོས་ཡིན་ཞེས་གསུངས་པ་དང་། ས་ཛོལ་གྱི་ཚབ་ཏུ་ཡང་རླུང་གཙང་མའི་ནུས་ཤུགས་བཀོལ་ཏེ། གློག་འོད་དང་། ཚ་དྲོད། སྐྱེལ་འདྲེན་ཚྭངས་འཁོར་སོགས་ཀྱི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་ཅེས་གསུངས།
ཡང་རླུང་གཙང་མ་(green hydrogen) ནི། ཉི་འོད་དང་རླུང་བཀོལ་ཏེ་ཆུའི་གློག་བཀོལ་འབྱེད་ཐབས་(electrolysis of water) ལ་བརྟེན་ནས་སྐྲུན་གྱི་ཡོད། དེ་ནས་ཆུའི་རྫས་ཆེ་ཤོས་གཉིས་སྟེ་ཡང་རླུང་དང་འཚོ་རླུང་གཉིས་ཁ་ཐོར་གྱི་ཡོད། དེང་རབས་ཀྱི་གློག་བཀོལ་འབྱེད་ཐབས་ཀྱི་འཕྲུལ་འཁོར་གསར་པ་ Proton Exchange Membrane བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ན་རྫས་མི་གཙང་བ་མི་འབྱིན་པ་དང་ཁོར་ཡུག་དང་མཐུན་ཞིང་། སླ་པོ་མཉམ་དུ་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ཐུབ་པ་ཡིན་ནོ། །

རིན་ཆེན་དབང་མོ།

རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཉི་ཤུགས་ཅན་གྱི་ཁང་པ།

ལ་དྭགས་པའི་དགྲ་བོ་ལ་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ལན་འདེབས།

ཁོར་ཡུག་འཕྲིན་སྐྱེལ་ལྟན་ཚོགས་ཀྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༡ ཟླ་བ་ ༧ པ་ནི་འཛམ་རྗེན་ནང་ཟླ་བ་ཆ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་འདུག དེ་ག་ནང་བཞིན་འཛམ་རྗན་ནང་ཆ་དྲོད་རྒྱས་འཛུག་མཁན་ནི་མི་དམངས་ཀྱི་བྱ་སྤྱོད་ཡིན་པ་དང་། ལོ་ངོ་ ༥༠ ཙམ་ནས་འགྲོ་བ་མིའི་བྱ་སྤྱོད་ཀྱིས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༥ ཙམ་འཛམ་རྗེན་ནང་ཆ་དྲོད་རྒྱས་བཙུག་ཅེས་གཞུང་གི་ནམ་ཟླའི་འཕོ་འགྱུར་ལྟན་ཚོགས་ཀྱི་དཔྱད་ཞིབ་སྙན་ཐོ་ལྟ་པའི་ནང་བྲིས་འདུག དེ་བཞིན་དུ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཤེས་ཡོན་དང་མཚན་རིག རིག་གཞུང་ལྟན་ཚོགས་ཀྱིས་སྤྲེལ་བའི་སྙན་ཐོའི་ནང་གངས་རི་ཀུན་ལ་ནམ་ཟླའི་འཕོ་འགྱུར་གྱི་ཤུགས་རྐྱེན་ལས་སླ་པོ་མཉམ་དུ་ཐེབས་པ་དང་། ནམ་ཟླའི་ཤུགས་རྐྱེན་གྱིས་གངས་རི་དང་དེ་ལ་བརྟེན་པའི་མི་ཀུན་ལ་འཇིགས་སྣང་སྐྲུལ་གྱིན་ཡོད་ཅེས་བཀོད་འདུག

ཡ་རབ་ལྟན་ཚོག་གིས་སྤེལ་བའི་སྙན་ཐོ་ལྟར་ན་འགྲོ་བ་མིས་འགྱུར་རྫོའི་བུད་རྫས་(fossil fuel)མེ་ལ་སྲེག་པ་དང་། ཤིང་ནགས་གཙོད་གཅུབ་དང་། སྒོ་ཕྱུགས་གསོ་སྐྱོང་གིས་སའི་གོ་ལའི་ཚ་དྲོད་དང་ནམ་ཟླ་ལ་ཤུགས་རྐྱེན་བྱེད་བཞིན་པ་ཡིན་འདུག དེ་ལྟ་བུའི་ལས་ཀ་ཀུན་གྱིས་བར་སྣང་ཁམས་སུ། རང་བྱུང་གི་བར་སྣང་གི་རླངས་པ་ (atmosphere gas) དང་། ནག་རྫས་འབར་རླངས་(carbon dioxide)དང་། ན་རླུང་(methane)དང་། ནེ་ཊྲོས་ཨོག་སིཌ་(nitrous oxide)ལ་སོགས་པའི་ལྗང་ཁང་རླངས་གཟུགས་(green-house gases)བསྣན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས། འཛམ་རྗེན་གྱི་ཚ་དྲོད་རྒྱས་པ་དང་ལྗང་ཁང་གི་ཤུགས་རྒྱས་སུ་བཙུག་གིན་ཡོད་འདུག ནག་རྫས་འབར་རླངས་ནི་ཚ་དྲོད་མང་པོ་རྒྱས་འཛུག་

མཁན་ཅིག་ཡིན་ལ། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༠ བར་དུ་བར་སྣང་ཁམས་སུ་ནག་རྫས་འབར་རླངས་བརྒྱ་ཆ ༣༨ ཙམ་རྒྱས་ཡོད། ཁང་པ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་ལས་གཞིས་ལོ་ལྟར་ནག་རྫས་འབར་རླངས་བརྒྱ་ཆ་ ༣༠ ཙམ་སྐྲོད་ཀྱི་ཡོད་ལ། འདི་ཡི་ནང་ནས་ལོ་ལྟར་ཁང་པས་བརྒྱ་ཆ་ ༢༨ ཙམ་སྐྲོད་པ་དང་། ཁང་པ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་ཙ་ལག་གིས་ལོ་ལྟར་བརྒྱ་ཆ་ ༡༡ ཙམ་སྐྲོད་ཀྱི་ཡོད། ཨར་འདམ་ཡང་ན་སྦྱོར་རྫས་(Cement)ནི་ལོ་ཁ་ཅིག་སྔོན་ནས་བཟོ་སྐྲུན་དང་གསར་བཞེངས་ཀྱི་ཙ་ལག་གལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པས། ཨར་འདམ་གྱི་ཐོན་སྐྲོད་ནི་ཀར་བོན་རྫས་རླངས་འབྱིན་མཁན་གྱི་ཐོན་ཁུངས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན།

ལ་དྭགས་ནི་ཏ་ཅང་གྲང་དར་ཆེ་བའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཤིག་ཡིན་ལ། དགུན་གྱི་ཟླ་བ་དྲུག་ཙམ་ནི་འཛམ་རྗེན་ནང་ཏ་ཅང་གྲང་དར་ཆེ་བའི་ཡུལ་མཐོ་ཤོས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན། མི་ཀུན་གྱིས་དགུན་གྱི་དུས་སུ་དྲོན་མོ་བཟོ་བའི་ཐབས་ལ་རང་གི་ཉེ་འཁོར་དུ་ཡོད་པའི་ཐོན་ཁུངས་ཀུན་བཀོལ་བ་ཡིན། དེས་ན་ས་དང་། རྡོ། ཤིང་གསུམ་ནི་ལ་དྭགས་པའི་ཁང་པ་ཀུན་གྱི་ཆ་རྐྱེན་གལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། ཨི་ཀྲ་ལིའི་ཁང་བཟོ་རིག་པ་སྨྲ་བ་པོ་ལ་ཨོས་ཀྱིས་མཐོ་ཚད་ཀྱི་ཁང་པ་དང་། ལ་དྭགས་པའི་ས་སྐྱེས་རྡོ་སྐྱེས་ཀྱི་ཁང་བཟོ་ཞེས་པའི་དེབ་ནང་འདི་ལྟར་བྲིས་ཡོད་དེ། གནས་སྟངས་ཛ་དྲག་གི་སྐབས་ལ་ཐབས་རྩུས་དཀྲུས་མ་དང་འཛོན་པོ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་སྟེ། དང་པོ་བཟོ་བསྐྲུན་དང་དེ་ནས་རྒྱུན་གནས་གཉིས་ཡིན། རང་བཞིན་གྱི་རྐྱེན་ངན་དང་ཐོན་ཁུངས་ཉུང་ཉུང་ཡོད་པའི་དབང་གིས་ཐབས་རྩུས་དཀྲུས་མ་དང་འཛོན་པོ་འཚོལ་དུ་བཙུག་ཅེང། དེའི་འབྲས་བུ་ནི་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་ཐབས་རྩུས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་ཐུབ། ལ་དྭགས་པའི་ས་སྐྱེས་རྡོ་སྐྱེས་ཀྱི་བཟོ་སྐྲུན་ནི། རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་བསམ་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ཧ་གོ་རྒྱུ་དེ་དེབ་དཔར་སྐྲུན་གྱི་དམིགས་གཞི་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་སྙམ། ས་གནས་ཀྱི་དངོས་པོ་དང་སྔོན་མའི་ཁང་པ་བཟོ་ཐབས་ནི་ཁོར་ཡུག་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་བཞིན་དུ་གཟུགས་ཅན་ལས་འདས་པའི་གནས་སྟངས་སྟུག་པོར་ཡ་ལན་ཞིག་ཀྱང་སྤྲད་ཕྱོགས་སུ་བཟོས་ཡོད།

ཁང་པའི་རྒྱ་སྒྲོམ་ཆོས་ཀྱི་རྟགས་དང་མཚན་མ་སྣ་ཚོགས་པ་ཡོད་པ་དེ་ནི་གདོན་འདྲེ་དང་ལྷ་འདྲེ་སོགས་ལས་སྐྱོབ་ཆེད་ཡིན་ལ། དེ་འདྲ་བའི་བཟོ་ཐབས་སྣ་ཚོགས་ཡོད།

ས་ཆ་གྲང་མོའི་ཡུལ་དུ་ཁང་པ་དྲོན་མོ་བྱེད་པར་ནུས་ཤུགས་མང་པོ་དགོས་པ་ཡིན། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ལྗོངས་སུ་དྲོན་མོ་བཙོ་རྒྱུའི་ནུས་ཤུགས་ནི་སྐྱེ་ལྡན་བུད་རྫས་(biomass fuel)ནས་འབྱུང་བ་ཡིན། སྐྱེ་ལྡན་བུད་རྫས་ནི་ཤིང་དང་། རྩྭ། ལྕི་བ་ཀུན་ཡིན། ཧི་མ་ཡའི་ལྗོངས་སུ་ས་སྣུམ་ཉུང་ཉུང་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་མོད། དེའི་ཕྱིར་དུ་དམིགས་བསལ་ཡོ་བྱད་དགོས་ཀྱི་ཡོད། སྐྱེ་ལྡན་བུད་རྫས་དང་ས་སྣུམ་ཚང་མས་རླངས་གཟུགས་སྐྲུན་གྱི་ཡོད། རླངས་གཟུགས་ཀྱིས་དབུགས་འབྱུང་རྟེབ་ལ་དཀའ་ལས་གཏོང་བ་མ་ཚད། ཁྲག་གི་ནང་དུ་འཚོ་རླུང་ཡང་ཉུང་དུ་གཏོང་གི་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་དུ་བས་ཁང་པ་མི་གཙང་བ་བཟོ་བ་དང་། གློ་གྲག་པ་བཅས་དཀའ་ལས་ཁ་ཤས་ཡོད། དེ་བས་ན་ནམ་ཞིག་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་འཛིག་རྟེན་ཞིག་བཟོ་དགོས་བསམས་ན་ཙ་དངོས་དང་ཡོ་བྱད་འདེམས་སྒྲུག་གིས་ཀར་བོན་ཉུང་དུ་གཏོང་བར་ལས་ཆེན་པོ་བྱེད། རྒྱ་མཚན་དེས་ན་ཁང་པ་གཙང་(green buildings)མའི་ཕན་ཐོགས་ནི་བསམ་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེ་ཉིད་གནམ་གཤིས་ཀྱི་འགྱུར་ལྡོག་ལ་ཡང་ཕན་པོ་ཡོད། དུས་ཡུན་རིང་པོར་གནས་ཐུབ་པའི་ཡོ་བྱད་སྤྱོད་དགོས་ཤིང་། དེའི་ཕྱིར་དུ་ཉི་བསྲེགས་ས་ཕག་(adobe)ནི་ཡོ་བྱད་རྒྱལ་ཤོས་ཡིན་ཞིང་། ཉི་བསྲེགས་ས་ཕག་ནས་ཀར་བོན་རྩ་ནས་ཕྱིར་འདོན་མི་བྱེད། ལ་དྭགས་ནང་ཁང་པ་བཟོ་ཐབས་གཉིས་ཡོད་དེ། ཉི་བསྲེགས་ས་ཕག་དང་། སྔོན་སྲོལ་གཉིས་ཡིན། ཚ་དྲོད་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་དང་ལྡན་པའི་ཁང་པ་ནི་ཁང་པ་བཟོ་བའི་སྐབས་སུ་ཕྱི་ནང་གི་གནས་སྟངས་དང་བསྟུན་ཏེ། ཐོན་ཁུངས་ཀྱི་ཡོ་བྱད་དང་སྣུམ་ལ་སྟངས་འཛིན་བྱེད་དགོས། ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཅན་གྱི་ཁང་པའི་བཟོ་དབྱིབས་ཀྱིས་ཁང་པའི་ནང་དུ་བདེ་སྐྱིད་ཡོང་བར་ཚ་དྲོད་དང་། གྲང་དར། རླུང་ལམ་གྱི་རང་བྱུང་ཐོན་

ཁུངས་ཀྱི་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ཚད་མང་དུ་གཏོང་གི་ཡོད། ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་ལས་ཆེར་ལ་གློག་དང་འཕྲུལ་འཁོར་རིགས་མི་དགོས་པ་ཡིན།

ཁང་པ་དྲོན་མོ་བྱེད་པར་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་(passive solar heating)བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱིས་གཞན་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་བཀོལ་སྤྱོད་ཉུང་དུ་གཏོང་། དེའི་རྩལ་ནི། སྐྱེ་ལྡན་བུད་རྫས་ཀྱི་ནུས་ཤུགས་དང་སྣུམ་གྱི་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་ཚབ་ཏུ་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་བཀོལ་ནས་ཁང་པ་དྲོན་མོ་བྱེད་དགོས། ཉིན་གྲངས་ ༣༠༠ ཙམ་ཉི་ཟེར་ཁྱབ་འགྱེད་ནི་འགྱུར་རྫོའི་བུད་རྫས་མེར་བསྲེགས་མེད་པ་བཟོ་བའི་ཐབས་བཟང་པོ་ཞིག་ཡིན། ཉི་འོད་ལ་གླ་ཆ་གཏང་མི་དགོས་ཤིང་། ཁོར་ཡུག་དང་ཁམས་བདེ་གཉིས་ཀར་གནོད་སྐྱོན་མི་འབྱུང་། ས་གཞིར་ཉི་ཟེར་ཁྱབ་འགྱེད་ནི་ས་གཞི་དང་ཉི་མའི་གཡོ་འགུལ་གཉིས་ལ་རག་ལས་པས། ཉི་མའི་དཀྱིལ་ཙམ་དུ་ཚ་དྲོད་མང་པོ་དང་སྤྲ་ཕྱི་དེ་ཙམ་མེད། ལ་དྭགས་ལ་དགུན་དུས་ལས་དབྱར་དུས་ཉི་མ་མཐོ་རུ་འགྲོ་བ་དང་། ནམ་མཁར་ཉི་མའི་སྡོད་གནས་ལ་འགྱུར་བ་ཡོད་པའི་དབང་གིས་ལོ་གཅིག་གི་ནང་ཁང་པའི་ཕྱོགས་ངོས་ལ་ཉི་ཟེར་མང་ཉུང་གི་ཁྱད་པར་ཡོད། དབྱར་དུས་ཁང་པའི་ཐོག་དང་ཤར་ཕྱོགས་དང་། ནུབ་ཕྱོགས་ལ་ཉི་ཟེར་མང་དུ་འཕོག་པ་དང་། དགུན་དུས་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་རྩིག་ངོས་ལ་ཉི་ཟེར་མང་དུ་འཕོག་གི་ཡོད་ལ། དགུན་དུས་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་རྩིག་ངོས་སུ་སྔ་དྲོ་ཆུ་ཚོད་ ༩ ནས་ཕྱི་དྲོ་ཆུ་ཚོད་ ༣ བར་དུ་ཉི་ཟེར་མང་ཤོས་འཕོག་པ་ཡིན།

དགུན་དུས་མཚན་གྱི་དཀྱིལ་ཙམ་ལ་ཧ་ཅང་གྲང་དར་ཆེ་བས་ཚ་དྲོད་མེད་པར་བསྡད་རྒྱུ་ཧ་ཅང་དཀའ་མོ་ཡོད། དཀར་འཁྱིལ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རྩང་གི་ནུས་ཤུགས་ལྷན་ཚོགས་(KREDA)ཀྱི་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་མཛད་སྒྲོར། སྤྱི་དཔོན་ཕེ་རོཛ་ཨེཧ་མད་ཁན་གྱིས་དཀར་འཁྱིལ་གྱི་གཞུང་གི་གསར་བཞེངས་ཀུན་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཀྱི་བཟོ་ཐབས་ལྟར་བྱེད་རྒྱུའི་ཐུགས་ཐག་བཅད། དཀར་འཁྱིལ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རྩང་གི་ནུས་ཤུགས་ལྷན་ཚོགས་(KREDA)དང་གླེ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རྩང་གི་ནུས་ཤུགས་ལྷན་ཚོགས་(LREDA)གཉིས་ནི་ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ཅན་བྱ་རྒྱུའི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་རྩི་ལམ་སྒྲུབ་འཛུགས་མཁན་གྱི་ཚོགས་པ་གཉིས་ཡིན། དེ་བཞིན་དུ་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་སྲིད་སྐྱོང་གཞོན་པའི་སློབ་སྟོན་པ་ཨུ་མནྡྲ་ནཱ་རུ་ལས་ལ་དྭགས་ལ་ཉི་འོད་ནུས་ཤུགས་ཅན་གྱི་བཟོ་ཐབས་བཀོལ་ནས། ཀར་བོན་བཀོལ་སྤྱོད་ཉུང་དུ་གཏོང་དགོས་པ་དང་། སློབ་གྲྭ་ཀུན་དགུན་དུས་སུ་ཡང་སློ་འབྱེད་ཐུབ་པ་བྱེད་དགོས་ཞེས་རྗོང་གི་དཔོན་པོ་ཀུན་ལ་བཀའ་བཏང་། ཉེ་སྔོན་སློབ་སྟོན་པ་ནཱ་རུ་ལས་ཚོགས་པ་ཞིག་འབོད་ནས། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༡ ཟླ་བ་ ༩ ཚེས་ ༣༡ བར་དུ་ལ་དྭགས་ལ་ས་སྣུམ་རྩ་ནས་བཀོལ་སྤྱོད་མི་བྱེད་པའི་གནས་ས་ཞིག་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱས། ཁྲབ་བསྒྲགས་འདི་ནི་སྲིད་བློན་གྱི་ལས་ཁུངས་ནས་བཀའ་ཁྲབ་འཁོར་རྗེས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། འདི་དང་འབྲེལ་ནས་སློབ་སྟོན་པས་འཛིན་སྐྱོང་གི་ལས་དྲུང་ཀུན་ལ་རང་གི་སྤྱི་མཚན་ནང་ཐབས་ཇུས་གང་ཡོད་སྐོར་སྙན་ཐོ་འབུལ་དགོས་པའི་བཀའ་སྩལ། དེ་བཞིན་དུ་ལས་དྲུང་ཀུན་ལ་ལས་ཁུངས་དྲོན་མོ་བྱ་རྒྱུའི་ཐབས་གཞན་འཚོལ་དགོས་པ་དང་། སློབ་གྲྭའི་ནང་དུ་བུད་ཤིང་མ་བཀོལ་བར་དེའི་ཚབ་ཏུ་རླངས་རྫས་ཕུ་རིལ་(LPG gas)བཀོལ་བ་དང་ཉི་མའི་ཤུགས་བཀོལ་ཏེ་ཁ་ལག་བཟོ་དགོས་པའི་བཀའ་བསྩལ་ཡོད།

ཀྲ་ཤིས་ལྷུན་གྲུབ།

གོམ་འགྲུལ་བྱེད་རྩང་གི་གླེ།

ཡོ་རོབ་ཚོགས་པས་དངུལ་རོགས་སྦྱད་པའི་ལས་འཆར་ Physical Activity Through Sustainable Approaches (PASTA) ཆ་ཤས་སུ་ Oxford གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྐྱེལ་འདྲེན་ཞིབ་བྱ་སྡེ་ཚན་གྱིས་དབུ་མཛད་དེ་ Imperial's Centre for Environmental Policy ཞིབ་འཇུག་པ་ཁ་ཤས་མཉམ་དུ་ཐུན་མོང་ནས་ཞིབ་དཔྱད་བྱས་པ་ལྟར་ན། གྲོང་ཁྱེར་དུ་བདུན་ཞག་གཅིག་ནང་ཉི་མ་གཅིག་ཙམ་རྐང་འགྲོས་དང་རྐང་འཁོར་གྱི་ཚབ་ཏུ་རླངས་འཁོར་བརྗེས་ན། གར་བོན་འབྱིན་པར་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེན་པོ་ཐེབས་སྲིད། ཚོགས་པར་ལྷུང་ཁང་གི་རྫས་རླངས་འཕྲོ་ཚད་ཉུང་དུ་གཏོང་ཐབས་སུ་སྣུམ་འཁོར་གྱི་སྐྱེལ་འདྲེན་ནས་རྒྱང་དུ་འགྲོ་དགོས་པ་ཞེས་རྟོགས་བྱུང་འདུག གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཉིན་རེའི་འཚོ་བའི་ནང་དུ་གར་བོན་ཉུང་དུ་གཏོང་བའི་ཤུགས་རྐྱེན་གྱི་ཞིབ་དཔྱད་ལྟར་ན་འགྲོ་འོང་གི་ཆེད་དུ་རྐང་འགྲོས་ཀྱི་རིགས་བཀོལ་སྤྱོད་བྱས་ན་གར་བོན་གྱི་གྲངས་ཚད་ཏན་ཏན་ཉུང་དུ་འགྲོ་བ་གསལ་པོ་མཛད་འདུག

རྒྱ་གར་གཞུང་གི་རྒྱ་ལམ་དང་སྐྱེལ་འདྲེན་བློན་ཁྲུངས་ཀྱི་དྲ་རྒྱའི་གྲངས་ཐོ་ལྟར་ན་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༡ ཟླ་བ་ ༩ ཚེས་ ༡༥ བར་དུ་གླེ་དང་དཀར་འཁྲིལ་རྫོང་ནང་རླངས་འཁོར་ ༣༣༨༠༡ ཙམ་གྱི་མིང་ཐོ་ས་གནས་རླངས་འཁོར་ལས་ཁུངས་སུ་བཀོད་འདུག གློ་བུར་དུ་རླངས་འཁོར་ཉོ་ཚོང་དང་། འགྲིམ་འགྲུལ་གྱི་ཚང་ཀ་དང་། རླངས་འཁོར་འཛོག་ས་དཀོན་པོ་སོང་བ་ནི་ལ་དྭགས་པའི་མི་ཀུན་གྱི་མི་ཚེ་ཕུད་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་ཕྱིན་ཡོད་པའི་རྟགས་ཡིན།

གླེ་གྲོང་ཁྱེར་གོམ་འགྲུལ་བྱེད་ཐུབ་པ་བཟོ་རྒྱུ། ལོ་ཁ་ཤས་སྔོན་ནས་གླེ་གྲོང་སྡེ་གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་ངོ་བོར་འགྱུར་བཞིན་ཡོད་པས། གླེ་ནི་ལས་ཀ་ཆེན་པོ་བྱེད་སའི་ལྟེ་བ་དང་གཞུང་ལྟ་བུ་ཡིན། ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་ལྟ་སྐོར་པ་མང་པོ་ཡོང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་ས་གནས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་འཕེལ་རྒྱས་སུ་སོང་ཡོད། རྒྱལ་ས་གླེ་ནང་མགྲོན་ཁང་མང་པོ་བརྩིགས་ཡོད་ཅིང་། རྒྱ་ལམ་ཀུན་རླངས་འཁོར་གྱིས་བཀང་སྟེ་ཡོད། དེས་ན་ད་ལྟ་གླེ་གྲོང་སྡེ་ལ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་དཀའ་ངལ་ཐྲད་བཞིན་ཡོད་ལ། མཉམ་དུ་འགྲིམ་འགྲུལ་གྱི་འཚང་ཀ་དང་གད་སྙིགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ཡང་ཡོད། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་གནས་སྟངས་ཀྱི་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེ་ཤོས་ནི་མི་དམངས་ཀྱི་ཁམས་བདེ་ལ་ཐེབས་འདུག མི་ཀུན་གྱི་མི་ཚེ་ཕུད་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་སླེབས་པའི་དབང་གིས་གཅིན་སྙིའམ་ཀ་རའི་ནད་གསོས་པའི་ནད་མང་པོ་འབྱུང་བཞིན་འདུག མི་དམངས་ཀུན་འགྲིམ་འགྲུལ་གྱི་ཆེད་དུ་རླངས་འཁོར་ལ་རག་ལས་ཏེ་ཡོད་པས་ཁམས་བདེའི་གནས་སྟངས་ཉམས་རྒུད་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད།

དེས་ན་ང་དང་གིས་གོམ་འགྲུལ་གྱི་ལོབས་གཏོང་བར་བློ་སྤོབས་ཇི་ལྟར་སྤེལ་ཐུབ། འདིའི་ལན་ནི་གླེ་གྲོང་སྡེ་གོམ་འགྲུལ་བདེ་མོ་བྱེད་ཐུབ་པ་ཞིག་བཟོ་རྒྱུ་དེ་ཡིན། གོམ་འགྲུལ་བྱེད་ཐུབ་པའི་གནས་སྟངས་ནི་ཁྲོམ་ས་དེ་ཉིད་གོམ་འགྲུལ་གྱི་སླད་དུ་ཅི་ཙམ་མཚུངས་པོ་ཡོད་པ་དེ་ལ་རག་ལས། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་གོམ་འགྲུལ་གནས་སྟངས་འཇིག་ཉེན་མེད་པ་དང་། སླེབ་རྩང་བ་དང་། ཕན་རྩུན་མཐུད་ཡོད་པ་དང་སེམས་ལྷོད་ལྷོད་དང་མཉམ་དུ་འགྲུལ་ཐུབ་པ་ཞིག་དགོས།

རང་སྐྱོང་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་གླེས་རོགས་བྱས་པའི་ཡོ་རོབ་ཚོགས་པའི་འཚོ་གནས་ཐུབ་པའི་གླེའི་འཆར་གཞི་ནང་ལྟར། བྲིལ་ཐེང་ཆེ་བའི་བྱམས་པའི་སྲང་ལམ་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་གོམ་འགྲུལ་གྱི་ལམ་ཁ་བདེ་པོ་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་པོ་མོའི་འབྲིང་རིམ་སློབ་གྲྭ་ནས་ཛེ་ཀེ་བཛྲ་ (དངུལ་ཁང་) བར་དུ་གོམ་འགྲུལ་གྱི་ལམ་ཁ་བཟོ་བའི་ཆེད་དུ་ལས་ཀ་བྱེད་བཞིན་ཡོད། འདི་འདྲའི་ལས་གཞི་ནི་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་དང་རང་སྐྱོང་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་གཉིས་ནས་མི་དམངས་ཀྱི་ཁམས་བདེ་ལེགས་པོ་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་གཞི་ཕན་ཐོགས་པོ་ཞིག་ཡིན། གོམ་འགྲུལ་ནི་ལས་ཀ་སླ་མོ་ཡིན་པ་དང་རྩུར་ཐག་བཞུགས་པའི་ཐབས་སླ་མོ་ཞིག་ཡིན་ལ། ཁམས་བདེ་རྒྱལ་བ་ལུས་པ་དང་ཁྱིད་ཚད་ཀྱང་ཉུང་དུ་གཏོང་བར་ཕན། གླེའི་འཆར་སྣང་གི་ཡིག་ཆ་ ༢༠༣༠ ནང་། གླེ་ནང་སྣུམ་རིགས་ཀྱི་རླངས་འཁོར་ཉུང་དུ་བཏང་ནས་ཁོར་ཡུག་དང་མཐུན་ཞིང་། ཁམས་བདེ་ལ་ཕན་པོ་དང་། རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་འགྲོ་འོང་གི་ཐབས་ལམ་ཡར་རྒྱས་བྱེད་དགོས་ཞེས་བྲིས་ཡོད། གྲོང་ཁྱེར་ཞིག་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པ་ལ་གོམ་འགྲུལ་གྱི་ཁག་ཆེན་པོ་ཡོད། ཀོ་ཕེད་ནད་ཡམས་ཀྱི་རིངས་ལ་ཁྲིམ་སྡོད་ཁྲིམས་ལུགས་ལག་ལེན་བྱས་པས། ལམ་ཁ་ལ་མོ་ཏར་གྱི་འཚང་ཀ་མེད་པ་དང་འབབ་བཙོག་མེད་པ་དང་། སྲང་ལམ་ཀུན་སྟོང་པར་གྱུར་ཡོད། སྐབས་དེ་དུས་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་ས་དི་ལླི་ལྟ་བུར་མོ་ཏར་གྱི་འཚང་ཀ་མེད་པས་འབབ་བཙོག་གི་ཚད་ཏ་ཅང་ཉུང་ཉུང་སོང་། ཀོ་ཕེད་ནད་ཡམས་ཀྱིས་ང་དང་ལ་སྣུམ་འཁོར་གྱི་དབང་སྒྱུར་འགོག་ཐབས་ཀྱི་དཔེ་ཚོན་ཞིག་བསྟན་ཡོད།

བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་གྲུབ།

གད་སྙིགས་ཀྱི་རི་བོ་བསྙིལ་བ།

སྤྱི་དྲོ་ལངས་ཏེ་ཕྱི་དྲོ་མལ་སར་མ་འགྲོ་བར་དུ། ཁྱོད་ཀྱིས་ཐུམ་སྒྲིལ་གྱི་ཅ་ལག་(packaged product)ཅི་ཙམ་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་དེར་ཞིབ་དཔྱོད་ཅིག་གྱིས། ཁྱོད་རང་ལ་དེའི་འབྲས་བུ་མཐོང་ཏེ་ཧང་སང་རྒྱུ་ཡིན་ལ། ང་དང་གི་འཚོ་བའི་ནང་ལ་ཐུམ་སྒྲིལ་ཅ་ལག་གི་བཙན་འཛུལ་དེར་བསམ་བློ་གཏོང་དུ་འདུག །ལོ་ངོ་ཉི་ཤུའི་སྔོན་ལ་རྒྱུག་རྒྱུ་འབྱུང་བར་མི་འཛེམ་པའི་སྐབས་ལ་འདི་ནི་དཀའ་སྡུག་གི་རྒྱུ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་མེད། ཡིན་ན་ཡང་། ད་ལྟ་ང་ཚོའི་དཀྱིལ་ལ་ Bomb Garh ལྟ་བུའི་གནས་ས་ཡོད་པ་དེ་ནི་ང་དང་གིས་བཟོས་པའི་གནས་སྟངས་སྡུག་པོ་ཞིག་ཡིན།

གད་སྙིགས་སྟངས་འཛིན་ (Waste management)ནི་འཛིག་རྟེན་ནང་ཆེར་ཀ་ཅན་ཞིག་ཡིན་ལ། ལ་དྭགས་ལ་ཡང་དེ་དེ་བཞིན་ཡིན། སྐོར་གཡེང་གི་བཟོ་གྲྭས་ལ་དྭགས་པའི་དཔལ་འབྱོར་འཕེལ་རྒྱས་གཏོང་གི་ཡོད་སྟབས། སྐོར་གཡེང་བཟོ་གྲྭ་ནི་ལ་དྭགས་པའི་དངོས་གྲུབ་ཅིག་ཀྱང་ཡིན་ལ། འཇིག་རྐྱེན་ཞིག་ཀྱང་ཡིན། དབྱར་གྱི་ནམ་ཟླའི་དཀྱིལ་ཙམ་ལ་མི་འབོར་འབུམ་གསུམ་ཙམ་འབྱོར་གྱི་ཡོད་པས་། ལ་དྭགས་རང་གི་མི་འབོར་ལས་བརྒལ་ཏེ་སྐོར་གཡེང་པ་སླེབ་ཀྱི་ཡོད། མི་འབོར་འདིས་ཉིན་ལྟར་ཏན་ ༣༠ ཙམ་གྱི་གད་སྙིགས་སྐྲུན་གྱི་ཡོད་ཅིང་། འདི་ནང་ཉིན་རེའི་ཆུའི་འཁྲིག་ཆིའི་སྣོད(plastics bottles) སྟོང་ ༣༣༠༠༠ ཙམ་འཚོང་གི་ཡོད་པའང་འདུས་ཡོད།

འདི་ཀུན་གྱིས་ལ་དྭགས་ཀྱི་ལྗོངས་དང་། ས། ཆུ་ཀུན་མི་གཙང་བ་བཟོ་བ་དང་། ཆག་ཉེན་གྱི་ཁོར་ཡུག་ཅན་གྱི་ལ་དྭགས་ལ་འདི་ནི་ཆེར་ཀ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། ལ་དྭགས་པའི་ཁོར་ཡུག་སྲུང་སྐྱོབ་གལ་ཆེན་ཡིན་པ་ཐུགས་ཡིད་ལ་འཇགས་ཏེ། སྲིད་བློན་གྱིས་ "ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་" ཀྱི་འཆར་དམིགས་བཟོས་

ཡོད་ཅིང་། འཆར་གཞི་འདི་ཉིད་གཞི་རྩར་བཞག་ནས་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལས་གཞི་ཀུན་སྒྲུབ་བཞིན་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཉི་འོད་དང་། རླུང་། ཡང་རླུང་། གློག་གི་རླངས་འཁོར་དང་ཡང་རླུང་རླངས་འཁོར་སོགས་རང་བྱུང་ཁམས་ཀྱི་ཐོན་ཁུངས་ཀྱི་བཀོལ་སྤྱོད་ཀུན་ཡར་རྒྱས་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ད་ལྟའི་དཀའ་ལས་ཆེ་ཤོས་ཞིག་ནི་ Bomb Garh གྱི་བཙོས་ཐབས་དེ་ཡིན་ལ། ལོ་སྔོན་མ་གྲོང་སྡེ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་འཚོལ་སྒྲུབ་བྱས་པའི་འཕྲུལ་འཁོར་ Black Hole མཉམ་དུ་Bomb Garh གཙང་མ་བཟོ་བར་ལོ་གསུམ་ཙམ་འགོར་སྲིད་པའི་ཚོད་འདུག

Black hole འཕྲུལ་འཁོར་ཅི་ཡིན།

Tesla-GREEN གྱིས་བཟོས་པའི་འཕྲུལ་འཁོར་འདི་ནི་ 'plasma decomposition' འཕྲུལ་ཆས་ཀྱི་སྟེང་ནས་ལས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། འདི་ནི་རང་རྐྱ་ཐུབ་པ་དང་གློག་ཤུགས་མི་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན། དེ་བཞིན་དུ་འཕྲུལ་འཁོར་འདིས་ནག་རྫས་འབར་སྣངས་མི་འབྱིན་པ་དང་བརྒྱ་ཆ་ ༡༠༠ ཐམ་པ་སྣངས་གཟུགས་གཙང་མ་འབྱིན་གྱི་ཡོད། འཕྲུལ་འཁོར་གྱིས་རྫ་མ་བཟོ་ལས་ཀྱི་ཐལ་ཕྱེ་ལྟ་བུ་ཞར་བྱུང་ཐོན་རྫས་མང་པོ་སྐྲུན་གྱི་ཡོད། འཕྲུལ་འཁོར་གྱིས་སྐམ་རློན་གྱི་གད་སྙིགས་ཚང་མ་ལེན་གྱི་ཡོད།

གད་སྙིགས་སྟངས་འཛིན།

སྔོན་པོ་དང་། ལྗང་ཁུ། དམར་པོའི་སྣོད་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་མི་ཚང་མས་ལག་ལེན་བྱེད་པར་སྣང་། ལས་གཞི་འདི་ཡིས་གྲོང་སྡེ་ལས་ཁུངས་ལ་ས་ཆ་གཙང་བ་འབོར་བ་ལ་རོགས་སྐྱོར་ཆེན་པོ་བྱེད་པར་མངོན། དེ་དང་མཉམ་དུ་གྲོང་སྡེ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་གད་སྙིགས་སྟངས་འཛིན་གྱི་ལས་གཞི་ཞིག་སྐམ་པ་རིར་བཙུགས་ཡོད་ཅིང་། དེར་གད་སྙིགས་སོ་སོར་ཕྱེས་ནས་སླར་ཡང་བཀལ་རྟུང་གི་གད་སྙིགས་ཀུན་གཞན་ལ་འཚོང་གི་ཡོད།

ཆུའི་ ATMs:

དེ་བཞིན་དུ་ཐུམ་སྒྲིལ་གྱི་འཐུང་ཆུ་རིགས་སྤྱངས་ཏེ་བསྐྱར་དུ་དགང་བའི་འཐུང་ཆུའི་གོམས་གཤིས་སྤེལ་བར་གཞུང་གིས་ལྟ་སྐོར་གྱི་གནས་ས་ཀུན་ལ་ཆུའི་ ATMs འཛུགས་ཆེད་ལས་ཀ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ། ལས་རིམ་དང་པོར་གླེ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ནང་དུ་ཆུའི་ ATMs བཅུ་བཙུགས་ཡོད། འཕྲུལ་འཁོར་གྱི་ནང་ལ་དང་པོ་ཆུ་རྫེན་པ་བཀང་སྟེ། དེ་ནས་རིམ་པ་མང་པོ་བརྒྱུད་དེ་གཙང་མ་བཟོ་བ་དང་། མཐར་ཆུ་གཙང་མ་གྲང་མོ་དང་དྲོན་མོ་གཉིས་ཐོན་གྱི་ཡོད།

ང་དང་གི་ལས་འགན།

ལ་དྭགས་པའི་མི་དམངས་དང་ལྟ་སྐོར་པས། གད་སྙིགས་སྟངས་འཛིན་གྱི་ཆེར་ཀ་རྒྱས་བཞིན་ཡོད་པ་ཧ་གོ་རྒྱུ་དེ་ནི་དུས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་ཡིན། དེས་ན་ང་དང་འགན་འཁུར་ཅན་གྱི་ཉེར་སྤྱོད་པ་ཞིག་དང་མི་ཞིག་ལ་འགྱུར་དགོས་པ་ཡིན་ནོ།།

སྣ་བེལ་བདེ་སྐྱིད།

ལ་དྭགས་གླེའི་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་སྤྱི་དཔོན་ཁྲིམས་རྩོད་པ་སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་རྒྱལ་མཚན་ལགས་སུ་བཙར་འདྲི་ཞུས་པ།

དྲི་བ། ཀོ་ཝིད་ནད་ཡམས་༡༩ པའི་དུས་ངན་ལས་གླེ་རྫོང་ཇི་ལྟར་བྱུས་ནས་ཐར་ཡོད་དམ།

སྤྱི་དཔོན། དང་པོ་ངས་ཀོ་ཝིད་ནད་ཡམས་ཁྱབ་གདལ་སོང་བ་ནས་བཟུང་ད་ལྟ་བར་དུ། ནད་ཡམས་འགོག་ཐབས་ལ་རང་དོན་སྤྲངས་ཏེ། ཕྱག་ལས་གནང་མཁན་མི་ཚང་མ་ལ་གུས་འདུད་ཞུ་ཡི་ཡོད། ནད་ཡམས་འགོག་ཐབས་སུ་གླེ་རྫོང་དང་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་འཛིན་སྐྱོང་དང་། རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་དང་། གྲོས་ཚོགས་འོག་མའི་སྤྱི་འཐུས་སྐུ་ཞབས་འཇམ་དབྱངས་ཚེ་རིང་རྣམ་རྒྱལ་དང་། མི་དམངས་ཀྱི་འཐུས་མི་སྣ་ཚོགས་དང་། དྲང་བླང་ཚོགས་པ་སོགས་གཞུང་དང་སྒེར་གྱི་ཚོགས་པ་ཚང་མས་མཉམ་རུབ་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཕྱག་ལས་མཛད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གནས་སྟངས་སྡུག་པོ་བྱུང་མེད། ཚང་མས་མཁྱེན་གསལ་ལྟར། འཇིག་རྟེན་འདི་ད་རུང་ཡང་ནད་ཡམས་ལས་ཐར་མེད་ཅིང་། གླེ་རྫོང་ནང་ནད་པའི་གྲངས་ཀ་ཉུང་དུ་སོང་ཡོད་ནའང་། ནད་ཡམས་འགོག་ཐབས་ཀྱི་སྤྱོད་ལམ་རྒྱུན་དུ་སྟེན་དགོས་པ་གལ་ཆེ། ངས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་དུས་ཐོག་ཏུ་ལ་དྭགས་ལ་སྨན་ཁབ་དང་དངུལ་རོགས་ཀྱི་རོགས་སྐྱོར་གནང་བ་ལ་སྙིང་ཐག་པ་ནས་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན། དེ་བཞིན་དུ་སྒེར་གྱི་ཚོགས་པ་དང་གླེ་ནང་ཡོད་པའི་དངུལ་ཁང་ཀུན་ལ། ནད་ཡམས་ཀྱི་རིངས་ལ་འཆར་གཞི་སྣ་ཚོགས་བརྒྱུད་དེ་རོགས་རམ་བྱེད་པ་ལའང་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

དྲི་བ། སྐུ་ཉིད་ནས་ལ་དྭགས་གླེའི་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་སྤྱི་དཔོན་གྱི་ཚུལ་དུ། འདི་ལོའི་རྫོང་གི་འཆར་གཞི་ནང་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལས་གཞི་ཆེ་བ་གང་དང་གང་ལ་དོ་སྣང་བྱུས་ཡོད།

སྤྱི་དཔོན། ལ་དྭགས་རྒྱ་གར་དབུས་གཞུང་གི་མངའ་སྡེར་བསྒྱུར་པའི་རྗེས་ལ། ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་འཆར་དངུལ་བཞི་ལྡབ་ཙམ་མང་དུ་སོང་ཡོད། ནད་ཡམས་དང་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་གི་མངའ་སྡེར་བསྒྱུར་བའི་སྐབས་ལ་ལས་འགན་སྣ་ཚོགས་ཤིག་བབས་ཡོད་པས། ངའི་དམིགས་ཡུལ་གཅིག་ནི་ལས་འགན་དེ་དག་ཆད་ལྷག་མེད་པར་བསྒྲུབ་རྒྱུ་དེ་ཡིན། ཡང་དོ་སྣང་བྱེད་ས་ཞིག་ནི། དབུལ་རོགས་བྱེད་པ་དང་ཁང་པ་སྐྲོ་པོ་ཀུན་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ "དབུལ་པོ་ལ་རོགས་" (Housing for poor) ཞེས་པའི་འཆར་གཞི་སོ་མ་ཞིག་འགོ་ཞུས་ཡོད་ལ། འཆར་གཞི་འདི་ལག་ལེན་ལེགས་པོ་ཡོང་བ་ལ་དགོས་ངེས་ཚད་གཞི་གཙོས་པའི་ལས་ཀ་སྣ་ཚོགས་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་འཛིན་སྐྱོང་གིས་འཆར་འགོད་གསར་པ་ཞིག་ངོ་སྤྲོད་བྱུས་ཡོད་པ་དེ་ནི། རྩེད་རིགས་དང་། སློབ་སྦྱོང་། ལག་བཟོ། འདུད་འགྲོ་གསོ་སྐྱོང་། ཉ་སྲལ་ཚོང་། ཞིང་འབད་སོགས་སྤྱི་ཁག་སྣ་ཚོགས་ཤིག་ལ་དངུལ་རོགས་ཆེན་པོའི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

དེ་དང་མཉམ་དུ་སྐུ་ཞབས་མོ་དྷི་མཆོག་གི་དགོངས་འཆར་ཁང་པ་ཚང་མར་འབྱུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་གི་འཆར་གཞི་ལ་དྭགས་ནང་ཤུགས་ཅན་མཉམ་པོ་སྒྲུབ་བཞིན་ཡོད། ལ་དྭགས་གླེའི་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་དང་། རྫོང་གི་འཛིན་སྐྱོང་དང་། དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་འཛིན་སྐྱོང་ཀུན་གྱིས་རྒྱུན་དུ་བསྐྱར་ཞིབ་དང་ལྟ་རྟོག་བྱེད་བཞིན་ཡོད། སྨུར་དུ་ལ་དྭགས་ཀྱི་ཁང་པ་ཚང་མའི་ནང་འབྱུང་ཆུའི་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན།

དྲི་བ། སྐུ་ཉིད་ཡང་ནས་ཡང་དུ་ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཁག་ལ་གཟིགས་སྐོར་དུ་ཕེབས་ཡོད་པས། ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཁག་ཀུན་གི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ་འཆར་གཞི་ཅི་རེ་ཡོད།

སྤྱི་དཔོན། གླེ་རྫོང་གི་ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཁག་ཀུན་ལ་གཟིགས་སྐོར་དུ་འགྲོ་དགོས་དོན་ནི། ཁོང་ཀུན་གྱི་དཀའ་ངལ་ཤེས་རྟོགས་དང་གཞི་རྩའི་དགོས་མཁོ་ཤེས་རྒྱུ་དེ་ཡིན་ལ། གཟིགས་སྐོར་གྱི་རིང་ལ། རང་དབང་ཐོབ་ནས་ད་ལྟ་བར་དུ་ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཁག་ཀུན་ལ་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཐོག་ནས་སྣང་མེད་བྱུས་ཡོད་པ་ཞེས་བྱུང་། སྲིད་བློན་མོ་དྷི་མཆོག་ནི་རང་གི་ཁྲིམ་མཆེས་རྒྱལ་ཁབ་དང་ཕྱི་སྲིད་ཐབས་ཇུས་(foreign policy)དྲག་པོ་བྱེད་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་སྟབས། ས་མཚམས་ཀྱི་བཟོ་བཀོད་ཡར་རྒྱས་(infrastructural development) ནི་གཞི་རྩའི་དགོས་མཁོར་ངོས་འཛིན་མཛད་པ་དང་། ས་མཚམས་ཡུལ་ཁག་སྲ་བརྟན་གྱི་ཆེད་དུ་ཐབས་ཇུས་བཏིངས་ཡོད། དེས་ན་ད་ལྟའི་གཞུང་གིས་ས་མཚམས་ཡུལ་ཁག་གི་བཟོ་བཀོད་ཡར་རྒྱས་དང་། ས་མཚམས་མི་མང་གི་ཕན་བདེའི་ཆེད་དུ་དངུལ་རོགས་མང་པོ་གཏོང་གི་ཡོད་ལ། དེའི་འགྲུབ་འབྲས་ཀྱང་གསལ་པོར་ཐོན་ཡོད། ང་ཡི་བརྩོན་འགྲུས་ནི་གཞུང་གི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་གཞི་ཀུན་ས་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཁག་ཀུན་ལ་བསླེབས་བཅུག་སྟེ། ཁོང་གི་འཚོ་བ་སྐྱིད་སྟངས་ལེགས་པོར་བསྒྱུར་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

རྒྱ་གར་གྱི་དམག་མིས་ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་དང་སྟངས་འཛིན་བྱེད་པར་ལས་ཀ་ཧུར་ཐག་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ། ས་མཚམས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་སེལ་བའི་ཆེད་དུ་རི་ལྗོངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་དང་རྫོང་ཁག་གི་འཛིན་སྐྱོང་གཉིས་ཀས་དམག་མི་དང་མཉམ་རོགས་བྱུས་ནས་ལས་ཀ་བྱེད་བཞིན་ཡོད།

དྲི་བ། སྐུ་ཉིད་ཀྱིས་གླེའི་འཆར་སྣང་ཡིག་ཆ་ ༢༠༣༠ (Leh Vision Document 2030) ལ་ཇི་ལྟར་གཟིགས་ཀྱི་ཡོད། ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལས་གཞི་ཅི་དང་གང་ལ་ཐུགས་སྣང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

སྤྱི་དཔོན། གླེ་གྲོང་ཁྱེར་ནི་དེང་སང་ཚོང་ལས་ཀྱི་ལྟེ་བར་འགྱུར་བཞིན་ཡོད་པས། དེང་སང་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་མི་ཀུན་རང་ཡུལ་སྤྲངས་ཏེ་གླེ་གྲོང་ཁྱེར་ལ་སྤོས་ཏེ་ཡོང་བཞིན་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ང་དང་གིས་གནམ་ཐང་འཕོ་འགྱུར་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཡང་མཐོང་བཞིན་ཡོད་ལ། དུས་རབས་གསར་པའི་ལམ་ལུགས་ཀྱི་འབྲས་བུ་སྣ་ཚོགས་མྱོང་བཞིན་པ་ཡིན། དེ་ལྟ་བུའི་འཕོ་འགྱུར་ཆེན་པོས་ལ་དྭགས་པའི་རིག་གཞུང་

དང་ཤེས་རིག་ལ་གནོད་སྐྱོན་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ལ་དྭགས་པའི་ཁོར་ཡུག་ལ་ཡང་གནོད་རྐྱེན་བྱས་ཡོད། གླེའི་འཆར་སྣང་གི་ཡིག་ཆ་ ༢༠༣༠ ནི་གླེ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཆེད་དུ་ཡིན་ཞིང་། ལྷན་ཚོགས་ཀྱིས་གོ་སྒྲིག་བྱས་ནས་འཆར་སྣང་གི་ཡིག་ཆ་འདི་ནི་མི་དམངས་དང་ཡུན་རིང་གོ་སྡུར་བྱས་ནས་ལེགས་སྒྲུབ་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། ལྷན་ཚོགས་ཀྱིས་འབད་བརྩོན་དྲག་པོ་བཙོས་ཏེ་འཆར་སྣང་གི་ཡིག་ཆ་༢༠༣༠ འདི་བཙོས་ཡིན། གླེ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་མི་དམངས་ཀྱི་དགའ་ངལ་ཕྲན་བུ་ཙུན་ཆད་ཀྱང་འདི་ནང་ཚུད་ཡོད། ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་བསམ་བློ་གཙོ་བོ་ནི། གླེ་གྲོང་ཁྱེར་བརྟན་གཞི་ཅན་གྱི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཐོག་ནས། སྐྱིད་པོ་དང་། བརྟན་པོ་མཉམ་འཚོ་གནས་ཐུབ་པའི་ས་ཆ་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

དྲི་བ། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་མོ་དྷིས་ལ་དྭགས་ཀར་བོན་ཆ་སྙོམས་ (Carbon Neutral) ཀྱི་ཡུལ་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་རྒྱུའི་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱས་ཡོད་པས། དེའི་ཐོག་ལ་སྐུ་ཉིད་ཀྱི་ཐུགས་བསམ་གང་ཡོད།

སྒེ་དཔོན། སྲིད་བློན་གྱི་ཁྲབ་བསྒྲགས་ལ་ངས་དགའ་བསུ་ཞུ་ཡི་ཡོད། སྲིད་བློན་གྱིས་གནས་གཞིས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་དཀའ་ངལ་ལ་དམིགས་བསལ་ཐུགས་སྣང་མཛད་པ་ཡིན། ལ་དྭགས་ལ་བརྩེ་བ་དང་དོ་སྣང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་མངོན་ཐུབ། ལས་འགུལ་འདིས་(ལ་དྭགས་ཀྱིས་)འཛིག་རྟེན་གྱི་གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་དཀའ་རྙོག་སེལ་བ་ལ་ཞབས་འདེགས་མང་ཉུང་ཞུ་ཐུབ་པའི་རེ་བ་ཡོད། ཚང་མས་མཁྱེན་གསལ་ལྟར། གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་གྱི་ཐོག་ག་བསམ་བློ་གཉིས་མེད་ཅིང་། གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་ནི་བདེན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ཚང་མས་མངོན་ཡོད་པས། དེ་ཉིད་ཐུགས་ལ་འབོར་ཏེ། རང་སྐྱོང་ཚོགས་པས་ནུས་ཤུགས་གཙང་མའི་(Clean energy) ཐོག་ལ་ཕྱག་ལས་མཛད་མཁན་གྱི་ཚོགས་པ་མང་པོ་མཉམ་དུ། ལ་དྭགས་རང་གི་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་གི་ནུས་ཤུགས་ཚོགས་པ་ལ་རེ་ཌ་(LREDA)དང་གོ་སྡུར་བྱས་ནས་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཡིག་ཆར་ཕྱག་རྟགས་བརྒྱབ་ཡོད་པས། མ་འོངས་པར་ལ་དྭགས་ལ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་རུང་དང་བརྟན་གཞི་ཅན་གྱི་ལས་གཞི་མང་པོ་མཐོང་ཐུབ་བོ། །

དྲི་བ། སྐུ་ཉིད་ནས་ལ་དྭགས་ཀྱི་གཞོན་ནུ་ཀུན་ལ་བཀའ་འཕྲིན་གང་གཏོང་གི་ཡིན།

སྒེ་དཔོན། ལ་དྭགས་པའི་གཞོན་ནུ་ཀུན་ལ་ནུས་རྩལ་སྣ་ཚོགས་པ་ཡོད་ལ། གོ་སྐབས་ཀྱང་མང་པོ་ཡོད། སྲིད་བློན་མོ་དྷིའི་འགོ་འཁྲིད་འོག་ད་ལྟའི་གཞུང་གིས་བརྩོན་འགྲུས་ཆད་མེད་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ད་ལྟའི་དུས་ལ་གཞོན་སྐྱེས་ཀུན་ལ་གོ་སྐབས་སྤྲོད་པ་ལ་བཟོ་བཀོད་ཡར་རྒྱས་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ད་ལྟ་གཞུང་གིས་ལས་སྣའི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཆེད་ལས་ཀ་ཧུར་ཐག་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ། གཞོན་ནུ་ཁེ་ལས་པ་(young entrepreneur) ཀུན་གྱི་སེམས་སྤོབས་ཀྱི་ཆེད་དུ་གོ་སྐབས་ཀྱང་མང་པོ་སྤྲོད་བཞིན་པ་ཡིན། ལ་དྭགས་པའི་གཞོན་ནུ་ཁེ་ལས་པ་ཀུན་གྱིས་ཞིང་ལས་དང་། རྩ་ཤིང་། རྩེད་རིགས། སྐོར་གཡེང་། བཟོ་གྲྭ། འཕྲུལ་ལས། ཤེས་ཡོན་ལ་སོགས་པའི་སྡེ་ཁག་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཐོག་ལ་ལས་ཀ་བྱེད་བཞིན་པ་ཚང་མས་མངོན་གསལ་ཡིན། ངོས་ནས་ལ་དྭགས་པའི་གཞོན་ནུ་ཀུན་ལ་ལ་དྭགས་ནང་ཁེ་ལས་ཀྱི་གོ་སྐབས་མང་པོ་ཡོད་ཅིང་། གཞོན་ནུ་ཀུན་གྱིས་གོ་སྐབས་ཀུན་ལེན་དགོས། ལ་དྭགས་པའི་དཔལ་འབྱོར་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ཡར་རྒྱས་བྱེད་པར་རོགས་རམ་ཡོང་བའི་འབོད་སྐུལ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

ངག་དབང་ཕུན་ཚོགས།

ལ་དྭགས་པའི་གཅེས་ནོར་གོམས་གཤིས་བཟང་པོ།

མཛེས་ཤིང་ལྷ་ན་སྡུག་པའི་ཡུལ་ལྗུང་ལ་དྭགས་ནི། འཛམ་གླིང་ཡངས་པའི་རྩེ་མོར་ཁ་བ་དཀར་པོས་གཡོགས་པའི་རི་བོ་སྟོང་གི་ཁྲོད་དུ་ཆགས་ཡོད་ཅིང་། ཡུལ་ལྗོངས་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་མི་མང་གི་གཅེས་ཡུལ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དེ་ལྟར་གཅེས་པར་འཛིན་དགོས་པའམ་གཙིགས་ཆེན་པོ་བྱེད་དགོས་པའི་དོན་ནི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཡུལ་གྲུ་སྤྱི་དང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་གནས་རི་དང་ལྗུང་པ། ཡུལ་ལྗོངས་ཀྱི་བཀོད་དབྱིབས། མཁར་རྙིང་། དགོན་རྙིང་། མཆོད་རྟེན། མ་ཎི་འཁོར་ཆེན་ལ་སོགས་པའི་མིག་མཐོང་ལག་ཟིན་གྱི་ཅ་དངོས་དེ་དག་ཡིན་མོད་ཀྱང་། དེ་ལས་ཀྱང་ཆེས་ལྷག་པ་དང་ཕུལ་དུ་བྱུང་བའི་གཅེས་ནོར་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ནི། སྔར་སྔ་མོ་ནས་ལ་དྭགས་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་རྒྱུན་འཛུགས་སུ་གནས་པའི་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་གི་གོམས་གཤིས་དེ་ཡིན།

ཕ་མེས་པོ་ཀུན་གྱི་དུས་རབས་ནས་ལ་དྭགས་ནི་ཞི་བདེ་ཅན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཤིག་དང་། ཞི་བདེར་དགའ་བའི་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན། ཕྱི་ཡུལ་གྱི་ལྟ་སྐོར་བ་མང་པོ་ལ་དྭགས་ལ་ལོ་ལྟར་ཡོང་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཆེན་པོ་གཅིག་ནི་ཐུགས་ལྷོད་ལྷོད་བྱེད་པ་དང་ཞི་བདེ་འཚོལ་དུ་ཡོང་གི་ཡོད་དམ་སྙམ། ཕྱི་རྒྱལ་པ་མང་པོས་ལ་དྭགས་པའི་མི་རིགས་འདི་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་ཅན་གྱི་མི་རིགས་ཤིག་གི་གྲས་སུ་བགྲང་པ་དང་། ལ་དྭགས་པའི་མི་ཀུན་གྱི་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་ཅན་གྱི་གོམས་གཤིས་ལ་སྟོན་ཚད་ནས་བསྟོད་བསྔགས་དང་ཡི་རང་ཡང་ཡང་ཞུས་དང་ཞུ་བཞིན་ཡོད་ལ། ཡུལ་ལྗོངས་འདི་ད་ལྟ་བར་དུ་ཞི་བདེ་ཅན་གྱི་ཡུལ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཡང་མི་དམངས་ཡོངས་ཀྱི་ཡ་རབས་བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་གོམས་གཤིས་ལ་རག་ལས་ཏེ་ཡོད་པ་ཡིན།

སྔོན་མའི་ལ་དྭགས་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གསོད་གཅུབ། འཕྲོག་བཅོམ། རྡུང་རྡེག གཞན་གནོན་དང་། བཙན་ཤེད་ལ་སོགས་པའི་གཤིས་སྤྱོད་རྩུབ་པོའི་ལས་ངན་ནི་ཉིན་མོའི་སྐར་མ་ལྟ་བུ་ཡིན་ལ། རང་རེ་ལ་དྭགས་པའི་ཕ་མེས་པོའི་རྒྱུད་པ་ནི་དེ་ལྟ་བུའི་ལས་ངན་གྱི་བྱ་སྤྱོད་ལ་འཛེམས་ཟོན་བྱེད་པའི་མི་རིགས་ཤིག་དང་། ལས་ངན་དེ་དག་དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་དང་འགལ་བ་མ་ཚད། འཇིག་རྟེན་མི་ཆོས་དང་འགལ་བར་བརྩི་ཡི་ཡོད་སྟབས། དེ་དག་རྒྱང་དུ་འདོར་ནས་འཚོ་གནས་བྱེད་པ་ཡིན། སྔོན་དུས་ཀྱི་འཚོ་བ་ནི་འཚེ་བ་མེད་པ་དང་། གཅིག་ཕན་གཅིག་རོགས་ཀྱིས་འཚོ་བ་ཡིན་ལ། ཡུལ་དང་གྲོང་པ། ཁྱིམ་མཚེས་ཕན་ཚུན་འཁོན་འཛིང་མེད་པར་ཞིང་ལས་དང་ཁང་ལས་ལ་ཕན་ཚུན་རོགས་བྱེད་པ་དང་། ཁྱིམ་ཚང་ཞིག་ལ་སྐྱིད་སྡུག་གི་སྐབས་ཤིག་ཤར་ན། ཡུལ་མི་ཚང་མས་རང་གི་ལས་ཀ་སྐྱུངས་ཏེ་མཉམ་རུབ་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཁྱིམ་ཚང་དེར་རོགས་སྐྱོར་བྱེད་པའི་གོམས་གཤིས་བཟང་པོའི་སྲོལ་

ཞིག་དར་འདུག དེ་བཞིན་དུ་སྔ་ན་བགྲེས་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཚུང་བ་ཀུན་བྱམས་པ་དང་བརྩེ་བས་སྐྱོང་བའི་གཞིས་སྲོད་ཏ་ཅང་བཟང་པོ་ཞིག་དང་། ལོ་ན་གཞོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཆེ་བ་ཀུན་ལ་གུས་ཞབས་དང་། སྙིང་ཐག་པ་ནས་བརྩི་བཀུར་ཆེན་པོ་ཞུ་བའི་ཡ་རབས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དེ་རྒྱུན་གཞིས་སུ་ཞུགས་ཏེ་འདུག །མདོར་ན་རང་རེ་ལ་དྭགས་པའི་མེས་པོ་དམ་པ་ཀུན་གྱིས་རང་ལས་གཞན་གཅེས་པར་འཛིན་པ་དང་། གཉན་འཕྲང་གི་དུས་སྐབས་ལ་ཕན་ཚུན་གཅིག་ཕན་གཅིག་གྲོགས་ཀྱིས་འཚོ་གནས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། སྐྱིད་སྡུག་མཉམ་འབྱུར་གྱི་སྲོལ་བཟང་ལ་སྤྱོད་པའི་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན་འདུག །

དེང་སང་གི་དུས་རབས་ནི། དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་གྱི་དབང་གིས་ཕྱིའི་དངོས་པོ་མགྱོགས་མྱུར་དང་ཡར་རྒྱས་སུ་བགྲོད་ནས། ནང་སེམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཟང་པོ་ཉམས་རྒུད་དུ་ཕྱིན་ཏེ་རང་དོན་གཙོ་བོར་འཛིན་ནས་གསོད་གཅུབ་རྐུ་འཕྲོག་གིས་མཚོན་པའི་ལས་ངན་གྱི་གོམས་གཤིས་ངན་པ་དར་བཞིན་པའི་དུས་ཚིགས་ངན་པ་ཞིག་ཡིན། དེང་དུས་མཚན་མོ་གཉིད་སྐྱིད་པོ་ཁུག་མི་ཐུབ་པ་དང་། ཉིན་མོ་རང་ཉིད་གཅིག་པུ་རང་འདོད་ལྟར་བདེ་བར་བགྲོད་མི་ཐུབ་པའི་དུས་ཆེས་གཉན་འཕྲང་ཅན་ཞིག་ཡིན། ཕྲོགས་གང་དུ་བལྟས་ནའང་། དེང་སང་སྤྱང་གྲུང་ཅན་མི་ཚང་མས། མི་ཉམ་ཚུང་དང་དྲང་པོ་ཀུན་ལ་རྫུན་བཤད་དེ་མགོ་སྐོར་གཏོང་བ་དང་། གཞན་མ་ཀུན་རང་གི་དབང་འོག་ཏུ་བོར་ནས་བྲན་གཡོག་ལྟར་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུའི་བསམ་བློ་ཁྱུར་ནས་མདུན་སྐྱོད་བྱེད་བཞིན་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ཤིག་ཡིན་ལ། མང་ཚོགས་ཀྱི་བསམ་བློའི་ཁ་ཕྱོགས་ཀྱང་དེ་འདྲ་ཞིག་ཡིན་སྣམ། འོན་ཀྱང་། ལ་དྭགས་པའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་། མི་རིགས་ལ་དེང་སང་གི་བསམ་སྤྱོར་ངན་པའི་ལྟད་དེ་ཙམ་བཞུགས་མེད་ཀྱང་། གཞིས་སྲོད་སྡུག་པོའི་གནས་ཚུལ་ཉུང་ཤས་རེ་མཐོང་ཐོས་སུ་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་ལ་དྭགས་ནི་ད་རུང་ཡང་མི་ཀུན་གྱིས་ཞི་བདེ་ཅན་གྱི་ཡུལ་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཤིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པ་ནི་དགའ་འོས་པའི་གནས་ཤིག་ཏུ་གྲུར་ཡོད། གོམས་སྲོལ་བཟང་པོའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གླེང་བ།

གཅིག་ནས། ལ་དྭགས་པའི་ཕ་མེས་པོ་ཀུན་གྱིས། ལོ་ཚུང་བྱིས་པའི་དུས་སྐབས་ནས་རང་གི་ཕྲུ་གུ་ཀུན་ལ་དུས་རྒྱུན་དུ། ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་གི་སྐོར་ལ་སློབ་གསོ་དང་། ལམ་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ལ། སྟོན་དུས་སློབ་ཕྲུག་ཀུན་སློབ་གྲྭར་གཏོང་གི་མེད་པར་བརྟེན། ཕྲུ་གུ་ཀུན་ཚུང་དུས་ནས་རང་འཁྲིས་སུ་བཞག་ནས། རང་ལས་གཞན་གཅེས་པ་དང་། གཞན་ཕན་གྱི་བསམ་བློ། མི་རྒན་པ་ལ་གུས་བརྩི་བྱེད་དགོས་པ། ལས་ངན་པ་ནས་ཐག་རིང་དུ་འདུག་དགོས་པ་སོགས་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་གི་བྱ་སྤྱོད་སློབ་ཀྱི་ཡོད། མདོར་ན། ཁྱིམ་ཚང་གི་ཕ་མས་རང་ཕྲུག་ལ་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་ཀྱི་གོམས་གཤིས་བསླབས་ནས་མི་བཟང་པོའི་གྲལ་དུ་ཚུད་ཐུབ་པ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། རང་ཕྲུག་གཅེས་པར་བསྐྱངས་ནས་བུ་བཟང་དང་མི་བཟང་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་རྒྱུ་ནི་ཕ་མའི་ལས་འགན་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་རྩི།

གཉིས་ནས། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་དྭགས་སུ་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། སྟོན་དུས་ནས་ལ་དྭགས་ནི་སྐྱེས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ་གྲངས་ལས་འདས་པ་འབྱོན་སའི་ཡུལ་བྱིན་རླབས་ཅན་ཞིག་དང་། བླ་མ་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་མང་པོས་མི་དམངས་ལ་ཆོས་ཀྱི་བདུད་རྩིའི་ཆར་ཕབ་ནས། ཞི་བདེའི་ལམ་བཟང་དུ་ཁྲིད་ཡོད་པ་དང་། དུས་ལྟ་ཡང་སྐྱེས་ཆེན་གོང་མ་ཀུན་གྱིས་སྐུ་ངལ་འཛེམས་མེད་ཀྱི་ཐོག་ནས་མི་དམངས་ལ་ཆོས་ཀྱི་བྱིན་རླབས་སྩོལ་བཞིན་པ་ཡིན་ལ། བླ་མ་རིན་པོ་ཆེ་ཀུན་གྱི་གསུང་གི་བྱིན་རླབས་ས་གཞིར་ཁྱབ་ཡོད་ཅིང་། མི་མང་གི་ལུས་སེམས་གཉིས་ལ་འཇུག་ནས་ད་དུང་ཡང་ལ་དྭགས་ནི་ཞི་བདེ་དང་དགའ་སྤྲོས་ཁེངས་པའི་ཡུལ་ཞིག་ཏུ་ལུས་ཡོད་པ་ཡིན་ནོ། །

མཐའ་དོན་དུ། མ་འོངས་པར་ལ་དྭགས་པའི་མི་རིགས་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཞི་བདེ་དང་མཐུན་སྒྲིལ། སྐྱིད་ཉམས་ཅན་ལུས་པ་ལ་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་གི་གོམས་སྲོལ་བཟང་པོ་ཀུན་སྔ་མཐུད་དེ་རྒྱུན་སྐྱོང་དགོས་ཤིང་། ཁྱད་པར་དུ་ཡང་ལ་དྭགས་པའི་གཞོན་ནུ་ཀུན་གྱིས་ཡ་རབས་སྤྱོད་བཟང་གོམས་གཤིས་ཀུན་རྒྱུན་གཞིས་སུ་བཙུག་དགོས་པ་ཏ་ཅང་གལ་འགངས་ཆེན་པོ་ཡིན་ནོ། །

ཟངས་དཀར་བ་བསྟན་འཛིན་མདོ་སྔགས།

རིག་གནས་བཅུ། སྒྲ་རིག་པ།

ཀ	ཁ	ག	ང	ཅ	ཆ	ཇ	ཉ
ka	kha	ga	nga	ca	cha	ja	nya
[ka]	[kʰa]	[ga]	[ŋa]	[tɕa]	[tɕʰa]	[dʑa]	[ɲa]

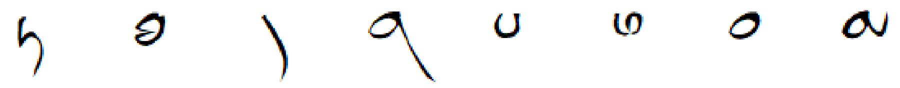

ཏ	ཐ	ད	ན	པ	ཕ	བ	མ
ta	tha	da	na	pa	pha	ba	ma
[ta]	[tʰa]	[da]	[na]	[pa]	[pʰa]	[ba]	[ma]

ཙ	ཚ	ཛ	ཝ	ཞ	ཟ	འ	ཡ
tsa	tsha	dza	wa	zha	za	'a	ya
[tsa]	[tsʰa]	[dza]	[wa]	[ʑa]	[za]	[a]	[ja]

ར	ལ	ཤ	ས	ཧ	ཨ
ra	la	sha	sa	ha	a
[ra]	[la]	[ɕa]	[sa]	[ha]	[a]

སྒྲ་རིག་པ་ནི་རིག་གནས་ཆེ་བ་ལྔའི་ནང་གཅིག་ཡིན། སྒྲ་རིག་པ་འདི་ལེགས་སྦྱར་སམ་སྐྲྀ་ཏའི་སྐད་ཀྱི་འཇུག་ཚུལ་ཡིན་ལ། སྔོན་དུས་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་སྒྲའི་བསྟན་བཅོས་པན་ན་ནི་བྱཱ་ཀ་རཎ། ཀཱ་ལ་པ། ཙན་དྲ་པ་དང་། དབྱངས་ཅན་གྱི་སྒྲ་མདོ་སོགས་བྱུང་བ་ཡིན། བོད་དུ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐུ་རིང་དུས་རབས་བརྒྱ་ཕྲག་བདུན་པ་བར་དུ་ཡི་གེ་མེད་ཅིང་། ཚང་མ་ལ་ཞིབ་གསལ་མངོན་ནས་ཡིན། དེ་ནས་དེ་ཡི་སྐབས་བོད་ཀྱི་ས་ཆ་ཐོན་གྱི་བློན་པོ་ཨ་ནུའི་བུ་སམ་བྷོ་ཊ་རྒྱ་གར་ལ་ཡི་གེ་བསླབ་པ་ལ་བཏངས་པ་ཡིན། ཁོང་རྒྱ་གར་དུ་ཕེབས་ནས་དེ་ཝ་ཀྲྀ་ན་སེང་ཧ་(ལྷ་རིག་པའི་སེངྒེ)བྲམ་ཟེ་ལི་བི་ཀ་ར་སོགས་བསྟེན་ནས་སྒྲ་བསླབས། དེ་ནི་སྔོན་རབས་ནང་སྒྲ་བསླབ་པའི་བོད་མི་དང་པོ་ཡིན། བསླབ་པ་ཙམ་མ་ཟད་ལེགས་པར་ཐུགས་སུ་ཆུབ་ནས་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙ་བ་དང་པོ་གྱུར་བ་ཡིན། རྗེས་སུ་བོད་ལ་ཕེབས་ནས་ན་ག་རའི་ཡི་གེ་ལ་དཔེ་མཛད་ནས་དབུ་ཅན་དང་ཝརྟུའི་ཡི་གེ་ལ་དཔེ་མཛད་དེ་དབུ་མེད་ཀྱི་ཡི་གེ་གཉིས་མཛད། བོད་ཀྱི་སྐད་ལ་མཁོ་བའི་སྒྲའི་བསྟན་བཅོས་བརྒྱད་མཛད་པར་གྲགས་ཀྱང་དུས་གཟར་གྱི་དབང་གིས་ཕྱིས་སུ་བརླགས་ནས་སུམ་ཅུ་པ་དང་རྟགས་ཀྱི་འཇུག་པ་གཉིས་ད་ལྟ་བར་དུ་བཞུགས་ཡོད་པ་ཡིན།

དུས་དེ་ནས་བཟུང་གངས་ཅན་བོད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་དང་བོད་སྐད་གཉིས་ལ་མཁས་པའི་ལོ་ཙཱ་བ་གྲངས་མང་ཞིག་ཕེབས་ཡོད་དེ། གུ་གེ་དང་ལ་དྭགས་སུ་བསྟན་པ་སྤྱེལ་མཁན་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོ། ཟངས་དཀར་ལོ་ཙཱ་བ་འཕགས་པ་ཤེས་རབ། སྤྲུལ་ཏི་ལོ་ཙཱ་བ། ཟངས་དཀར་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་འཛིན། ཟངས་དཀར་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་ཚུལ་ཁྲིམས་སོགས་(ལ་དྭགས་ནས་) ཕེབས་པ་ཡིན།

དོན་དུ་དུས་རབས་བརྒྱ་ཕྲག་བདུན་པ་ནས་བཅུ་གཉིས་པ་བར་དུ་ལོ་ཙཱ་བ་རྣམས་ལོ་ངོ་ལྔ་བརྒྱ་དྲུག་བརྒྱ་ཙམ་གྱི་རིངས་ལ་ཕེབས་ནས་བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་གྲངས་ལས་འདས་པ་ཞིག་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་འདི་ས་སྟེང་འདིར་ཆོས་དང་ཤེས་རིག་རིག་གནས་ཀྱི་གཏེར་ཆེན་པོ་ཞིག་ལ་བསྒྱུར་བ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ནས་ཕྱིས་སུ་སྒྲ་རིག་པ་སློབ་མཁན་ཉུང་དུ་སོང་ཞིང་། ཡིན་ཀྱང་དེ་བས་སྔོན་ལ་བོད་ཡིག་རང་གི་ཐོག་ནས་སྒྲ་བསླབ་པའི་སྲོལ་བཟང་པོ་གཏད་ཡོད་དེ་ཤིན་ཏུ་ངོ་མཚར་བའི་མཛད་པ་རླབས་པོ་ཆེ་ཡིན།

དེ་ནས་རྗེས་སུ་བོད་ཡུལ་དུ་པཎྜི་ཏའི་མཚན་ཅན་ནམ་ཀུན་མཁྱེན་གྱི་མཚན་ཡོད་པའི་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་མང་པོ་ཞིག་བྱོན་ཡོད་དེ། སྒྲ་རིག་པ་ཡང་ངེས་པར་དུ་མཁྱེན་གྱི་ཡོད་ཚོད། དེ་མིན་པཎྜི་ཏའམ་ཀུན་མཁྱེན་གྱི་མཚན་ཐོགས་མ་དགོས་སོ། །

དེ་ནས་ཕྱིས་སུ་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་ཇོ་ནང་ཀུན་མཁྱེན་ཏ་ར་ནཱ་ཐ་ཕེབས་པ་ཡིན། ཁོང་གི་རྣམ་ཐར་ནང་ཁོང་རྒྱ་གར་གྱི་

གྲུབ་ཐོབ་ནག་པོ་སྤྱོད་པའི་སྤྲུལ་པ་ཡིན་པ་དང་། སྔོན་གྱི་བག་ཆགས་བཟང་པོས་སཾ་སྐྲི་ཏའི་སྐད་འདི་བསླབས་པ་ཙམ་གྱིས་མཁྱེན་གྱི་འདུག་ཅེས་གསུངས་ཡོད། གང་ཡིན་ཀྱང་ཁོང་གིས་སྒྲའི་བསྟན་བཅོས་དབྱངས་ཅན་གྱི་འགྲེལ་པ་དོན་གསལ་ཞེས་བྱ་བ་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བར་མཛད། ཕྱིས་སུ་སྒྲ་སློབ་མཁན་ཚང་མས་འགྲེལ་པ་དོན་གསལ་འདི་ཡི་ཐོག་ནས་གཟིགས་ཀྱི་ཡོད་པ་འདྲ། དེ་ལྟར་ཀུན་མཁྱེན་ཏ་ར་ནཱཐ་ཀྱིས་སྒྲ་རིག་པའི་ཕྱིར་དུ་ཕྱག་ལས་རྨད་དུ་བྱུང་བ་ཞིག་མཛད་པར་མངོན།

དེ་ནས་བརྒྱ་ཕྲག་བཅོ་བརྒྱད་པའི་ནང་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་སི་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་གནས་ཞེས་བྱ་བའི་ཀརྨ་བཀའ་བརྒྱུད་ཀྱི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་བྱུང་། སི་ཏུས་ཁམས་སུ་སྒྲ་བསླབས་པར་མཛད་ཅིང་། རྗེས་སུ་ཀརྨ་པ་ཞྭ་དམར་ནག་གཉིས་དང་མཉམ་དུ་བལ་ཡུལ་གྱི་གནས་གཟིགས་ལ་ཕེབས། དེ་ཡི་སྐབས་སུ་ཁོང་གིས་བལ་པོའི་དེ་དུས་ཀྱི་མཁས་པ་མཚན་གྲགས་ཅན་འགའ་དང་གཅུཏ་ཏེ་སྒྲའི་སྐོར་ལ་དོགས་དཔྱོད་མཛད་འདུག་སྟེ། ཤིན་ཏུ་ངོ་མཚར་བའི་མཛད་པ་ཡིན། བལ་པོའི་མཁས་པ་ཞིག་གིས་ཁོང་ལ་ཁྱེད་ལྟ་བུའི་མཁས་པ་ངེད་ཀྱི་བལ་ཡུལ་དུ་ཡོད་ན་གདུགས་དགུ་བརྩེགས་འབུལ་དགོས་འདུག་ཞུས། དེ་ནི་ངེས་པར་དུ་བསྟོད་བསྔགས་ཆེན་པོ་ཡིན།

རྗེས་སུ་སི་ཏུ་རིན་པོ་ཆེས་སུམ་རྟགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་བརྩམས་ཤིང་། དེ་ནི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་མཆོག་ཏུ་གྱུར་བའམ་ཕུལ་དུ་བྱུང་བ་ཡིན་པར་མཁས་པ་ཚང་མས་ངོས་འཛིན་མཛད་དང་མཛད་བཞིན་ཡིན།

གཞན་ཡང་ཁོང་གིས་བསྒྱུར་ཁ་ཤས་ལ་དག་ཐེར་མཛད་པ་དང་ཞིབ་རྟོག (Research) མཛད་ཅིང་། ཨ་མར་ཀོ་ཤའམ་འཆི་མེད་མཛོད་ཡོངས་རྫོགས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་པར་མཛད།

འདི་ནས་བཟུང་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་སྒྲ་ལ་སོགས་རིག་གནས་བཅུ་ལ་ཡར་རྒྱས་ཡོང་བ་འགོ་ཚུགས་པ་ལྟ་བུ་མཆིས། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་མཇུག་དང་ཉི་ཤུ་པའི་འགོ་ཙམ་ལ་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་ཀུན་མཁྱེན་གྱི་མཚན་ཐོགས་པའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་འཇུ་མི་ཕམ་འཇམ་དབྱངས་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱ་མཚོ་ཕེབས། ཁོང་གིས་ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་སྐད་ཀྱི་ཚིག་མཛོད་གཉིས་ཤན་སྦྱར་སྤྱར་མེད་པ་ལོ་(༡༩༠༧ ནས་ ༡༩༡༠) བར་ལ་ལེགས་པར་བརྩམས། དེ་ནི་འདི་ལྟ་བུའི་དེབ་ལེགས་ཤོས་ཤིག་ཡིན་ཅེས་མཁས་པའི་དབང་པོ་ཁུ་ནུ་བླ་མ་རིན་པོ་ཆེ་བསྟན་འཛིན་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་གསལ་པོ་གསུངས་པ་ཡིན།

འདི་སྐབས་སུ་རི་རྫོང་སྲས་རིན་པོ་ཆེ་བློ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་ཀྱང་དཀའ་ངལ་ཁྱད་དུ་བསད་དེ་དབུས་གཙང་དང་དེ་ནས་ཁམས་སུ་ཕེབས་ནས་སྒྲ་ལེགས་པར་བསླབས་པར་མཛད། རྩོམ་མང་པོའི་འགོར་ལེགས་སྦྱར་ནང་ཤོ་ལོ་ཀ་རེ་བརྩམས་ཡོད་པ་མཐོང་། ཡིན་ཀྱང་རིན་པོ་ཆེ་ནས་སྒྲ་སློབ་མཁན་ནི་ལ་དགའ་པ་སེར་སྐྱ་གཅིག་ཀྱང་བྱུང་མེད་དེ་ཤིན་ཏུ་སྐྱོ་བའི་གནས་ཚུལ་ལགས།

དེ་རྗེས་ཁུ་ནུར་འཁྲུངས་པའི་བླ་མ་བསྟན་འཛིན་རྒྱལ་མཚན་རིན་པོ་ཆེ་ཡིས་ལེགས་སྦྱར་དང་སྒྲ་ལེགས་པར་བསླབས། བོད་ཁམས་ཡོངས་སུ་སྒྲ་ལ་མཁས་པའི་སྙན་པ་ཐོབ། རྒྱ་གར་ཝ་ར་ཎ་སིར་ཡུན་རིང་བཞུགས་ཤིང་། དེ་ཡང་སྒྲ་ལ་དོགས་དཔྱོད་མཛད་པའི་ཕྱིར་ཡིན་ནམ་སྙམ། དེ་ལྟར་སྒྲ་ལ་མཁས་པ་རེ་མུ་མཐུད་ནས་ཕེབས་པ་ཡིན།

རྒྱ་གར་རང་དུའང་མི་རྣམས་ཀྱི་རང་དབང་ཏརཀ་གྲོལ་མཁན་རྣམས་ཀྱི་ལག་ཏུ་ཤོར་པ་ནས་བཟུང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ཉམས་པ་འགོ་ཚུགས། མུས་ལིམ་དབང་སྒྱུར་དག་གིས་ལོ་ངོ་བདུན་བརྒྱའི་རིང་ལ་དབང་བསྒྱུར་དུས་གཞུང་གི་སྐད་ཡིག་ཕར་སི་ཡིན། མོ་གོལ་རྒྱལ་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྐབས་སུའང་ཕར་སི་ཡིན་ལ། རྒྱ་གར་བ་མི་དྲག་པ་ཉིན་ཏུ་མང་པོས་ཀྱང་ཕར་

སི་བསླབས། དེ་ལ་མཁས་པ་གྱུར་པ་ཡང་མང་པོ་བྱུང་། དེ་ཡི་རྗེས་སུ་ཨིན་ཇིའི་ལག་ལ་དབང་ཤོར། དེ་ནས་གཞུང་གི་སྐད་ཡིག་ཨིན་སྐད་གྱུར། དེ་ནས་རྒྱ་གར་པ་མི་དྲག་པ་མང་པོས་ཨིན་སྐད་བསླབས། དེ་ལ་མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་བྱུང་། ཨིན་ཇི་ཚང་མས་ལེགས་སྦྱར་ལ་ཤི་བའི་སྐད་ཡིག་ཅེས་མིང་བཏགས། དོན་དུ་ལེགས་སྦྱར་འདི་ཡུལ་ཕྱོགས་གང་དུའང་མི་ལབ་ཅིང་། དེ་ཤེས་པའི་མཁས་པ་ཡང་དཀོན་པོ་སོང་བས་དེ་ལྟར་དེ་ལ་མིང་བཏགས།

དེ་ལྟར་སྒྲ་རིག་པ་དང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ལ་རྒྱ་གར་རང་དུའང་ཉམས་ཆག་ཚད་ལས་འདས་པ་སོང་། འོན་གནས་ཚུལ་འདི་འདྲ་ཡིན་ན། ད་ཅི་བྱེད་དགོས་ཞེ་ན། ད་ནི་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་དང་དེ་ཡི་འཇུག་ཚུལ་སྒྲ་རིག་པ་བསླབ་པ་ཁག་པོ་དང་བསླབ་ན་ཡང་ཁེ་ཕན་ཆེན་པོ་ཐོབ་པར་དཀའ་བ་ཡིན་ནོ། །ཡིན་ནས་ཀྱང་ལ་དྭགས་ཁུལ་དུ་དེང་སང་ཨིན་སྐད། ཧིན་དི། ཨུར་དུ་སོགས་སྐད་ལ་ན་གཞོན་མང་པོ་ཞིག་གིས་སློབ་པ་ཡིན། དེ་ནས་གལ་དེས་བློ་གྲོས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་དང་། འདུན་པ་དྲག་པོ་དང་། བརྩོན་འགྲུས་ཆེན་པོ་ཡོད་ན་ལེགས་སྦྱར་དང་སྒྲ་ལ་མཁས་པའང་ཡོང་དགོས་ཁག་ཅན་ཡིན། འོ་ཡ་ལ་དྭགས་སུ་ལེགས་སྦྱར་དང་སྒྲ་ལ་མཁས་པ་ནི་འདི་དང་འདི་ཡིན་ཞེས་བསྟན་ཐུབ་པ་བྱུང་ན་ལ་དྭགས་པའི་དཔལ་ལ་ཅི་ལ་མི་འགྱུར། གཞན་ཡང་སྔོན་གྱི་འགྱུར་འགའ་དང་འགའ་ལ་ཞིབ་རྟོག་བྱེད་པ་དང་། ཆོས་དང་རིག་གནས་ཀྱི་མཐིལ་དུ་དཔོག་པའི་བློ་གྲོས་དང་སྤོབས་པ་ཡོད་ན་ལེགས་སྦྱར་ལ་བསླབ་པའི་དགོས་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་དེ། གཞན་ཡང་བོད་སྐད་མ་ཡིན་པའི་གཞན་སྐད་དུ་ཆོས་ཀྱི་སྐོར་འཆད་དགོས་ན་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མིང་ཚིག་བཀོལ་དགོས་ཤིན་ཏུ་ཁག་ཅན་འགྱུར་འདུག་ཅིང་། དེ་ནས་ཁུངས་ཀྱང་ཡང་དག་པ་སྟོན་ཐུབ་འདུག །

དངོས་ནས་བྱས་ན་སྒྲ་རིག་པ་འདི་སྐད་ཀྱི་འཇུག་ཚུལ་ཡིན་པས་འདི་ནི་ལེགས་སྦྱར་ཙམ་མ་ཟད་གཞན་རྣམས་སུའང་ཡོད་པ་ཡིན། དེ་ནས་འདི་ལ་སྒྲ་རིག་པ་(Linguistic)ཟེར་བ་ཡིན། རིག་པ་ལིང་ཕྱིས་ཊིག་འདི་ཡང་དང་པོ་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྒྲ་ལ་བསླབས་ནས་བརྟེན་ཏེ་སྤེལ་ཁྲབ་བྱས་པ་ཡིན་ལ་དེ་ཐོག་ནས་སྒྲ་ཡི་ཆེ་བ་མངོན་ཐུབ་པ་ཡིན། རྒྱུ་མཚན་འདི་ལ་བརྟེན་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་སུམ་རྟགས་དག་ཡིག་དང་། ཧིན་དིའི་ཝྱཡ་ཀ་རཎ། ཨུར་དུའི་ས་རཕ་ན་ཧྭོ། ཨིན་ཇི་ཡི་གེ་རེ་མར་རྣམས་སྒྲ་རིག་པའི་ཁོངས་སུ་ཡིན་ནོ། །དོན་དུ་མིང་ཚིག་ཡི་གེ་དང་དེ་ཡི་འཇུག་ཚུལ་སོགས་ཡི་གེ་ཡོད་པའི་སྐད་རིགས་ཚང་མ་ལ་ཡོད་པ་ཡིན། དེ་མེད་ན་ཚིག་དོན་འཁྲུག་ཅིང་མགོ་བོ་འཐོམས་སྲིད།

དེ་ནས་སུམ་རྟགས་དག་ཡིག་ལ་བསླབ་དགོས་ཁག་ཆེན་པོ་ཡིན། སྔོན་གྱི་མཁས་པ་མང་པོས་སུམ་རྟགས་ནི་རིག་གནས་ཆུང་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྩིས་མཛད་འདུག དེ་ནི་སུམ་རྟགས་གཉིས་ལེགས་སྦྱར་ལ་ལྟོས་ཏེ་ཁ་བྲང་མདོར་བསྡུས་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཡིན། ཡིན་ཀྱང་དངོས་གནས་བྱས་ན་དེ་ལྟར་ཁ་བྲང་། མདོར་བསྡུས་གསལ་པོ་ཡོད་པ་དེ་ཡོན་ཏན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེ་ཡི་སྒོ་ནས་སློབ་དཔོན་ཐོན་མིའི་མཁྱེན་སྟོབས་གོ་ཐུབ་པ་ཡིན། དངོས་གནས་འཇུག་ཚུལ་གྱི་ཚིར་རྣམས་ཁ་བྲང་བ་ཡོད་ཅིང་། མཁས་པ་མང་པོས་དེ་སྐོག་ཁྲ་ཅན་བཟོ་གི་ཡོད་པ་ཡིན། དེ་ནས་སུམ་རྟགས་སོགས་ཇི་ཙམ་ཁ་གསལ་ཞིང་གོ་བདེ་བ་དང་འཇུག་དོན་གོ་ཆོད་པོ་ཡོད་ན་དེ་ཙམ་ཁེ་ཕན་ཅན་དང་ལེགས་པོ་ཡིན་ནོ། །ཨིན་སྐད་དུ་ནི་གེ་རེ་མར་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་དེ་ལ་རྩ་ཆེན་པོ་དང་ཁག་ཅན་མི་རྩི་ཞིང་། འཇུག་ཚུལ་དང་དེང་སང་དངོས་སུ་མི་མང་གིས་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཚུལ་དང་འབྲི་ཚུལ་ཟེར་ཚུལ་རང་ལ་དོ་སྣང་ཆེ་བ་བྱེད་པ་ཡིན། དེ་ལྟར་ཡིན་ཀྱང་གེ་རེ་མར་འགལ་བ་ཡིན་པ་གཏན་ཐུབ་པ་ཁག་པོ་ཡིན། ཕྱོགས་གཅིག་ན་སྐད་ཡིག་དང་གེ་རེ་མར་གཉིས་ཀར་འགྱུར་བྱ་ཡོང་གི་ཡོད་པ་འདྲ། སྔོན་ལུགས་ཀྱི་རིག་གནས་ཆེ་བ་ལྔ་དང་ཆུང་བ་ལྔ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་དེང་སྐབས་ལེགས་སྦྱར་ལས་ཐེབ་ཁག་ཅན་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གྱུར་ཡོད་པ་ཡིན། དེ་ནི་བོད་ཁམས་འདི་འདས་པའི་ལོ་ ༡༩༠༠ ཙམ་གྱི་རིང་རང་དབང་རང་བཙན་ལུས་ཤིང་། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཆེས་ཆེར་དར་ཞིང་། འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ་སོགས་རྒྱུན་མ་ཆད་པར་རང་དབང་ཞི་བདེ་དུས་འཛམ་གྱི་སྒོ་ནས་μ་མཐུད་ནས་བོར་ཐུབ་པའི་ལག་རྗེས་སུ་ཡིན། ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ལ་ནི་གོང་དུ་སྨོས་པ་བཞིན་རྒྱ་གར་དུ་སྲིད་ཇུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་མང་པོ་བྱུང་སྟེ་རྐྱེན་ངན་བར་ཆད་མང་པོ་ཞིག་བསླེབས་ནས་སྨྲོན་ཤོར་ཡོད་པ་ཡིན།

གཞན་ཡང་མདོ་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་དང་དེ་ཡི་འགྲེལ་སྟངས་སོགས་བོད་དུ་དར་ཞིང་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་རིག་གཞུང་དང་། ལྷག་པར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཡོངས་རྫོགས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནང་མ་ཉམས་པར་ལུས་པ་འདི་ཐོག་ནས་འཛིག་རྟེན་ཡོངས་ལ་ཁེ་ཕན་ཆེན་པོ་ཡོང་བའི་འབྱུང་གནས་སམ། འབྱུང་ཁུངས་ཆེན་པོ་ཞིག་ལ་གྱུར་ཡོད་པ་ཡིན།

འདི་ཡི་སྒོ་ནས་ལེགས་སྦྱར་དང་རྒྱ་ནག་གི་སྐད་དང་། ཨིན་སྐད་དང་། གཞན་སྐད་ལུགས་ཀུན་གྱི་ཉམས་ཆག་གསོ་ཐུབ་པའི་ཐབས་ཡོད་ཅིང་། བློ་གྲོས་དང་ལྡན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ལེགས་པར་བསླབ་དགོས་ཤིང་། ཕན་སེམས་རྒྱ་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་ཤུགས་རྒྱབ་དགོས་ཡིན། དེ་དང་མཉམ་དུ་ཨིན་སྐད་ནི་དེང་སང་འཛིག་རྟེན་ཡོངས་ཀྱི་སྐད་ལྟ་བུ་གྱུར་ཡོད་ལ། བསླབ་དགོས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ཡི་སྒྲ་གེ་རེ་མར་དང་སྐད་དེ་ཉིད་ལེགས་པར་བསླབས་ནས་ཚན་རིག་གི་ཡན་ལག་རྣམས་དང་རྩིས་སོགས་སྔོན་ལུགས་ཀྱི་རིག་གནས་སུ་མེད་པ་རྣམས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཐུབ་ན་ལ་དྭགས་དང་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ཁག་ཁ་ཤས་སུ་ཡོད་པའི་མི་མང་རྣམས་ལ་ཁེ་ཕན་སླེབ་ཐུབ་པ་ཡིན། ཅི་ཕྱིར་ཞེ་ན། དཔེ་ཆ་རིག་གནས་ཀུན་ནི་ས་མཚམས་བརྒྱལ་ཐུབ་པ་ལ་ཁག་པོ་མེད་པ་ཡིན་ནོ། །

རྩོམ་པ་པོ། སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་རབ་རྒྱས། ཁུངས་བཏུགས། ཤི་ར་ཟ་ལོ་ ། ཨང་ ། ལ་དྭགས་ཀྱི་བཟོ་ཤེས་རིག་དང་སྐད་ཀྱི་སློབ་སྡེ་གླེ།

ངའི་བསམ་གཞིག་གི་ལ་དྭགས།

༄། འཛམ་གླིང་གི་མཐོ་སྒང་བོད་ཆུང་ངུ་ཞེས་སྙན་པའི་གྲགས་པ་ཕྱོགས་ཀུན་ལ་ཁྱབ་པའི་ལ་དྭགས་ནི་ས་བབ་མཐོ་ཞིང་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་སོགས་གང་ཐད་ནས་བོད་དང་ཧ་ཅང་ཉེ་བའི་ས་ཁུལ་ཞིག་ཡིན་པས་ཀྱང་བོད་ཆུང་ངུ་ཞེས་འབོད་པར་བསམམས། ལོ་ངོ་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་དང་ཕྱེད་ཙམ་སྔོན་གྱི་ལ་དྭགས་ནི་རང་སྲིད་རང་སྐྱོང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་ཡིན་ལ། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་ས་གནས་ཀྱི་བབ་དང་མི་རིགས་ཀྱི་ལ་རྒྱུར་བསམ་གཞིག་བྱས་ཚེ། སེམས་ནང་དྲི་བ་ཡོང་བ་རང་བཞིན་ཡིན། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་ལ་དྭགས་དང་དེའི་སྐབས་ཀྱི་མི་རིགས་ཀྱི་བསམ་བློ་འཁྱེར་སོ་སོགས་ལ་བདག་གིས་བསམ་གཞིག་བྱེད་སྐབས་ནོར་མེད་ན་འདི་འདྲ་ཞིག་མིན་ནམ་སྙམ། ལ་དྭགས་སུ་ཐོག་མར་དར་བའི་ཆོས་ལུགས་ནི་ནང་པ་ཡིན་པ་ལས་གཞན་རྣམས་དུས་ཕྱིས་སུ་བྱུང་བ་ཡིན་ཚོད་འདུག གང་ལགས་ཞེ་ན། སྔོན་དུས་རྒྱལ་པོ་དང་། བློན་འབངས་རྣམས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ཁྲིད་ནང་ཆོས་ཀྱི་བསམ་བློའི་འདུ་ཤེས་དང་། ནང་ཆོས་ཀྱི་བསླབ་བྱའི་གནད་དོན་མང་པོ་ཞིག་ཤ་ཐིམ་རུས་ཐིམ་དུ་གྱུར་བའི་དཔང་རྟགས་སུ་ད་ལྟ་དངོས་སུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པའི་དགོན་ཁང་། ལྷ་ཁང་། མཆོད་རྟེན།མཎ་ཐང་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཤེས་ཐུབ། ད་དུང་དེ་རྣམས་ལས་ཀྱང་གཞན་ཞིག་ནི་ལ་དྭགས་ཀྱི་གཞུང་གླུ་ཀུན་གྱིས་ཀྱང་ཤེས་ཐུབ་དེ། གཞུང་གླུ་ཕལ་མོ་ཆེ་བའི་བརྗོད་བྱ་ནི་གཙོ་བོ་ནང་ཆོས་ནས་གསུངས་པའི་སེམས་རྒྱུད་འདུལ་བའི་བསླབ་བྱ་དང་། རྒྱལ་སྲས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་མཛད་སྤྱོད་རྣམས་དཔེར་བཟུང་ནས་བླ་མ་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཆོས་རྒྱལ་སོགས་ལ་བསྟོད་པའི་གླུ་དབྱངས། བྱ་བ་ཁྱད་པར་ཅན་ལ་འཇུག་པའི་སྤྱི་རོལ་ཡུལ་ཁྱད་པར་ཅན་ལ་བསྟོད་པའི་གཞུང་གླུ་སོགས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་གནད་དང་བསྟན་ནས་གླུ་དབྱངས་སྣ་ཚོགས་པ་ཞིག་ལེན་པའི་སྲོལ་འདུག འདི་རྣམས་ཀྱིས་མི་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ཁམས་དང་།

སྤྱི་ཚོགས་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་གི་གནས་བབ་རྣམས་ཚོད་དཔག་བྱེད་ཐུབ། སྤྱིར་བཏང་ཆོས་ལུགས་ནི་འགྲོ་བ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་མེད་ཐབས་མེད་པའི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཡིན་ལ། འགྲོ་བ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་སེམས་ཁམས་དང་། འཚོ་བའི་ཕེལ་རིམ་ཁྲིད་ཤུགས་རྐྱེན་ངེས་ཅན་ཞིག་ཀྱང་ཐེབ་ཀྱི་ཡོད་པ་གདན་ཚིག་ལ་མ་བརྟེན་པར་ཤེས་ཐུབ་སམ་སྙམ། ལ་དྭགས་སུ་དར་སྔ་ཤོས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ནི་ནང་ཆོས་ཁོ་ན་དང་། གཞན་རྣམས་དང་དེའི་རྗེས་འབྲང་བ་རྣམས་ནི་དུས་ཕྱིས་སུ་བྱུང་བ་ཚོད་དཔག་གིས་ཤེས་ཐུབ། གང་ལགས་ཞེ་ན། ཆོས་ལུགས་ཀྱི་རིག་གནས་དང་བསམ་བློའི་འདུ་ཤེས་ཀྱིས་འགྲོ་བ་མིའི་སེམས་ཁམས་ལ་གྱུར་བ་ངེས་ཅན་ཞིག་སྟེར་གྱི་ཡོད་པ་དང༌། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་

ཉིན་རེའི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་ནང་ཆོས་ནས་གསུངས་པའི་བསླབ་བྱ། ཚོགས་བསག་སྡིག་སྒྲིབ་སྦྱོང་བའི་བསམ་བློའི་བག་ཆགས་གཏིང་ཟབ་འཇོག་པ་འདེིས་མཚོན། བོད་དུ་དར་བའི་གདོད་མའི་ཆོས་ལུགས་ནི་བོན་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཡིན་ལ། ནང་ཆོས་ནི་དུས་ཕྱིས་སུ་དར་བ་ཡིན། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ཁྲོད་བོན་ཆོས་ཀྱི་བསམ་བློའི་འཁྱེར་སོ་སོགས་མང་པོ་ཞིག རིམ་བཞིན་ཉིན་རེའི་འཚོ་བའི་གོམས་གཤིས་སུ་གྱུར་བས། དེ་སྒྱུར་བཅོས་གཏོང་རྒྱུ་དཀའ་བས་མང་པོ་ཞིག་ད་དུང་ཡང་གོམས་སྲོལ་ནང་ལུས་ཡོད། རྒྱ་གར་དུ་སློབ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ཐེག་ཆེན་གྱི་གྲུབ་མཐའ་གསར་གཏོད་གནང་སྐབས་ཉན་ཐོས་ཀྱི་མིང་ཚིག་རྣམས་དང་སྒྲོ་བསྣུན་ནས་གསུངས་པ་དང་། བོད་དུ་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱིས་ནང་ཆོས་སྤེལ་སྐབས་བོན་ཆོས་དང་བསྡུན་ནས་མིང་ཚིག་སོགས་མང་པོ་ཞིག་བཀོལ་བ་ནི་གཙོ་བོ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཚོ་བའི་ནང་གོམས་གཤིས་སུ་གྱུར་ཟིན་པ་ཞིག་བསྒྱུར་བཅོས་ཐད་ཀར་གཏོང་དཀའ་བས། དེ་དངོས་བསྟུན་ཐབས་མེད་ཡིན། རྒྱུ་མཚན་འདིས་གནད་དོན་གཉིས་ཏ་གོ་སྟེ། བོད་ཀྱི་གདོད་མའི་ཆོས་ལུགས་བོན་དང་། ལ་དྭགས་པའི་གདོད་མའི་ཆོས་ལུགས་ནང་ཆོས་ཡིན་པ་ཆོད་དཔག་གིས་ཤེས་ནུས། སྐབས་དེ་དུས་དེང་སང་ནང་བཞིན་རིག་གནས་ཆེ་ཆུང་སོགས་ལ་སྦྱོང་བའི་གནས་མེད་རུང་། མི་རྣམས་ཀྱི་བསམ་བློའི་ཆུ་ཚད་ནི་ཏ་ཙང་གི་གཏིང་ཟབ་ཡོད་པ་སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་གཞུང་གླུའི་བརྗོད་བྱ་རྣམས་ཀྱིས་མངོན་ཐུབ། དཔེར་ན། ཉི་མ་ཤར་ནས་ཤར་བ། ཤར་བའི་དྲིན་འཇམ་ཉི་མ། ཉི་མའི་མདངས་ཟེར་ལགས་སོ། །སྐྱེས་པའི་ཕ་ཡུལ་ལ་ཤར་སོང་། །ཞེས་པའི་གཞུང་གླུ་འདི་ནི་སྙན་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་ལ། གཞུང་གླུ་མང་པོ་ཞིག་གི་འགོར་ཚིག་དེ་སྨོས་པའི་སྲོལ་ནི་གང་ཡིན་ཞུ་མ་ནུས། སྐབས་འདི་ནི་རྒྱལ་པོ་སྐྱིད་(དཀྱིལ)ལྡེ་ཉི་མ་མགོན་གྱི་ཆབ་དཔལ་རིག་གསུམ་རྒྱས་པའི་སྐབས་དེར་བསྟོད་པའི་ཚུལ་དུ་བརྩམས་པའི་

གཞུང་གླུ་ཞིག་ཡིན་ཚོད་འདུག ཤར་ཕྱོགས་རི་བའི་རྩེ་ནར་ཤར་བའི་ཉི་མ་ས་གཞི་ལོ་ཏོག་ཀུན་ལ་མཉམ་པར་ཤར་བ་དངོ་ས་སུ་བཀོད་ནས། དོན་དུ་རྒྱལ་པོ་སྐྱིད་(དཀྱིལ) ལྡེ་ཉི་མ་མགོན་གྱི་ཐུགས་བརྩེ་ཆེན་པོས་འབངས་མི་སེར་རྣམས་ཉེ་རིང་དབྱེ་བ་མེད་པར་བྱམས་པས་སྐྱོང་བར་བསྟན། དངོས་སུ་ཤར་ཕྱོགས་ནས་ཤར་བའི་ཉི་མའི་འོད་ཟེར་གསལ་བ་དང་། དྲོད་སྐྱིད་སྟེར་བའི་རང་བཞིན་ཕ་ཡུལ་དུ་འཕྲོས་པར་སྨོས་ནས། དོན་དུ་རྒྱལ་པོ་སྐྱིད་(དཀྱིལ)་ལྡེ་ཉི་མ་མགོན་གྱི་རྒྱལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་འབངས་མི་སེར་རྣམས་བདེ་སྐྱིད་ཀྱི་དཔལ་ལ་རོལ་བར་བསྟན། དངོས་སུ་ཉི་མའི་མདངས་ཀྱིས་འཇིག་རྟེན་མུན་པ་སེལ་བར་བྱེད་པ་སྨོས་ནས་དོན་དུ་རྒྱལ་པོ་ཁྲིད་ཀྱི་བཀའ་སློབ་ཀྱིས་མི་ཤེས་པའི་མུན་པ་སེལ་ནས་ཞི་བདེའི་འོད་སྣང་རྒྱས་པར་བྱེད་པ་སོགས་མདོར་ན་དངོས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་དེ་ལས་གཞན་པའི་བརྗོད་བྱའི་གཙོ་བོ་ཤུགས་ཀྱིས་གོ་བས་དོན་གཞན་བཀོད་པའི་རྒྱན་དུ་མཐོང་། ད་དུང་འདི་ལས་བརྗོད་དོན་ཟབ་པ་ཡོད་པ་ཞུ་ཅི་དགོས། མེ་ཏོག་ཆུང་ཡང་མཆོད་པའི་རྫས་ཞེས་པའི་དཔེ་བཞིན། ཕྲན་རང་ཉིད་ཀྱི་ཤེས་ཚད་དང་བསྟུན་ནས་གོ་བ་བླངས་པ་འདེིས་ཀྱང་ཟབ་ཅིང་བརླིང་བའི་རིག་པའི་གཞུང་ལུགས་འདིའི་སྐྱ་ཆེ་ཡུན་དུ་བརྟན་ཆེད་ཕན་པ་ཆེར་མེད་ཀྱང་གནོད་པ་མེད་པའི་རེ་བ་བཅངས་ཡོད། གང་ལྟར་འདི་འདྲའི་ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་ལྡན་པའི་གཞུང་གླུ་དང་། །དགོན་པ་མཆོད་ཐང་སོགས་ལས་གང་ཞིག་ཤེས་ཐུབ་པ་ནི་སྔོན་དུས་ཀྱི་ལ་དྭགས་པའི་སེམས་ཁམས་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་ནང་། ནང་ཆོས་ཀྱིས་བླ་ན་མེད་པའི་ཞབས་འདེབས་ཤིག་གྲུབ་ཡོད་པ་དེས་ཤེས། ད་དུང་ཆོས་ལུགས་གཞན་རྣམས་ནི་ལ་དྭགས་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཕྱིས་སུ་བྱུང་བ་ཡང་དེས་གང་འཚམ་ར་འཕྲོད་ཐུབ་ལ། དུས་ཕྱི་སུ་བྱུང་རུང་རང་གི་ཕ་མེས་དར་བའི་ཆོས་ལུགས་ལ་མི་གནོད་ན་སྐྱོན་མེད་པའི་ཚུལ་ཡང་ཟླ་བ་སྒྲོན་མའི་ཞུས་པའི་མདོ་ལས། འཇིག་རྟེན་དག་ན་μ་སྟེགས་ཅན་གཞན་དང་། །འཁོད་པ་དེ་དག་རྣམས་ལ་ཡིད་མི་སྨང། །དེ་དག་རྣམས་ལ་སྙིང་རྗེ་ཉེར་འཇོག་པ། །འདི་ནི་བཟོད་པ་དང་པོའི་ཁྱད་པར་ཡིན།།ཞེས་གསུངས་སོ།། གོང་ཞུས་རྣམས་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དང་།མཁས་དབང་རྣམས་ཀྱིས་དགོངས་ཚུལ་སོགས་གང་ཡང་མིན་ལ།ཕྲན་རང་གི་ལྟ་ཚུལ་གཞིར་གཞག་གིས་རང་ཉིད་གང་དུ་འཚར་ལོངས་བྱུང་སའི་ཁོར་ཡུག་གི་གནས་བབས་དང་། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་གཉིས་དཔྱད་གཞི་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་སྐེར་གི་ལྟ་ཚུལ་ཙམ་བྲིས་ཡོད། ཅི་སྟེ་ལོ་རྒྱུས་དང་།སྤྱི་ཚོགས་འཕེལ་རིམ་སོགས་དང་མ་མཐུན་པ་ཡོད་ན་ཅི་ནས་ཀྱང་དགོངས་མཚུངས་མེད་པར་ཞུ།།

དགེ་བཤེས་དཀོན་མཆོག་རྣམ་དག

ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤཱན། འཐུང་ཆུའི་ལས་འགུལ།

འཛིག་རྟེན་འདི་རུ་སེམས་ཅན་ཀུན་གྱི་ཚེ་སྲོག་ནི་ཆུ་ལ་རག་ལུས་ཏེ་ཡོད་པས། ཆུའི་རིན་ཐང་ལ་སྣང་མེད་བྱེད་མི་ཉན། གྲོང་ཁྱེར་ལ་བཞུགས་མཁན་གྱི་མི་རྣམས་ལ། འཐུང་ཆུ་ལས་སླ་མོ་མཉམ་དུ་ཐོབ་ཐུབ་ཅིང་། འཐུང་ཆུ་ལེན་པར་ཐག་རིང་ལ་སྐྱོད་མི་དགོས། ཡིན་ན་ཡང་། གནས་སྟངས་སྐྱོ་པོ་ཞིག་གི་ཐོག་ལ་བསམ་བློ་བཏང་ན། གནས་སྟངས་སྡུག་པོ་ཡོད་ས་ལ་མི་ཚང་མ་འཐུང་ཆུ་ལེན་དུ་མི་ཏར་ཁ་ཅིག་སྐྱོད་དགོས་ཀྱི་ཡོད། དཔེར་ན་བསོད་ནམས་ལྷ་བུར་ཆ་མཚོན་ན། ཁོང་གི་ཡུལ་ལ་ད་རུང་རྩ་བའི་དགོས་འདོམ་གློག་འོད། རྒྱ་ལམ་དང་། འཐུང་ཆུ་སོགས་བསླེབས་མེད་པས། ཁོང་དང་ཁོང་གི་ཡུལ་མི་རྣམས་དུས་རྒྱུན་འཐུང་ཆུ་ལེན་དུ་མི་ཏར་བཞི་ཙམ་འགྲུལ་ཏེ་སྐྱོད་དགོས་ཀྱི་ཡོད། མ་ཚད། དགུན་དུས་སུ་གྲང་ངར་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན། འཐུང་ཆུའི་ཐོན་ཁུངས་ཀུན་འཁྱགས་ནས་དེ་ལས་ཀྱང་དཀའ་ལས་ཅན་ཞིག་ཡོད།

གནས་སྐབས་སྐྱོ་པོ་འདིར། ཁང་པ་ཚང་མར་འཐུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་གཏོང་ཆེད། ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤཱན་ (Jal Jeevan Mission) ཞེས་པའི་འཆར་གཞི་ཞིག་འགོ་འཛུགས་བཙོས་ཏེ། འཐུང་ཆུ་གཙང་མ་དང་། ལགས་མོའི་འདོད་དོན་སྒྲུབ་ཐུབ་པ་མ་ཟད། འཐུང་ཆུ་ལེན་དུ་དཀའ་ལས་བརྒྱབ་ནས་ཐག་རིང་ལ་འགྲོ་མི་དགོས། ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤཱན་ཞེས་པའི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་འཆར་གཞི་འདི་ནི། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་སྐུ་ཞབས་ན་རེནྡྲ་མོ་ཌི་མཆོག་གིས་འཐུང་ཆུ་དགོན་མོའི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཕྱིར། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ཟླ་བ་ ༨ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་དབུ་འཛུགས་ཞུས།

ཇལ་ཤཀྟི་བློན་ཁུངས་ (Ministry of Jal Shakti) ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤཱན་གྱི་དམིགས་ཡུལ་ནི། རྒྱ་གར་གྱི་གྲོང་གསེབ་ཀུན་གྱི་ཁང་པ་ཚང་མ་ལ་ཆུ་གདོང་ (functional household tap connections) (FTHC) བརྒྱུད་ནས་འཐུང་ཆུ་འདང་ངེས་དང་གཙང་མའི་ཞབས་ཏོག་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༨ བར་དུ་ཕུལ་རྒྱུ་དེ་ཡིན། ཡིན་ན་ཡང་། རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་སྡེ་དང་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་ལ་དྭགས་དང་། པན་ཇབ། ཧ་རི་ཡཱ་ན། ཧི་མ་ཅལ། ཛམྨུ་དང་ཁ་ཆུལ་སོགས་ལ་ཇལ་ཤཀྟི་བློན་ཁུངས་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༢ བར་དུ་ཁང་པ་ཚང་མར་འཐུང་ཆུའི་བྱ་སྒྲིག་བཅོ་རྒྱུའི་ཐག་བཅད་བཏང་ཡོད།

ལ་དྭགས་ཀྱི་རྫོང་དཀར་འཁྱིལ་ནང་གྲོང་པ་ ༡༩,༢༩༢ དང་གླེ་རྫོང་ནང་གྲོང་པ་ ༢༩,༧༥༧ བཅས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་ལ་དྭགས་ནང་ཁྱོན་སྡོམ་གྲོང་པ་ ༤༩,༠༥༩ ལ་འཐུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་རྒྱུ་ཡིན་ཞིང་། གླེ་དང་དཀར་འཁྱིལ་རྫོང་གཉིས་ཀས་འཆར་གཞི་འདི་དུས་ཐོག་ཏུ་བསྒྲུབ་ཆེད་ལས་ཀ་མགྱོགས་པོར་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དེར་མ་ཟད། ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་འཛིན་སྐྱོང་དང་ལ་དྭགས་རི་

ལྷོྋངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་གཉིས་ཀས་ཀྱང་འཆར་གཞི་དེ་དུས་ཐོག་ཏུ་བསྒྲུབ་པར་ལས་ཀ་ཧུར་ཐག་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་གྱི་དམིགས་ཡུལ་དུས་ཐོག་ཏུ་བསྒྲུབ་དགོས་ཁག་ཅན་ཡིན་པ་ནི། ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་སྲིད་སྐྱོང་གཞོན་པ་སྐུ་ཞབས་ཨར་ཀེ་མྠུར་གྱིས། ལ་དྭགས་ཡར་རྒྱས་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་གཉིས་པའི་ (2nd Ladakh Development Conclave) སྐབས་སུ་བསྟུལ་པའི་གསུང་བཤད་ལས་ཤེས་ཐུབ་པ་ཞིག་སྟེ། གསུང་བཤད་ནང་ཁོང་གིས་ "ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་འཆར་གཞི་ནི་ལས་ཁག་དང་པོའི་ཁར་བོར་ཡོད་" ཅེས་གསུངས་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་འཛིན་སྐྱོང་དང་ལ་དྭགས་རི་ལྷོྋངས་ཡར་རྒྱས་ལྷན་ཚོགས་གཉིས་ཀ་ལ།

(Har Ghar Nal, Har Ghar Jal) ཞེས་པའི་དམ་བཅའ་འདི་ཉིད་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༢ ཟླ་བ་ ༨ ཚེས་ ༡༥ བར་དུ་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་གྲོང་གསེབ་ཡོངས་ཀྱི་གྲོང་པ་ཚང་མར་འབྱུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་ཐོབ་དགོས་ཞེས་སྐུལ་མ་མཛད་ཡོད།

དེ་དང་མཉམ་དུ་ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེ་མི་མང་ཁམས་བདེ་བཟོ་སྐྲུན་ལས་རིགས་སྡེ་ཚན་ (Public Health Engineering (PHE) Department, UT Ladakh) དང་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ཛལ་ཤཀྟི་བློན་ཁྲུངས་ཐུན་མོང་ནས་ཉིན་གཉིས་ཀྱི་རིང་ལ། རྫོང་ཁག་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ཡོད་ལས་མི་རྣམས་ཀྱི་ནུས་རྩལ་ཡར་སྐྱེད་ (Capacity Building workshop) དང་ལག་བསྟར་ཡར་སྐྱེད་ཡོང་བ་ལ་ཟབ་སྦྱོང་ཞིག་ཀྱང་གོ་སྒྲིག་ཞུས།

ནེ་ཤ་ནལ་ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་ (National Jal Jeevan Mission) (NJJM) དྲུང་གཞོན་དང་ངེས་སྟོན་པ་སྐུ་ཞབས་བླརཏ་ལལ་གྱིས་འབྲེལ་ཡོད་ལས་མི་ཡོངས་ལ། འཆར་གཞི་འདི་ཉིད་སྤྱི་ཚོགས་དང་རོགས་འབྲེལ་མཛད་ནས་མགྱོགས་པ་ལག་ལེན་ལ་འཁྱོང་དགོས་པའི་སྐུལ་མ་མཛད་ཡོད་པ་མ་ཟད། མང་ཚོགས་ལས་འགུལ་ (Jan Movement) གྱི་རྩལ་དུ་ཆུའི་ཚོད་ལྟ་དང་། ས་གནས་ཀྱི་ཆུ་དང་

གཙང་སྦྲའི་ལྷན་ཚོགས་ (Village Water and Sanitation Committee) དང་། སློབ་གྲྭ་དང་། Anganwadi རྣམས་སུ་གཙང་སྦྲའི་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་ཁོར་ཡུག་བཟོ་དགོས་པའི་དགོངས་འཆར་ཡང་བཏོན་ཡོད།

ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེའི་མང་ཚོགས་ཁམས་བདེ་བཟོ་སྐྲུན་ལས་རིགས་སྡེ་ཁག་ (PHE Department) གི་ལས་དྲུང་འགན་འཛིན་ (Commissioner Secretary) སྐུ་ཞབས་ Ajeet Kumar Sahu མཆོག་གིས་དཀར་འབྲིལ་རྫོང་དུ་གོ་སྒྲིག་ཞུས་པའི་ཟབ་སྦྱོང་སྐབས་"ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་ལས་འགུལ་ནི་གཞུང་གི་འཆར་གཞི་ཞིག་མིན་པར། མི་མང་གི་ལས་འགུལ་ཞིག་ཡིན།" ཞེས་གསུངས། དེ་དང་མཉམ་དུ་ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་གྱི་འཆར་གཞི་ཡུལ་ཚོ་སོ་སོར་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པ་ལ་མང་ཚོགས་བདག་དབང་གི་ཚོར་བ་ཞིག་སྐྱེ་རུ་བཅུག་དགོས་ཞེས་ནན་སྐུལ་མཛད་འདུག།

ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་གྱི་དམིགས་ཡུལ།

༡། ཛལ་ཇིཝན་མི་ཤན་འཆར་གཞི་བརྒྱུད་དེ་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་ཁང་པ་ཚང་མར་འབྱུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་རྒྱུ།

༢། དམིགས་བསལ་དུ་གནས་སྟངས་སྐྱོ་པོ་དང་། ས་ཆ་སྐམ་པོའི་ཡུལ་ཁག བྱེ་ཐང་། Sansad Adarsh Gram Yojana ཡུལ་ཁག་སོགས་ལ་ཁང་པའི་ནང་དུ་འབྱུང་ཆུའི་ཞབས་ཏོག་ཕུལ་རྒྱུ།

༣། སློབ་གྲྭ་ཁང་དང་། Anganwadi གཙོ་གནས། ལྷ་སྡེ་Gram Panchayat ལས་ཁུངས། ཁམས་བདེ་དང་བདེ་ཐང་གཙོ་གནས། སྤྱི་ཁང་སོགས་ལ་འབྱུང་ཆུའི་གྲ་སྒྲིག་བྱེ་རྒྱུ།

༤། functional tap connections ལ་ལྟ་རྟོག་བྱེ་རྒྱུ།

༥། འཆར་གཞི་འདི་ལ། ས་གནས་ཀྱི་མི་དམངས་ཀྱི་དཔྱལ་རོགས་དང་ལས་བྱེད་པའི་རོགས་རམ་མཛད་ནས། དྭང་བླང་གི་ཐོག་ནས་ས་གནས་མི་དམངས་ཀྱིས་བདག་དབང་བྱེད་རྒྱུའི་ཚོར་ཤུགས་ཡར་སྐྱེད་གཏང་རྒྱུ།

༦། རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་འབྱུང་ཆུའི་འདྲེན་ལམ་ལ་རོགས་སྐྱོར་བྱེ་རྒྱུ། དཔེར་ན། ཆུའི་ཐོན་ཁུངས་དང་། འབྱུང་ཆུ་འདྲེན་ལམ་གྱི་བཀོད་སྒྲིག རྒྱུན་གནས་བཀོལ་སྤྱོད་དང་འཛིན་སྐྱོང་ཆེད་དཔྱལ་རོགས་སྤྲོད་རྒྱུ།

༧། བཀོད་སྒྲིག་བཟོ་སྐྲུན་པ་དང་། ཆུ་ལམ་བཟོ་སྒྲིག་པ། གློག་བཟོ་མཁན། ཆུའི་སྤུས་ཀ་ལྟ་མཁན་ལ་སོགས་པའི་མི་སྣ་ཡར་རྒྱས།

༨། འབྱུང་ཆུ་གཙང་མ་འདོན་དགོས་པའི་སྐོར་ལ་དཱ་གོ་སྤྲེལ་རྒྱུ།

སྤྱི་ཚོགས་མཉམ་བཞུགས་དང་ཕྱོགས་སྐོར་ནི་ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤོན་འཆར་གཞི་ལག་ལེན་བྱེད་པ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཡིན་པས། ཡུལ་ཁག་ཚང་མར་ལྷ་སྡེ་ཁྲི་པ་ (sarpanch) དབུ་མཛད་ནས་ཚོགས་པ་ཞིག་བཙུགས་ཡོད་ཅིང་། ཚོགས་པ་དེས་འཆར་གཞི་བཏིངས་ནས། འཆར་གཞི་དེ་ལ་རྫོང་གི་ (District Level Mission) གྱི་འགན་འཛིན་གྱི་གནང་བ་ཐོབ་དགོས་ཀྱི་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་ལ་དྭགས་ལ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་སྒྲིག་ལམ་ལས་བརྒལ་ཏེ། གྲོང་སྡེ་འགན་འཛིན་ (Block Chairman) ཅན་གྱི་གྲོང་སྡེ་ཚོགས་ཆུང་ (Block Level Committee) ཞིག་ཀྱང་བཙུགས་ཡོད་པ་མ་ཟད། གྲོང་སྡེ་ཡར་རྒྱས་འགན་འཛིན་ (Block development officer) དང་། འཆར་འགོད་ལས་རོགས། (Assistant Executive Engineer) འཆར་དགོ་པ་གཞོན་པ། (Junior Engineer) རྣམས་ཀྱང་འཛུས་མི་ཡིན་པས། འཆར་གཞི་ལག་ལེན་བྱེད་པ་ལ་ལྟ་རྟོག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཡུལ་ཚོ་དང་གྲོང་སྡེ་ཚོགས་ཆུང་ལ་རོགས་སྐྱོར་དང་ནུས་རྩལ་ཡར་རྒྱས་ཆེད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ཕྱོགས་ནས། ལག་བསྟར་ཚོགས་ཆུང་ (Implementation Support Agency) བསྐོ་བཞག་བྱས་ཡོད།

ལགས་བསྟར་ཚོགས་ཆུང་། (ISA)

ལག་བསྟར་ཚོགས་ཆུང་གི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི་ཇལ་ཇིཝན་མི་ཤོན་གྱི་སྐོར་ལ་ཡུལ་ཁག་སོ་སོར་དཱ་གོ་སྤེལ་རྒྱུ་དེ་ཡིན། ཚོགས་པ་འདི་ཡིས། མི་ཀུན་དང་འབྲེལ་བ་བཙོས་ཏེ། འབྱུང་ཆུ་གཙང་མ་དང་ལགས་མོ་འདོན་དགོས་པའི་སྐོར་ལ་དཱ་གོ་སྤེལ་ནས། ཡུལ་མི་ཀུན་གྱིས་འཆར་གཞི་འདི་ངོས་ལེན་བྱེད་དགོས་པའི་སྐོར་བཤད་ཀྱི་ཡོད། ལགས་བསྟར་ཚོགས་ཆུང་གི་ལས་འགན་གཞན་ཞིག་ནི། ཡུལ་ལ་ཆུའི་ཚོགས་པ་ (Pani Samitis) བཙོ་རྒྱུ་དེ་ཡང་ཡིན།

ཚོགས་པ་འདིས་གྲོང་སྡེ་དང་ཡུལ་པ་ཀུན་ལ། འཕྲིན་སྐྱེལ་དང་། སློབ་སྦྱོང་། འབྲེལ་ལམ་དང་འབྲེལ་བའི་མཛད་སྒོ་སྣ་ཚོགས་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་རྒྱུ་དང་། འཆར་གཞི་འདི་རྒྱུན་དུ་གནས་ཐུབ་པ་དང་ལེགས་པོ་བྱས་ནས་བཀོལ་སྤྱོད་ཡོང་བ་ལ་འབྲེལ་ཡོད་ལས་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་ནུས་རྩལ་ཡར་སྐྱེད་བྱེད་པ་ལ་སྤྱོང་བརྡར་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

ཛལ་ཛིཝན་མི་ཤཱན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་ཀ་ཚང་མར་ལྟ་རྟོག་བྱེད་པ་ལ། ལྟ་རྟོག་ཚོགས་པ་ (Third Party Inspection Agency) ཞིག་ཀྱང་བཙུགས་ཡོད་ཅིང་། ལྟ་རྟོག་ཚོགས་པས་འཆར་གཞིའི་མ་དངུལ་གློད་པ་ལས་སྔོན་དུ། འཆར་གཞིའི་གནས་སར་དངོས་སུ་ཕྱིན་ནས་ཞིབ་གསལ་བྱས་ནས་ལྟ་རྟོག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། འཆར་གཞི་འདི་ནི་དགུན་དུས་སུ་ཡང་བཀོལ་སྤྱོད་ཐུབ་པ་བྱས་ཡོད།

ཛལ་ཛིཝན་མི་ཤཱན་གྱི་གྲུབ་ཆ། Components under JJM:

༡། ཁང་པའི་ནང་དུ་འཁྱུང་ཆུ་སྣེབ་པ་ལ་འཁྱུང་ཆུའི་འདྲེན་ལམ་གྱི་བཀོད་སྒྲིག་ཡར་རྒྱས།

༢། རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པའི་འཁྱུང་ཆུའི་ཐོན་ཁུངས་ཀྱི་ཡར་རྒྱས་དང་། ད་ལྟ་ཡོད་པའི་འཁྱུང་ཆུའི་ཐོན་ཁུངས་གོང་འཕེལ།

༣། ཆུ་བཙོག་པོ་ཀུན་གཙང་མ་བཟོ་བ།

༤། འཕྲུལ་ཆས་མཉམ་དུ་འཁྱུང་ཆུ་གཙང་མ་བཟོ་བ།

༥། འཕྲིན་སྐྲེལ་དང་། སློབ་སྦྱོང་། འབྲེལ་ལམ། མི་རིགས་ཐོན་ཁུངས་ཡར་རྒྱས། སྦྱོང་བརྡར། འཁྱུང་ཆུའི་བརྟག་དཔྱད་ཁང་། འཁྱུང་ཆུའི་སྤུས་ཀ་ཚོད་ལྟ། ནུས་རྩལ་ཡར་སྐྱེད་སོགས་རོགས་སྐྱོར་བྱེད་སྒོ།

ཚོད་ལྟ། Challenges:

ལ་དྭགས་ལ་ས་གཞི་ཆགས་ཚུལ་དང་བསྟུན་ཏེ། འཆར་གཞི་ཚུལ་ནང་བཞིན་ལག་ལེན་བྱེད་པ་ལ་དཀའ་ངལ་བྱུང་སྲིད་ཅིང་། དགུན་དུས་སུ་ཆུ་འཁྱག་པ་དང་། གནམ་གཤིས་འཕོ་འགྱུར་དང་། ལས་ཀའི་དུས་ཚོད་ཐུང་ཐུང་སོགས་ཀྱིས་ཀྱང་དཀའ་ངལ་གཏོང་གི་ཡོད། དེས་ན་ལ་དྭགས་ལ་འཆར་གཞི་འདི་ལེགས་པོ་མཉམ་དུ་ལག་ལེན་བཙོ་བ་ལ་འཕྲུལ་འཁོར་གྱི་རིགས་རམ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ལ། འཕྲུལ་འཁོར་གྱི་རིགས་རམ་ཡོད་ན། འཁྱུང་ཆུའི་འདྲེན་ལམ་དགུན་དུས་སུ་ཡང་གནས་ཐུབ། ཛལ་ཛིཝན་མི་ཤཱན་གྱི་འཆར་གཞི་ལ་ས་གཞི་ཆགས་ཚུལ་གྱི་ཐོག་ནས་དཀའ་ངལ་སྣ་ཚོགས་ཡོད། ཡུལ་ཁ་ཅིག་ལ་གངས་རི་བཞུས་ཏེ་ཆུ་ཡོང་ན་ཡང་དགུན་ལ་འཁྱགས་པ་ཡིན། དཀའ་ལས་འདི་སེལ་ཆེད། ཉི་མའི་འོད་ཀྱི་ནུས་ཤུགས་མཉམ་པོ་ཕིཊ་༣༠་ནས་༥༠ ས་འོག་ནས་ཆུ་འདྲེན་ཏེ། ཧིང་བུར་སྐྲིལ་བདང་། ཁང་པ་སོ་སོར་མཐུད་ནས་ཡོད་པའི་ཆུ་གདོན་ (Water Pipe) ཀུན་གྱི་ནང་དུ་དགུན་དུས་སུ་ཆུ་མི་འཁྱག་པའི་ཆེད་དུ། ཕིཊ་ལྔ་དྲུག་ཙམ་ས་འོག་ལ་སྐྱང་རྒྱུ་སོགས་ཐབས་ལམ་སྣ་ཚོགས་བྱས་ཡོད།

མཇུག་སྡོམ།

སྤྱི་ཚོགས་དང་འབྲེལ་ལུགས་ཡོད་པའི་ཛལ་ཛིཝན་མི་ཤཱན་གྱི་འཆར་གཞིའི་དམིགས་ཡུལ་ནི། འཁྱུང་ཆུའི་དཀའ་ངལ་སེལ་རྒྱུ་དེ་ཡིན། ས་འོག་ནས་ཆུ་མང་པོ་འཐེན་པའི་རྐྱེན་གྱི་སའི་མཐིལ་དུ་ཆུ་ཉུང་དུ་འགྲོ་བ་དང་། སའི་འོག་ཏུ་ཆུ་ཉུང་ཉུང་གསོག་པ་དང་། དུས་ངེས་མེད་ལ་ཆར་པ་འབབ་པ་དང་། འཁྱུང་ཆུའི་འདྲེན་ལམ་བདེ་མོ་མེད་པའི་དཀའ་ངལ་ཀུན་སེལ་བའི་ཆེད་དུ་ཡིན། ལ་དྭགས་དབུས་གཞུང་མངའ་སྡེས་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༢༢ བར་དུ་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་ཁང་པ་ཀུན་གྱི་ནང་དུ་ཆུ་གདོན་ (Water pipe) བརྒྱུད་ནས་འཁྱུང་ཆུ་གཙང་མ་འདྲེན་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་བརྟན་པོ་མཛད་ཡོད།

འཕྲིན་ལས་ཆོས་སྐྱིད།

Perseids meet Himalayan Chandra Telescope!

Around 11th -13th August 2021 a major celestial event took place when Perseids meteor shower coincided with new moon period. Perseid meteor shower occurs when earth passes through the debris left behind by the Swift-Tuttle comet's tail, displaying an array of streaking lights across the night sky. The above image was taken at Indian Astronomical Observatory with the 2 mtr Himalayan Chandra Telescope, Hanle, Leh Ladakh

Source: Indian Astronomical Observatory